NICU GANE

NOVELE

1756

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI
840. — 933
www.dacoromanica.ro

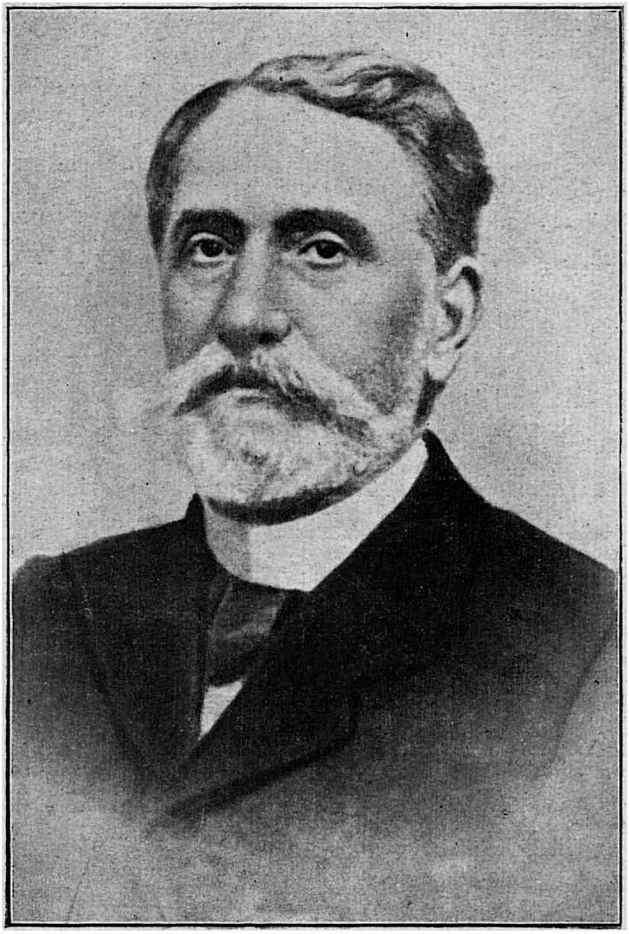

NICU GANE

www.dacoromanica.ro

NICU GANE

(SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ)

Nuvelistul Nicu Gane s'a născut în orașul Folticeni, la 1 Februarie 1838.

Familia Gane este o veche familie moldovenească; una din ramurile ei este băștinașă din județul Sucevei (astăzi numit județul Baia). Satele Găneni, *de pe Șomuzul-mic, și* Ciumulești-Ganii, *de pe apa Moldovii, amintesc și astăzi numele foștilor lor proprietari.*

Matei Gane, tatăl nuvelistului, statornicit în târgul Folticeni, abia la vârsta de 48 de ani, în 1837, s'a gândit că i-a venit vremea de însurătoare, când și-a ales de soție pe Rucsanda, fata Căminarului Ioniță Grigoriu.

Căminarul era fiul unui răzăș din satul Nănești, pe Siret, în ținutul Putnii, coborâtor din „bătrânul" Văsescu, trăitor în Nănești pe la 1650, al cărui unu dintre urmași, Petrea, și-a schimbat numele de Văsescu, în acel de Grigoriu, după numele părintelui său Grigoraș, așa cum se obișnuia pe vremuri.

Un fiu al Căminarului, anume Alecu, om cu carte, cu titluri universitare dela Paris, pe când lucra, ca reprezentant al Moldovii, în Comisia centrală din Focșani, chemată, în 1859 să elaboreze un proiect de Constituție, descoperind că strămoșii săi s'au chemat Văsescu, și-a reluat vechiul nume, ceea ce au făcut toți ceilalți membri ai familiei, cunoscuți până atunci sub numele de Grigoriu.

La vârsta de cinci ani, Nicu Gane a fost dat la școala

www.dacoromanica.ro

primară din Folticeni, de curând înființată, condusă de Neofit Scriban, un suflet ales și iubitor de neam, care s'a ridicat în tagma preoțească până la rangul de Arhiereu.

Cu profesori particulari își complectă studiile, și la 20 de ani, când se credea, cum zice el: „om în tot locul“ [1]*), tatăl său l-a îndemnat ca de acuma să nu mai aștepte nimic dela dânsul și să-și facă el singur o carieră.*

Un unchiu al lui Gane, anume Iordache Hermeziu, era director la Ministerul de Justiție. Protejat de el, Nicu Gane a fost numit funcționar la penitenciarul din Iași, ales anume pentru ca sa se poată înțelege, în limba franceză, cu francezul Dodun-des-Perrières, adus de Grigori Ghica Vodă ca director general al închisorilor din Moldova.

După două luni, înspăimântat de Gavril Buzatu, călăul Moldovii, a demisionat din slujba care nu era pentru el, și a fost numit judecător la tribunalul din Folticeni.

Prins de vraja mișcărei pentru Unirea principatelor, și manifestând contra dorinților guvernului, Gane a fost destituit, dar la începutul domniei lui Cuza-Vodă a fost numit președinte la același tribunal, și, după un an, înaintat membru la Curtea de Intărituri din Iași.

Desființându-se Curtea aceasta, Gane a fost numit prefect al județului Suceava, și apoi transferat la Dorohoiu.

Toate aceste funcțiuni le-a ocupat Nicu Gane înainte de a fi împlinit vârsta reglementară de 25 de ani, când se isprăvea minoritatea, pe atunci.

La Dorohoiu a prefectorit doi ani, făcând mari isprăvi cu vânătoarea, pasiunea lui din copilărie, și deodată a fost numit membru la Curtea de Apel din Focșani, și apoi transferat la Iași.

In vremea aceea, pe când în București se uneltau evenimente politice, punându-se la cale detronarea lui Cuza-

1. „Zile trăite“, p. 18.

www.dacoromanica.ro

Vodă, la Iaşi se înfiripa societatea literară „Junimea", a căreia deviză era: „Intră cine vrea, rămâne cine poate". Nicu Gane a intrat în Junimea şi a putut să rămâie.

In anul 1867, Gane fusese înaintat preşedinte de secţie la Curtea de Apel din Focşani. In urma unui incident cu ministrul Justiţiei de atunci, Anton Arion, din cauza unei afaceri privitoare pe Fălcoianu, directorul general al poştelor, care supusese la cazne fioroase pe un bănuit că ar fi prădat o diligenţă poştală, fapt pentru care Curtea de Focşani dăduse un mandat de arestare contra lui Fălcoianu, mandat anulat în mod nelegal de Curtea de Casaţie, întreaga secţie a Curţii de Apel prezidată de Gane a demisionat, ceeace a atras şi demisia Curţii de Apel din Iaşi cum şi aceea a primului preşedinte al Curţii de Apel din Bucureşti.

In 1868 Nicu Gane a reintrat în magistratură, ca procuror general la Curtea de Apel din Iaşi, numit de ministrul Vasile Boerescu.

„Anul 1869 a fost un an care a lăsat urme neşterse în viaţa mea", spune însuşi Gane. „In acest an m'am însurat şi tot în acest an am pierdut şi pe tatăl meu. Două mari zguduiri sufleteşte care nu se uită" [1]).

In 1870 Nicu Gane părăseşte definitiv magistratura, şi sub guvernul lui Manolache Costache Epureanu intră iarăşi în administraţie, ca prefect al judeţului Iaşi, iar la retragerea guvernului, în Decembrie acelaşi an, demisionează şi Gane.

„Deşi neînregimentat formal în vreun partid politic, aparţinând din cauza ocupaţiunilor mele literare mai mult grupărei junimiste, care era o nuanţă conservatoare, dar neînglobată în organizarea partidului conservator" [2]), *spune Nicu Gane, totuşi s'a manifestat ca om politic, sub*

1. „Zile trăite", p. 181.
2. „Zile trăite", p. 189.

www.dacoromanica.ro

guvernul lui Lascăr Catargiu, primind să fie ales deputat al colegiului întâiu de Suceava, şi apoi primar de Iaşi, timp de cinci ani.

Gane a fost unul dintre cei mai destoinici primari ai Iaşului.

Douăzeci de ani din viaţa lui Nicu Gane au fost hărăziţi activităţii lui politice.

Rând pe rând prefect, primar, deputat, senator, s'a reliefat totdeauna prin o cinste exemplară, în cea mai largă accepţie a cuvântului.

Fermecat şi el de atracţia irezistibilă a lui Ion Brăteanu, Nicu Gane a devenit membru marcant al partidului naţional-liberal, şi ministru de Domenii, pe timp de 22 zile, în 1888.

Cu tot zbuciumul inerent vieţii de politician, Nicu Gane a ştiut să găsească liniştea necesară pentru ocupaţiile lui literare, fără de care el nu putea să conceapă rostul traiului.

Cea întâia manifestare literară a lui Nicu Gane a fost novela „Fluerul lui Ştefan", pe care, din pricină că autorul ei era prea emoţionat, a cetit-o maestrul Maiorescu, în una din întrunirile Junimei.

Despre această primă încercare literară a sa, Gane spune: „In starea sufletească în care eram cu toţii atunci, atinsesem se vede coarda care singură putea vibra în noi în acea seară, coarda sentimentală, ce acum ni se pare aşa de copilăroasă".

După ce isprăvi lectura, Maiorescu, mulţumit şi entusiasmat, esclamă: „Eh bien!... Messieurs, voilà une nouvelle" [1]).

Novela aceasta s'a tipărit în cel mai apropiat număr al revistei „Convorbiri literale" la 1 Aprilie 1867.

Apreciat ca scriitor de talent, Nicu Gane a îmbogăţit

1. „Zile trăite", p. 124.

www.dacoromanica.ro

literatura noastră cu trei volume de novele, apărute în mai multe ediții.

Nu știu dacă mai este vreunul dintre scriitorii noștri, ale căror lucrări să fi fost traduse în mai multe limbi străine, ca novelele lui Gane.

Aproape toate sunt traduse în limba franceză și publicate în ziarul „l'Indépendance Roumaine" din București.

Traducătorul, ascuns sub inițialele „ G. A. V.", este George A. Văsescu din Botoșani, văr drept și prieten bun cu Nicu Gane.

Toate trei Volumele sunt traduse în limba germană și publicate de profesorul Jaroslav Kramerius din Cernăuți. Tot în limba germană sunt traduse, o parte din novele, de către Maximilian W. Schroff, și unele de cunoscuta scriitoare Mite Kremnitz, admiratoare pasionată a lui Nicu Gane.

După textul german al Mitei Kremnitz, a tradus câteva novele, în limba suedeză, Mauritz Boheman, care le-a tipărit într'un volum, descoperit de Maiorescu într'o excursie la Stockholm.

Una din novele, „Hatmanul Baltag", a fost pusă pe scenă de Iacob Negruzzi și I. L. Caragiale.

In afară de „Novele", Nicu Gane a mai tipărit câteva volume: Poezii, Zile trăite, Păcate mărturisite, Pagini răzlețe, *interesante documente literare. El ni-a mai dat prima traducere complectă din opera* Infernul, *al lui Dante, la care a lucrat cu mult drag și vreme îndelungată.*

*

Pe vremea când scria Nicu Gane, literatura noastră nu era un izvor de câștiguri, de îmbogățire. Mulțumirea sufletească era unica răsplată a scriitorului.

Nicu Gane mărturisește aceasta, spunând: „Un lucru însă pot mărturisi în cuget curat. N'am scris niciodată cu

www.dacoromanica.ro

intenţiunea de a-mi face nume, de a câştiga laudele publicului sau alte favoruri. Am scris pentru mine, pentru propria mea mulţumire, pentrucă în această muncă singuratecă şi neinteresată uitam neajunsurile vieţii şi îmi găseam liniştea către care năzuia sufletul meu" [1].

Suflet de răzăş moldovean, blând, cinstit şi paşnic, Gane concepea viaţa sub aspectul patriarhal din vremile trecute. „Idealul meu — spune el — a fost totdeauna să stau acasă în familie, înconjurat de copii, cu prepelicarul meu favorit la picioare, cu motanul pe braţe, şi să visez de o lume mai bună decât aceea în care trăim; sau să rătăcesc pe dealuri, pe câmpii, cu puşca'n spate şi adeseori să mă întorc cu torba goală dar cu inima plină" [2].

Intre firea lui Nicu Gane şi între opera lui literară, este cea mai desăvârşită armonie.

Caracteristică este pentru nuvelistul nostru, nostalgia locului unde s'a născut şi de care-l legau primele amintiri.

Deşi plecase din Folticeni încă pe vremea tinereţii, şi se stabilise la Iaşi, unde legase atâtea prietenii, el nu şi-a uitat locul naşterei şi l-a iubit până în ultima clipă.

Intr'o scrisoare către directorul Muzeului din Folticeni, — una din cele de pe urmă — din 12 Ianuarie 1916, Nicu Gane spune: „.....Folticenii este iubitul meu oraş natal, plin de amintiri din copilărie, iar judeţul Suceava este unul din cele mai frumoase ale ţării, care mi-a inspirat odinioară multe din novelele mele".

Peste trei luni, în seara de 16 Aprilie 1916, când nimeni nu se aştepta, Nicu Gane a murit.

Sfârşitul i-a fost tot aşa de liniştit, precum i-a fost de curată şi de senină întreaga-i viaţă.

ARTUR GOROVEI

1. „Zile trăite", p. 179.
2. „Zile trăite", p. 274.

www.dacoromanica.ro

CÂNELE BALAN

Cine poate fi mai vesel decât un şcolar în vacanţe. Imi aduc aminte ca acuma, când profesorul mă chiamă în salonul de aşteptare şi-mi dădu o scrisoare a cărei pecete purta nişte iniţiale bine cunoscute mie, şi a cărei adresă era scrisă de o mână asemine bine cunoscută mie, mâna părintelui meu. Cu ce strângere de inimă deschisei scrisoarea! Prin ea mi se vestea că Constantin viziteul, o slugă veche şi credincioasă, sosise cu trăsura spre a mă duce la moşia părintească, pentru timpul vacanţelor. Scrisoarea era scurtă, dar întovărăşită de câteva gavanoase cu dulceţuri, o cutie cu rahat şi câţiva galbeni de cheltuială pe drum. Prin post-scriptum tată-meu îmi zicea să iau sama să nu răcesc.

O dulci şi sfinte tinereţe! De mi-ar fi pus cineva la picioare comorile lumii, n'aş fi fost mai fericit decât gândind la călătoria ce aveam să fac pân'acasă, şi la cele două luni de vacanţe, două luni mari, nesfârşite, pline de desfătări.

Gavanoasele cu dulceţuri mi le-a luat profesorul, deşi în buimăceala mea, nu ţin minte să i le fi dat, însă el mi-a mulţămit; iar rahatul ştiu bine că l-am împărţit cu camarazii mei. Apoi îmi aduc aminte cum Constantin vizitiul a intrat în odaia unde îmi pregăteam lada, întrebându-mă; „Gata eşti, cuconaşule?"... iar eu de bucurie i-am sărit în gât, şi cu iuţeala cu care cad stropii de apă într'o cascadă, începui să-l întreb de tata, de frate,

www.dacoromanica.ro

de baba Ilinca, de Balan, de casă, de grădină, de toate însfârşit câte îmi trecuseră prin minte la primirea scrisorii, încât bietul om simţindu-se aproape zugrumat, şi neavând chip să-mi răspundă pe rând la toate întrebările, îmi zise numai aceste câteva cuvinte: „Bine, bine... cuconaşule... toţi cu bine te aşteaptă; iar Balan e cu noi". Mărturisesc că aceste cuvinte îmi merseră mai mult la inimă decât toate versurile şi discursurile oratorice ce învăţasem pe de rost în şcoală...

Ce om cum se cade era Constantin viziteul! Nasul lui cel mare, de care râdeam odată în copilăria mea, căci avea un negel tocmai în vârf, îi şedea acum aşa de bine, încât nu era nas să-mi placă mai mult decât al lui. Toată faţa lui era înveselită de veselia ce simţeam şi eu. — Şi ce frumoasă era trăsura în care aveam să călătoresc! O nadiceancă pe dricuri care scutura de minune, cu roţile galbene, coşul verde şi capra neagră atârnată în curele; iar caii erau tot cei suri ai tatălui meu, cai de nădejde, care acum se făcuse albi, dar cari nu lăsau pe om la nevoe.

Imi luăi ziua bună dela toţi camarazii mei, şi dela *Presnel,* şi dela *Ţuflic,* şi dela *Poriu-împărat,* şi dela *Scormolici,* şi dela *Beşleagă,* chemându-i pe fiecare după poreclă, şi sărutându-i din toată inima; iar *Poriu-împărat* care umbla cu o chivără de hârtie pe cap şi era mai mic dintre toţi, începu să plângă când mă văzu suindu-mă în trăsură. Mă simţii foarte înduioşat de lacrimile lui, dar inima tinerilor e lesne uitătoare; abia trecusem poarta şi cu multă părere de rău uitai pe iubitul meu *Poriu-împărat.*

Am scăpat din vedere a spune că în momentul când vroii să mă urc în trăsură mă pomenii deodată cu Balan care îmi puse, după obiceiul lui, amândouă labele pe piept, cercând numai decât să mă lingă pe obraz, şi plesnind cu coada pe toţi câţi se îngrămădiseră în juru-mi

www.dacoromanica.ro

la ziua bună. In trăsură pusei pe Balan în dreapta mea ca pe un prieten mai vechi al casei, şi cum mergeam prin cotiturile uliţelor mi se părea că sunt cel mai mare în oraş. Mă uitam cu mândrie la cei ce umblau pe jos strigând „alviţă, alune de Ţarigrad, marfă mărunţişuri!" şi gândeam în gândul meu: „Voi vă duceţi fiecare după nevoile voastre, iar eu mă duc *acasă!*"... O! câte mari şi nenumărate bunuri cuprinde în sine cuvântul *acasă!*... Imi era de grabă să ies din oraş, ca să mă apropii mai curând de acel colţ al pământului care se numeşte acasă, unde aveam să petrec două luni după cheful meu, fără pedagogi cu ochi pânditori, fără clopotul cel supărăcios care mă trezea în toate dimineţile din somn, fără latineasca şi greceasca, ce-mi făcuse capul calendar. Acasă, fie zis în treacăt, mă mai aştepta şi Măriuca lui moş Terinte, o fată oacheşă şi subţirică care a crescut cu mine împreună şi care totdeauna plângea, când plecam la sfârşitul vacanţelor. — Ce dor îmi veni de Măriuca!... Atunci simţind că nu mergem destul de repede, zisei lui Constantin să mai îndemne caii. Ei! Aveam şi eu dragostele mele, căci doar îmi răsărise musteaţa şi eram acum om în tot locul.

Intr'una din zile, îmi aduc aminte că priveam la seceriş; iar Măriuca care înota în valurile grâului până la brâu se apropie de mine şi mă întrebă încetişor: „Când pleci cuconaşule dela noi?

— Mâni, răspunsei eu.

— Şi când te întorci?

— Peste şase luni.

— Ce mult e de astăzi până'n şase luni, adause ea cu un glas duios.

Aceste cuvinte nu-mi mai ieşiau din cap. Deschisei gura să întreb pe Constantin despre Măriuca, dar îmi veni o tusă care-mi curmă vorba. Apoi îndreptându-mi glasul şi căutând să-l prefac pe cât se poate mai nepăsător, zisei:

www.dacoromanica.ro

— Dar Măriuca noastră, Constantine, ce mai face?

— Măriuca noastră e bine, mai bine decât totdeauna.

— Nu s'a măritat? întrebai eu glumind spre a înlătura orice prepus din mintea lui Constantin, ştiind bine că una ca aceasta nu putea să se fi întâmplat.

— Ba să fiţi sănătoşi, cuconaşule, s'a măritat după dascălul Gheorghe de la strana dreaptă din sat.

Atunci sângele îmi năvăli în cap şi dacă n'ar fi fost Balan lângă mine de gâtul căruia să mă sprijin, de sigur aş fi căzut din trăsură. Am trecut un sat, două sate, mai multe pârae, mai multe lunci, fără să pot rosti un cuvânt; numai câte un oftat din vreme în vreme îmi ridica pieptul. Nu ştiu dacă Constantin viziteul va fi înţeles ceva, văzând repedea mea schimbare, dar ştiu atâta că nu-mi mai păsa chiar de-ar fi înţeles. Ba era cât pe ce să mă jeluesc lui în gura mare şi să-i spun tot ce aveam pe inimă, însă ruşinea mă opri, ruşinea de a mărturisi biruinţa dascălului Gheorghe asupra mea.

Va să zică Măriuca cea oacheşă şi subţirică, al cărei glas îl auzeam în toate sunetele, al cărei chip îl vedeam pretutindeni, şi pe tablele de aritmetică, şi'n dicţionare, şi'n gramatici şi mai cu seamă în inima mea, Măriuca cea care suspina când plecam de acasă, s'a măritat!... Prin urmare ea nu... da! da! desigur ea nu m'a iubit.

Atunci simţii în pieptu-mi o durere atât de sfâşietoare văzându-mă dispreţuit de dânsa, încât mă credeam cel mai nenorocit om din lume. In zadar îmi cântau ciocârliile deasupra capului, în zadar Balan care pricepuse şi el se vede, durerea mea căuta să mă lingă pe obraz în chip de mângâiere, în zadar se aşterneau dinaintea mea fâneţele înflorite şi lanurile de grâu, în zadar îmi curgeau pâraele limpezi de-acurmezişul drumului chemându-mă par'că anume să-mi răcoresc inima în unda lor, eram nesimţitor la toate, ba chiar îmi era ciudă să văd în ju-

www.dacoromanica.ro

ru-mi natura veselă zâmbitoare, când eu eram aşa de trist. Mersei aşa mai multe ceasuri cugetând când la Măriuca cea drăgălaşă, oacheşă şi subţirică cu flori pe cap care-mi zisese odinioară cu glas înduioşat: „Ce mult e de astăzi până în şase luni"; când la Măriuca cea măritată pe care mi-o închipuiam acum încunjurată de copii, învârtind mămăliga, ghilind pânza la pârâu sau făcând oblojele dascălului Gheorghe de la strana dreaptă. — Ce prost e dascălul Gheorghe dela strana dreaptă!... La această din urmă închipuire, ce-i drept simţeam potolindu-se întru câtva flacăra amorului meu, dar în lupta ce se petrecea în mintea-mi tulburată, Măriuca cea drăgălaşă cu flori pe cap biruia uneori pe cealaltă Măriucă, cea cu oblojele, şi atuncea focul se aprindea iarăş viu în inima mea.

Intr'un rând strigătul cel obişnuit viziteesc: tbrr... îmi răsună în urechi şi nadiceanca se opri dinaintea unei crâşme. Era soarele pe la miazăzi şi căldura nesuferită. Balan scotea o limbă de-un cot. Constantin viziteul îmi zise că avem de poposit un ceas. Ce-mi păsa mie de ceasul acela şi de toate ceasurile ce aveau să curgă în viitor! Aş fi putut să stau acolo, sau să merg înainte, sau să mă întorc îndărăt, îmi era tot una, căci nici o bucurie nu m'aştepta nicăierea — când iată că un ţigan negru ca un fund de ceaun, creţ la cap ca o oae ţigae şi slut ca Scaraoschi, îmi ieşi înainte cu o scripcă în mână zicându-mi:

— Cuconaşule, mânca-ţ'aş ochii!... Să-ţi cânt un cântec pentr'un gologan.

Nu-i răspunsei nimic căci tocmai atunci se petrecea în închipuirea mea lupta crâncenă între Măriuca cea cu flori pe cap, şi Măriuca cea cu oblojele, luptă dela care atârna liniştea a două luni de vacanţe; însă el, de frică să nu piardă gologanul, începu să scârţâie cu arcuşul pe strune fără să mai aştepte învoirea mea, şi în acelaş timp

www.dacoromanica.ro

prinse să cânte şi din gură cu nişte strâmbături aşa de ciudate, încât nu mă putui opri de a zâmbi cu tot amarul ce simţeam în mine. Bietul Balan, nedeprins cu asemenea sunete ce-i supărau nervii, prinse şi el să hămăiască şi să urle de răsuna vecinătatea, ţiind astfel ison cântecului ţigănesc.

— Schimbă altul, strigă Constantin astupându-şi urechile.

— Indată, răspunse ţiganul; am să vă cânt un cântec de inimă albastră să vi se topească ochii în lacrămi:

Dragostea de fată mare
Ca fasolaa din căldare
Nici o vin'ncoace n'are.

Mă simţii atins în onoare de această ironie a ţiganului care-şi rânjea dinţii şi se uita ţintă la mine par'c'ar fi găcit necazul ce mă rodea; iar Balan ne mai putându-şi stăpâni nervii, se repezi ca o săgeată asupra obraznicului lăutar şi-şi înfipse colţii în antereul lui. Atunci începu o învălmăşeală groaznică, nu fără oarecare părţi comice, între ţigan şi câne. Ţiganul, când se culca la pământ, când se ridica în sus, sau se învârtea împrejur ca un sfredel; când striga, scuipa asupra cânelui, apărându-se cu arcuşul, cu scripca, cu căciula, iar Balan hărăia ca un disperat şi scutura din cap aşa de vrăjmaş, în cât îi spintecă antereul dela guler şi până la călcâie, fără să fi avut vreme Constantin sau eu să sărim în ajutorul lui. Paguba nu era mare, căci abia se mai ţinea în iţele ei învechita haină a lăutarului, semănând mai mult a voloc decât a antereu, însă ţiganul nu era tocmai de părerea mea.

— Vai de mine, cuconaşule, strigă el după ce Balan se liniştise, ce mă ştiu eu face de acuma fără antereu? Iacă iarna e la uşe, cum o să stau cu spatele goale?

— A cui e vina dacă stârneşti câinii cu cântecele tale? îi răspunsei eu.

www.dacoromanica.ro

— Cuconaşule mânca-ţ'aş găinile! Antereul meu plăteşte cât o moşie boerească, cum pot eu să rămân păgubaş de el, că doar nu l-am furat?

— Da mai ştiu eu!...

— Cuconaşule mânca-ţ'aş curcanii! Plăteşte-mi antereul că te trag la judecată, şi pe Maica Precista nu scapi cu căruţa şi telegarii dela ham.

Treaba începea să se încurce între ţigan şi mine, nu doar că ţiganul n'ar fi avut dreptate, însă despăgubirea ce pretindea era aşa de mare, încât pricina dintre noi într'adevăr nu se putea mântui decât prin judecată, sau bătaie. Mă hotărâi deci pentru cel de pe urmă mijloc de a deslega gâlceava, fiind mai grabnic şi mai potrivit cu onoarea mea de om în tot locul. Cine nu se crede viteaz la vârsta de şasesprezece ani!

— Ascultă măi ţigane! îi zisei eu, apropiindu-mă de el cu paşi măreţi şi cu ochii plini de fulgerele mâniei, primeşte cât face într'adevăr ruptura ta de antereu şi nu te obrăznici mai mult, căci te voiu cârpi, sărmane, de-ţi vei culege măselele de pe jos. In acelaş timp făcui şi mişcarea trebuitoare pentru a-mi îndeplini făgăduinţa.

Auleu cuconăşelule, mânca-te-aş fript şi împănat cu slănină!... Să te ferească maica dela care ai supt lapte să mă atingi cu degetul cel mic, că zău! crede-mă voiu mătura toţi câmpii cu trupuşorul matale! Iacă să-ţi arăt!

Şi atunci ca un tigru făcu o săritură îndărăt, îşi sufleca mânecile lăsând să se vadă nişte muşchi sdraveni, de care însuşi profesorul meu de gimnastică s'ar fi minunat, şi când să se repeadă asupra mea care aşteptam să-l primesc în gazdă c'un pumn în pântece, lovitura bine cunoscută camarazilor mei de şcoală, iată că Constantin viziteul care se mânia încet, dar când se mânia, i se înroşea chiar negelul de pe vârful nasului, se puse între mine şi ţigan arătând acestuia buza unui pistol cu două ţevi ce sta ascuns în buzunarul său. Atunci, ca prin far-

www.dacoromanica.ro

mec, ţiganul se tupilă la pământ şi începu să se gudure şi să se hlizească dinaintea mea, voind să mă încredinţeze că ameninţările lui de adinioarea fusese numai o şagă. — E curios cum ţiganii se tem mai mult de pistol, decât de orice altă armă de foc, căci pistolul zic ei, având ţeava scurtă, *numai decât te împroaşcă în obraz,* iar de puşcă îşi închipuesc că au timp să se ferească. Această idee sănătoasă e înrădăcinată în fiecare cap ţigănesc.

Văzând deci pe duşmanul meu sărutându-mi acum ciubotele cu felurite linguşiri între care cuvintele: *mânca-ţ'aş ochişorii cei frumoşi; mânca-ţ'aş obrăjeii cei rumeni; să trăeşti o mie de ani luminate Beizadea; să-ţi dea Dumnezeu de fiecare gologan câte o mie de galbeni,* curgeau nesfârşite, ca o ploae cu grindină, îi aruncai la pământ preţul întreit al antereului său, iar ţiganul îmi sărută mâna pe amândouă feţele, şi târâindu-se pe brânci până la locul unde căzuse paralele, le puse în buzunar şi dispăru.

Aşa dar, mulţămită pistolului lui Constantin viziteul, cearta se isprăvi cu binele şi în folosul ambelor părţi, căci dacă ţiganul primi cu prisosinţă preţul antereului său sfâşiat de Balan, şi eu uitai o bună parte din durerea mea. Chipul Măriucăi cea cu flori pe cap era acum mai departe de mine într'o ceaţă azurie din care uneori abia îl puteam deosebi, şi când se mai apropia, atunci ca prin minune se prefăcea în Măriuca cealaltă, în ochii căreia întâlneam o privire ce nu era nici de dragoste nici de supărare, nici de căinţă, ci o Doamne!... era, dacă nu mă înşel, de luare în râs. Par'că-mi zicea: „Copilule, ce te-ai aprins aşa de iute?".

Auzi!... Să-mi zică copil mie care ştiu merge călare, ştiu vâna, mie care sunt om în tot locul; aceasta era cea mai mare jignire ce mi se putea face. — Fugi dinaintea mea umbră nerecunoscătoare care răsplăteşti cu bătae de joc un amor aşa de ferbinte! Atunci umbra se mai de-

www.dacoromanica.ro

părta ceva în norul ei azuriu, luând forme mai plăcute ca să mă îmbuneze puţin, dar nu se depărta îndeajuns spre a o pierde cu totul din vedere. S'ar fi zis că se joacă cu mine înadins ca uneori să mă mânie, alte ori să mă îmblânzească.

După o oră bună de repaus, Constantin viziteul înhămă iar caii; Balan şi eu ne suirăm în trăsură şi plecarăm. Incepui acum să mă împac cu ciocârliile, cu pâraele, mai ales de când zării în depărtare munţii de pe-un deal pe care-l urcasem în sudoarea cailor.

Priveliştea munţilor mi-a făcut în totdeauna cea mai vie plăcere, fiindcă la poalele lor m'am născut şi pe dânşii mi-am preumblat cele dintâi priviri copilăreşti. Ii revedeam acum iarăş cu o nespusă bucurie înşirându-se ca un lanţ de urieşi la marginea orizontului, mândri, tainici şi plini de doine. Iată colo Deleleul pe vârful căruia de atâtea ori mi-am odihnit copoii în goana căprioarelor, iată Sihla păduratică unde şi astăzi sălăslueşte un bătrân sahastru uitat de moarte cu barba până la genunchi; iată munţii Neamţului martori de vitejiile strămoşilor noştri; iată colo mai în depărtare şi Ceahlăul împăratul Carpaţilor cu mânăstirea Durăul pe coaste şi cu *Panaghia* pe frunte, despicând falnic albastrul cerului. Pe toţi îi ştiam aşa de bine, cu numele lor, cu ciobanii lor, ba ştiam şi anume cutare brad, cutare stâncă, cutare potecă unde se primejduise iarna vre-un călător, sau căzuse vre-o fiară sălbatică în bătăile vânătoreşti, încât mi se reînfăţişă deodată întreg trecutul meu nedespărţit de acele locuri, şi mă revăzui atunci ca prin vis, copil vesel şi fără grije, precum eram în vremea aceea, iar nu ca acuma trădat şi amărît ,cu viermele durerii în mine, pe care nu-l puteam smulge, deşi mă simţeam om în tot locul.

Dincoace de munţi curge de-alungul şesului apa Moldovei făcând nenumărate cotituri şi ostroave pintre luncile de sălcii, iar mai încoace, mai aproape de mine, şi'n

www.dacoromanica.ro

dreapta şi'n stânga mea se întindea câmpul în valuri nesfârşite de dumbrăvi şi vâlcele îmbrăcate cu sămănături, un adevărat rai de verdeaţă în care cântau, se jucau şi se iubeau un popor de gândaci şi păsărele. Dar ce atrăgea mai mult vederea mea, era tot icoana Măriucăi cea oacheşă cu flori pe cap, în nourul ei azuriu, care plutea zimbitoare colo pe vârful Deleleului ca un soare nou zămislit din dragostea inimii mele. Insă astădată vederea ei nu-mi inspira duşmănie ca mai 'nainte asupra celorlalte frumuseţi ale naturei; din contra părea, că o înfrăţire se statornicise între mine şi munţi şi văi şi ape. Chiar amintirea negrei sale trădări nu-mi făcea acum un rău aşa de mare, numai dacă aş fi fost sigur că scopul ei n'a fost odinioară de-a mă lua în râs.

Dar acest gând când se deştepta în mine, îmi amărea iarăşi sufletul, închipuindu-mi că împreună cu dânsa a trebuit să râde negreşit şi prostaticul cel de dascălul Gheorghe dela strana dreaptă. Şi aveau dreptate să râdă, fié vorba între noi, căci am iubit-o fără să-i spun un cuvânt, ba tremuram ca frunza când se apropia de mine. Ah! dascălul Gheorghe dela strana dreaptă se vede că nu e aşa de prost precum credeam.

Astfel împresurat de felurite gânduri înaintam mereu pe neştiute. Balan dormea lângă mine mulţămit de izbânda ce făcuse cu antereul ţiganului, Constantin viziteul, când plesnea cu biciul în aer fără nici o conştiinţă de fapta sa, când îşi apăra negelul de muşte, când picura de somn, iar caii, lăsaţi în voe, mergeau mersul lor, până când într'un târziu ne pomenirăm cu noaptea în cap. Până la casa părintească aveam de mers două zile întregi; prin urmare trebuia să ne gândim la popasul de noapte.

— He! He! am trecut fără să băgăm de samă, de curtea lui Talpan unde era să tragem la gazdă, zise Constantin viziteul.

— Să ne întoarcem îndărăt, răspunsei eu.

www.dacoromanica.ro

— Ba nu, cuconaşule, nu-i bine să ne întoarcem îndărăt.

— Pentru ce?

— Pentrucă dă, se zice la noi cei proşti că nu-ţi merge bine dacă te întorci din drum, precum nici dacă întâlneşti popă, iepure sau cofă deşartă.

— Vorbă să fie! Haide înapoi pe răspunderea mea.

— Iacă avem, cale de jumătate ceas înainte un ratuş chiar în drum unde ne putem foarte bine odihni.

— Nu, nu, voiu să merg la curtea lui Talpan.

— Fie şi aşa, dacă porunciţi, zise Constantin scărpinându-se în cap, numai dă! să nu fiu eu vinovat.

Constantin întoarse caii, şi pe când înserase bine ajunserăm dinaintea curţii lui Talpan.

Curtea lui Talpan era cu două rânduri pe temelii nalte, cu ferestre mici, cu acoperământul de şindilă ascuţit după moda veche, şi zidită la o parte de drum, spre a nu fi oarecum în vederea trecătorilor.

Dinaintea casei se ridica un rând de plopi drepţi şi nalţi, înşiraţi în linie, cari în amurgul zilei păreau nişte fantasme. Ograda era mare, împrejmuită cu zid, înăuntrul căreia se vedea o fântână cu roată şi o hulubărie, iar la poartă un zăvod voinic legat în lanţ.

Când ajunsei la scară vătaful curţii îmi eşi înainte, şi aflându-mi numele, îmi făcu cinstea, să mă găzduiască în odaia stăpânului său, care d'impreună cu soţia sa, era dus în străinătate. O femeie bătrână veni să mă slujească, însă mâna ei tremura astfel încât voind să aprindă o lumânare, stinse vre-o trei, patru chibrituri în drumul dela cutie până la muc; a trebuit să-i vin eu în ajutor. Dar nu numai mâna, ci şi nasul şi bărbia şi toate cărnurile de pe dânsa tremurau întocmai ca nişte răcituri. S'ar fi zis că-i e frig de anii ce-i purta în spate. Fără voia mea comparai figura fragedă şi vioaie a Măriucăi cu baba care mă slujea, şi un oftat îmi înecă pieptul. Baba îmi făcu

www.dacoromanica.ro

aşternutul, îmi puse dinainte nişte uscături, un pui fript, ochiuri şi o gărăfioară cu vin, apoi se aşeză pe-un scaun în fundul odăii şi mă privea cum mâncam.

— Mă iertaţi, cuconaşul, că m'am pus jos, îmi zise ea; însuşi boerul îmi dă voe să şed dinaintea lui, căci sunt mai mult decât o slugă în casă. Boerul îmi zice: mamă Axinie.

— Şezi, şezi mamă Axinie, de mine nu te îngriji. Şi aşa cum şedea tremurând într'o jumătate de lumină în fundul odăii, începui să o observ mai bine. Era gârbovă şi uscată, cu o pestelcă dinainte, c'un smoc de chei la brâu şi la cap legată turceşte c'un tulpan bine alcătuit. Faţa-i strălucea ca o piele de săftian, şi dintre ochii ei stinşi, pe jumătate închişi, răsărea un nas coroet, întors spre gură ca pliscul unei cucuveice; iar gura-i fără dinţi abia se mai zărea dintre nas şi bărbie. Dacă aceasta a fost vre-odinioară frumoasă, gândii eu în mine, trebue să fie foarte de mult de atunci. Intipărirea ce-mi făcu baba nu era bună, căci bătrâneţele adânci, văzute prea de aproape, ne aduc fiori şi un oarecare miros de mormânt.

In acelaş timp prinsei să observ şi odaia în care aveam să petrec noaptea. Toate erau vechi împrejurul meu. Scaunele erau de nuc, cu spătare înalte şi cu rezemători pentru mâni, semănând mai mult a strâni decât a scaune: crivatul asemenea era aşa de 'nalt, încât un copil nu s'ar fi putut sui în el; un ceasornic cu cuc care bătea jumătăţile şi sferturile, era aninat deasupra unui scrin asemenea vechiu, iar pe scrin ardeau două lumănări aşezate în nişte sfesnice de argint de-o formă cum numai pe la biserici se văd. La ferestre spânzurau nişte perdele de adamască, aninate în mici veriguţe ce se înşirau pe o vargă de fier. Intr'un cuvânt înfăţişarea odăii îmi amintea timpurile cele bătrâne despre cari citisem numai prin cărţi. Dar ce mă interesa mai mult în îmbrăcămintea acestei odăi, era un portret vechiu de familie, zu-

www.dacoromanica.ro

grăvit în oloiu şi afumat care înfăţişa o cucoană bătrână cu zulufi dinainte, cu un moţoc deasupra capului, cu horbote împrejurul gâtului aşa de mari, încât capul ei părea aşezat pe o tipsie; însă lucru curios, dacă i-ai fi scos zulufii, moţocul şi horbotele, ai fi zis că-i bucăţică ruptă, baba care tremura pe scaun dinapoia mea.

Asemănarea era aşa de mare, încât era cât pe ce să mă scol şi să-i fac o închinăciune adâncă cerându-i iertare că am luat-o drept o slugă.

— A cui e portretul acela? o întrebai eu cam cu îndoială.

— *Saraca'n de mine!* N'o cunoaşteţi? E sora boierului nostru.

— Trăeşte, ori a murit?

— Ba a murit, să nu spun minciuni, de zece ani. Ce moarte a mai avut!

— Ce moarte?...

— Iţi va fi somn, cuconaşule, mai bine culcă-te decât s'asculţi o istorie care nu-i prea veselă.

— Ba nu mi-e somn de loc şi doresc foarte mult să o ştiu.

— Apoi dacă-i aşa, de vreme ce eşti feciorul cuconului Petrache Voinea care e bun prieten cu boerul nostru, cuconu Grigore Talpan, şi *de-a puterea fi* rudenie de pe o nepoată de vară al doilea, apoi cred că nu fac vre-un rău, spunându-ţi această istorie:

Sunt şaptezeci de ani, ba nu, spun minciuni, sunt şaptezeci şi unu de ani şi două luni de când în această curte, precum o vezi, o ţigancă care a fost frumoasă pe vremea ei, născu o fată. Acea fată, să nu bănueşti, eram eu, şi, pot să zic fără păcat, că eram frumuşică în pelinci, de-ţi venea să mă sorbi într'o lingură de apă. Aşa spuneau toţi câţi m'au văzut. Trei zile după aceea, cucoana Ana Talpan, stăpâna casei, născu şi ea o fată care e cea din portret. Insă eu, fata ţigăncii şi ea, fata cucoanei Ana

www.dacoromanica.ro

Talpan, semănam aşa de bine că par'că eram două surori de gemene.

La aceste cuvinte baba se bătu peste gură zicând: „Taci părdalnică de gură, nu spune minciuni!..." Cum puteam fi surori, ea fată de cucoană şi eu fată de ţigancă! Insă era la mijloc o cimilitură: Tatăl fetei cucoanei Ana Talpan se ştia cine-i: era, să nu spun minciuni, cuconul Miron Talpan soţul cucoanei; iar tatăl meu nu se ştia cine-i, şi nici era voe să se ştie. Inţelegi acum?... Ba nu! Eşti un copil *de-a puterea fi,* şi nu poţi înţelege de aceste. Destul zic, că fata cucoanei Ana Talpan, duduca Safta, căci aşa i s'a dat numele din botez, tot creştea şi se făcea mai frumuşică, iar eu asemenea creşteam şi nu zic că mă făceam mai frumuşică, dar zic că-i semănam tot mai mult, n'ar fi de o măsură. Par'că eram două picături de apă, şi de n'am fi fost îmbrăcate, ea în rochie de mătasă şi eu în catrinţă, nu ne-ar fi deosebit cineva una de alta. Insă de ce creştea duduca Safta, de ce nu avea ochi să mă vadă; iar fratele d-sale boerul nostru de astăzi cuconul Grigoriu Talpan, care s'a născut cu vre-o doisprezece ani mai târziu, ba nu, spun minciuni, cu treisprezece ani şi o lună, când a deschis ochii în lume ne-a văzut pe amândouă măricele şi frumuşele şi nu ştiu pentru ce şi cum, dar ne iubea pe amândouă deopotrivă ca pe surorile d-sale. Asemenea boerul cel bătrân Dumnezeu să-l ierte, ne iubea deopotrivă ca pe fiicele d-sale, *de-a puterea fi,* şi din această pricină se certa adeseori cu soţia d-sale.

A voit Dumnezeu şi pe la nişte Paşti s'a săvârşit din viaţă cucoana Ana, Dumnezeu s'o ierte; şi nu mult după aceea pe la Ispas s'a săvârşit din viaţă şi cuconul Miron, fie-i ţărâna uşoară, că de multe ori mă ţinea pe braţe şi mă desmierda pe ascuns; şi aşa rămaserăm numai noi trei: duduca Safta cea din perete, cuconul Grigore boerul nostru de astăzi şi eu. — Adică eu ce mă mai număr între d-lor, adause ea bătându-se iarăş peste gură. Cu-

www.dacoromanica.ro

conul Grigore a luat moşia în stăpânire, a înfrumuseţat casa precum o vezi; a mărit grădina, a lărgit ţarinile cumpărând de la vecini, într'un cuvânt a îmbunătăţit şi înmulţit averea, căci e om priceput şi spornic la treabă. Nu că-l laud, dar aşa spun toţi câţi îl cunosc. Şi a voit Dumnezeu de s'a însurat acum douăzeci şi cinci de ani la Crăciun; aceasta o ţin minte ca ziua de eri, căci la nunta d-sale m'am chefăluit să nu bănueşti; — şi Dumnezeu i-a dăruit doi copilaşi cari acum se află *în nuntru* la învăţătură. Iar duduca Safta, fie vorba între noi, tot a ales pân' ce n'a mai culeş.

Treceau zilele, săptămânile şi anii, căci vremea trece, nu şugueşte, adică noi trecem printr'însa, iar ea stă locului şi duduca Safta îmbătrânea, şi de ce îmbătrânea mai mult, de ce mai mult mă prigonea şi mă ura. Intr'o zi, n'ar mai fi fost acea zi între zilele mele, pe când cuconul Grigore şi soţia d-sale nu erau acasă, îmi găsi pricină de la te miri ce, dela un rod de zahăr care se zăhărise, şi porunci să mă pue jos, Dumnezeu s'o ierte, şi singură cu mâna ei luă biciul şi mă bătu cu ură de soră şi peste cap, şi peste piept, şi peste şale, până ce biciul îi căzu din mână de osteneală; şi tot m'ar fi bătut înainte de ar fi avut putere, dar nu mai avea. Două luni am fost bolnavă de moarte de-mi ţinuse lumânarea la cap, dar am avut zile şi am scăpat. Iar apoi punct la anul, chiar în ziua de astăzi Miercuri, zise baba făcându-şi cruce, şi dacă nu mă înşel chiar dela ceasul acesta, ba nu spun minciuni, cu două ceasuri mai târziu, adause ea, uitându-se la ceasornicul cu cuc, adică pe la miezul nopţii pe când duduca Safta dormea mai bine, auzi sărmana o bătae la uşe: odată, de două ori, de trei ori. — Ea nu voi să deschidă, dar uşa deşi încuiată pe dinăuntru, se deschise singură ca prin minune şi ce văzu!... Doamne fereşte-mă de asemene întâmplare!.., văzu un sicriu care

www.dacoromanica.ro

intră singur în odae, şi după ce intră, capacul se ridică cu zgomot şi o umbră albă ieşi din năuntru; şi umbra ceea cine era?... Era însuşi ea, duduca Safta, aşa cum trebue să fie acum pe ceea lume, şi c'un biciu în mână înainta spre dânsa, şi începu s'o bată, peste cap, peste piept, şi peste şele, întocmai cum mă bătuse ea pe mine până ce sărmana leşină de spaimă şi de durere. Apoi umbra şi sicriul se făcură nevăzute.

A doua zi uşa se găsi tot încuiată pe dinăuntru; duduca Safta n'avea nici o vânătae pe trup, dar avea nişte friguri aşa de straşnice încât tremura cum tremur eu acum, n'ar fi de o măsură. Toţi credeau că are să moară. Doctorul, căruia duduca Safta îi destăinuise întâmplarea, nu dădea nădejde de îndreptare, cuconul Grigore era foarte îngrijat; însă a treia zi frigurile o părăsiră, rămânându-i numai slăbiciunea tremurului, iar a patra zi a fost deplin sănătoasă şi sănătoasă a fost unsprezece luni şi douăzeci şi nouă de zile. Iar când s'a împlinit anul punct la miezul nopţii, iarăş s'a văzut pe sine ieşind din sicriu, şi iarăşi a suferit bătaia cea cumplită care-i pricinuise frigurile; şi aşa în fiecare an, şi în aceeaş zi şi la acelaş ceas i se înfăţişa aceeaşi vedenie, până când la al cincilea an o găsirăm a doua zi moartă în aşternut, Dumnezeu s'o ierte sărmana, că eu păcătoasa de mult am iertat-o!"...

Baba urmă mult timp pe tonul acesta, amestecând mereu cuvintele: *să nu spun minciuni, de-a puterea fi, Dumnezeu s'o ierte, n'ar fi de o măsură,* dar eu n'o mai mai auzeam: ochii mei erau pironiţi pe portretul cel afumat, şi când mă întorsei într'un târziu, baba nu mai era. Repede am încuiat uşa pe din năuntru învârtind cheia de două ori în broască, m'am desbrăcat şi m'am culcat; însă n'am stins amândouă lumânările, ci numai una, punând pe cealaltă lângă căpătâiul meu. — Cui nu s'a întâmplat să cadă de somn înainte de a se culca, şi

www.dacoromanica.ro

îndată ce se pune în aşternut să-i fugă somnul ca şi când i l-ar lua cineva cu mâna! Aşa mi s'a întâmplat şi mie. __ Cu toate aceste mă hotării cu orice preţ să dorm, căci aveam trebuinţă de repaus pentru călătoria de a doua zi. Insă tocmai când vrea cineva să doarmă atunci nu poate. Mă învârteam în dreapta, mă învârteam în stânga, îmi aşezam perna în tot felul şi spre marea mea nemulţămire, mă simţeam deştept ca la miezul zilei. Când cineva nu doarme, ce face?... gândeşte, şi adeseorri gândeşte fără voe la lucruri neplăcute. Astfel începură să mă împresoare şi pe mine felurite gânduri cari de cari mai nepotrivite pentru un om ce doreşte somnul; când mi se părea că ţiganul cel cu scripca mă înşfacă în vârtoasele sale braţe şi mă aruncă peste crâşmă, când vedeam pe baba Axinia tremurând în colţul ei după sobă şi voind par'că să mă vrăjească, când îmi revenea în minte istoria duducăi Safta, cea din portret, cu toate amănunţimile ei în cari se înţelege că umbra şi sicriul aveau în jocul închipuirii mele partea cea mai însemnată; şi toate acestea mă turburau astfel încât mai că aş putea zice că-mi era frică?.. Mie frică?... Auzi vorbă!... Eu om în tot locul. Voiniceşte mă sculai şi stinsei lumânarea întorcându-mă cu faţa la perete, hotărît să alung din mintea mea, odată pentru totdeauna, pe ţigan, pe baba şi pe duduca Safta.

După ce făcui această ispravă, îngrijit să nu mai am iarăş vre-o întâlnire cu aceste supărătoare fiinţi, începui să mă gândesc la tată-meu, la frate-meu, la Măriuca. Ah! Măriuca cea gingaşă cu flori la cap!... Ce frumos suspina ea când plecam de acasă... Deodată auzii un zgomot deasupra scrinului, şi inima-mi sări din loc. Era uşa cucului dela ceasornic care se deschisese cu vuet, vestind că oarele au să sune. In adevăr, unsprezece oare sunară, şi cucul de unsprezece ori cântă, şi apoi uşa iarăş se închise. O! cuc netrebnic!... gândii eu, să-mi alunge pe Măriuca tocmai când era să-mi zică: „Ce mult e de astăzi până în

www.dacoromanica.ro

şase luni!" Dar Măriuca se făcuse nevăzută în norul ei azuriu; nici chiar pe Măriuca cea cu oblojele n'o mai găseam nicăiurea, deşi o cautam cu dor în toate unghe-rurile închipuirii mele.

De vreme ce şi Măriuca m'a părăsit nu-mi rămâne decât să dorm, zisei eu, cu întreită putere de voinţă; şi întors cum eram cu faţa la perete, mă acoperii cu plapoma pe cap.

— Mi s'a întâmplat să aud în copilăria mea că odinioară un viteaz, care retezase trei capete de turci, s'a culcat noaptea într'o casă pustie, şi i-a fost aşa de frică încât până a doua zi a murit. — I-a fost frică de ce?... ştiu eu? Deodată ideia pustiului care este mai înfiorătoare de cât toate, m'a cuprins. Şi eu sunt într'o casă pustie, îmi zisei; căci nu-i nici stăpânul casei, nici femeia lui, nici măcar o slugă de zare; nu-i decât o babă care seamănă mai mult a stafie decât a fiinţă omenească. Vătaful are casa lui în sat. Constantin viziteul şi Balan dorm în şură.

O ce n'aş fi dat să am pe Constantin sau măcar pe Balan lângă mine!... bunul Balan! Cum l-aş fi lăsat să mă lingă pe obraz!... Apoi, făcându-mi singur curaj, începui să judec, nu fără cuvinte bine întemeiate, cum că nu e pustie casa lui Talpan. Pustii sunt numai casele acele cu ferestrele sparte, cu ziduri ruinate, cu acopereminte risipite, în cari locuesc buhnele; iar casa lui Talpan, mulţămită Domnului, nu e în rândul acelora. — Însă cu cât mai mult voeşte cineva să scape de o ideie, cu atâta ideia aceea se îndărătniceşte a rămâne. — Astfel pustiul cu popoarele sale de năluci nu-mi ieşia din minte, în ciuda temeiurilor ce-mi puneam înainte. O şuerătură de vânt ce auzii fără veste prin horn, întocmai ca un suspin de jale, mă făcu să cred un moment că sunt în mijlocul unei stepe, înconjurat de dihănii.

Toate aceste se petreceau pe când aveam capul sub plapomă. Din nenorocire însă nu puteam să stau multă

www.dacoromanica.ro

vreme aşa. Căldura, neastâmpărul, frica, făcură să asud aşa de cumplit, încât cu orice preţ trebuia să mă descopăr, pentru a nu muri înăduşit. Dar spre a nu face multe mişcări de frică să nu stârnesc dihăniile din stepă, prinsei să trag cu degetele picioarelor încet, încet, plapoma în jos... când o întâmplare!... O! ceas rău!... plapoma care din nebăgarea mea de samă avea un colţ ce atârna de pe pat în jos, lunecă de pe mine şi... deodată mă trezii gol, dezarmat şi prăpădit în mijlocul întunericului, expus la toate fantomele. Cui nu i s'a întâmplat una ca aceasta, nu ştie ce vra să zică spaimă. Imi auziam inima bătând mai tare decât limba ceasornicului cu cuc, şi răsuflarea mi se opri în piept. Dar o nenorocire nu vine niciodată singură!... In acelaş timp văzui la fereastră, în zarea lunei un ce alb, lung şi transparent, care se mişca necontenit şi a cărei forme se schimbau când în om, când în elefant, când în şarpe şi atunci în disperarea mea, nerămânându-mi altceva de făcut, decât sau să aprind lumânarea spre a mă încredinţa de realitatea acestei vedenii, sau să aştept soarta celui ce a retezat trei capete de turci, mă hotărâi, se înţelege, pentru cel dintâi mijloc, deşi nu aveam multă încredere în el. Cu mâna tremurândă aprinsei lumânarea şi... spre marea mea mângâiere văzui că năluca cea albă, lungă şi transparentă nu era decât un prosop aninat de fereastră, asupra căruia se revărsau prin geamuri palidele raze ale lunei.

Faţă cu această realitate, dinaintea căreia se risipiră pentru moment fantomele ce mă împresurau, mă simţii mai liniştit. Avui curajul să fac câţiva paşi prin odae, fără însă să mă prea uit împrejurul meu, mă suii iarăş în pat şi mă învelii numai până la gât, crezându-mă de astă dată în afară de orice primejdie. Incepui chiar, de bucurie, să îngân un cântec, în amintirea Măriucăi, dar glasul meu trezi între pereţii odăii un ecou atât de ciudat, încât spaima năvăli iarăş în inima mea; tot atunci din

www.dacoromanica.ro

nefericire ochii mi se pironiră fără voe pe portretul cel afumat ce sta atârnat tocmai dinaintea crivatului meu. Şi... Dumnezeule ce văzui!... m'apucă şi acum groaza morţii când gândesc... văzui cu ochii mei, treaz fiind ca ziua, văzui capul duducăi Saftei tremurând în privazul de lemn, par'că era capul viu al babei Axinia; şi tremura aşa de tare încât şi zulufii, şi moţocul şi horbotele îi tremurau, s'ar fi zis că era cuprinsă de frigurile morţii. Părul mi se ridică măciucă în vârful capului, şi sudori reci îmi cuprinseră tot trupul. Acum nu mai era de şagă; simţeam de groază că-mi venea sufletul la gură. Să mă reped asupra portretului ca să-l pipăi, să mă încredinţez de-i adevărat ce vedeam cu ochii, nu puteam fiindcă picioarele-mi erau paralizate; vrând nevrând trebuia să şed în pat dinaintea figurei hâde a duducăi Safta care din ce în ce se strâmba şi tremura mai mult, şi ai cărei ochi stinşi se pironeau asupra mea.

Toată istoria ce-mi spusese baba Axinia îmi reveni iarăş în cap mai înspăimântătoare decât ori când; mii de fantome cari de cari mai slute păreau că-mi încunjură patul... când deodată cucul ieşi din tainiţa sa şi cântă de douăsprezece ori. Era tocmai oara când sicriul intrase în odaia duducăi Saftei, şi eu, vai! mă aflam chiar în casa ei, în aniversara morţii ei, dinaintea portretului ei, care printr'un farmec neînţeles, tremura precum a trebuit să tremure când a văzut uşa deschizându-se singură... Atunci!... o grozăvenie!... auzii o bătae la uşă, una, două, trei...

In acest moment suprem picioarele mi se desmorţiră, sângele care până atunci fusese închegat în vinele mele începu să circule cu străşnicie, ars sării drept în mijlocul odăii, căci în primejdia mare vine şi bărbăţia mare, şi c'un curaj desperat deschisei uşa... . . . . .

. . . . . .

Era cânele Bălan care scărpinându-se la ureche lovea cu cotul piciorului în uşă. — Dumnezeule, ce limbă ome-

www.dacoromanica.ro

nească ar putea să spue bucuria ce simţii!... Mi se păru că din fundul iadului sunt ca prin încântec transportat în mijlocul fericirilor din raiu. — Umbra, sicriul se făcură nevăzute; capul duducăi Saftei din portret încetă de a se clătina, sau poate că nici nu s'a clătinat vreodată; Balan după ce mă linse de două, trei ori pe obraz, se culcă lângă patul meu, iar eu dormii dus până ce se făcu ziua mare.

A doua zi când mă deşteptai, şi-mi adusei aminte de cele petrecute, simţii în mine foarte zdruncinată credinţa, că sunt om în tot locul. Fiind însă că nici un rău în lume nu-i fără partea sa cea bună, apoi trebue să mărturisesc că spaimele ce suferii, mă făcură să uit pe Măriuca; iar Constantin viziteul când află despre lupta mea cu nălucile, îmi zise apărându-şi negelul de muşte: „Spusu-v'am eu că nu-i bine să se întoarcă cineva din drum!"...

www.dacoromanica.ro

ALIUȚĂ

Dșoarei Ana Rosetti

I.

Intr'o sară de iarnă, noi toți frații și surorile ședeam dinaintea focului și ascultam pe tata, care ne spunea o istorie a lui din copilărie. — Tata era bătrân și văzuse multe, care acum nu mai sunt de văzut.

— Hei! dragii mei!... zicea el. Era un timp pe când codrii Orheiului se uneau cu codrii Bâcului, și aceștia cu codrii Carpaților; iar plugul brăzda numai prin poeni și prin șesurile apelor curgătoare. Pe atunci nu erau nici șosele, nici drumuri bătute, ci oamenii mergeau călări de la sat la sat, de la târg la târg, și când aveau vre-un drum mai lung de făcut, se înarmau cu pistoale la oblânc, și se întovărășeau mulți la un loc, neîndrăznind să treacă altfel prin potecile pădurilor, cari răsunau necontenit de cântecele haiducești. Eu însu-mi am apucat acele timpuri, bune de altfel, căci erau toate cu îndestulare și nu se cunoșteau nevoile zilnice ale traiului, dar veneau câteodată și grele cumpene în viață, ca de-al de-acele ce mi s'a întâmplat mie în copilărie.

— Ce ți s'a întâmplat? — îl întrebarăm noi nerăbdători.

— Apoi de, pe când vă povestesc eu, nu erau trebile întocmite ca acuma; fiecare trebuia să-și apere singur avutul, nefiind în țară altă oștire decât o ceată de arnăuți, cu simbrie, aduși de peste Dunăre, cari slujeau pentru paza lui Vodă, iar pentru paza țării era numai bunul Dumnezeu.

www.dacoromanica.ro

Imi aduc aminte că pe vremea aceea se oploşise la casa noastră un turc cu numele Ali, rămas din oştirile turceşti ce ne cutreerase ţara, şi fiind că-i era îndemână la noi, unde găsise masă bună şi gazdă primitoare, el nu s'a îndurat să se mai ducă. El a învăţat limba noastră, şi s'a împrietenit atât de mult cu casa şi cu toţi din casă, încât noi îl dezmierdam cu numele de *Aliuţă*.

Ce-i drept, când am văzut întâi şi'ntâi pe Aliuţă făcând temenele turceşti, îmbrăcat în hainele lui ciudate cu cialmaua pe cap, cu iartaganul la brâu, şi cu barba lui cea tufoasă şi încărunţită, care-i acoperea pieptul, noi copiii, ne cam temeam de dânsul, părându-ne foarte fioros; dar încet încet ne-am deprins cu el, căci era bun şi ştia să ne facă felurite petreceri. Ne istorisea poveşti din o mie şi una de nopţi, ne spunea întâmplări de-ale lui din războaele în care fusese, ne făcea căpcăni de prins vrăbii şi stigleţi, ne ajuta să ridicăm zmei, ne lua cu el la vânat, la pescuit; dar dela o vreme Aliuţă nu mai putea merge nesprijinit pe băţ şi toate primbările lui se mărgineau numai prin curte şi grădină. Cincisprezece ani în şir el stătuse la casa noastră, şi ne văzuse pe toţi fraţii şi surorile crescând, şi ne iubea pe toţi deopotrivă, iar noi necontenit îl încunjuram, îi săream pe genunchi, ne jucam cu barba lui albă sau cu cialmaua cea mare, care-i şedea ca o plăcintă pe cap, şi când ne zicea el nouă:

— Bre pui de ghiauri, voi dragi la mine! Noi râdeam aşa de tare, că-l asurzeam pe bietul Aliuţă.

Numai dimineaţa când se închina, nimeni din noi nu îndrăznea să-l supere, într'atâta părea de serios şi adâncit în rugăciunea lui. In genunchi, smerit, cu braţele încrucişate pe piept, el spunea, când mai tare, când mai încet, versuri din Coran, îşi pleca fruntea până la pământ, apoi tăcut şi nemişcat stătea câte o oară întreagă cu ochii aţintiţi spre răsărit, sorbind depărtările, călătorind cu gândul prin ţările calde ale copilăriei lui, şi faţa lui atunci se'n-

www.dacoromanica.ro

veselea, se lumina ca şi când preumblarea i-ar fi fost aevea.

— Aşa-i că n'ai să te mai duci dela noi, Aliuţă? îi ziceam eu netezindu-i barba.

— Cum va fi scris! răspundea el.

Pentru Aliuţă tot era *scris*. De s'a născut, de-a mers prin bătălii, de-a căpătat răni, de-a venit la noi, a fost *scris*. De va mai trăi mult sau puţin, de se va întoarce sau nu în ţara lui, asemenea era *scris* de mai înainte; de aceea el avea totdeauna faţa senină şi liniştea sufletească a omului ce nu-şi poartă grija vieţii.

Intr'una din zile văzui în curtea noastră o mare şi şi neobişnuită mişcare. Tata era îngrijat şi slugile speriate. O mulţime de ţărani înarmaţi cu ciomege şi topoare se aşezau de pază la poartă şi în jurul casei; era o neorânduială cum nu fusese niciodată.

— Ce este? întrebai eu pe Aliţă.

— Nimic, răspunse el. Bujor a trimes o scrisoare, prin care ne dă de veste că mâni la amiază are să ne calce casa.

— Şi ce are să fie Aliuţă?

— Ce va fi scris! adause el cu faţa liniştită.

II.

Speriaţi, ca şi când această scrisoare ar fi venit în momentul când tata ne povestea, noi ne îngrămădeam unul în altul dinaintea focului, şi plini de neastâmpăr, cu ochii mari deschişi, aşteptam sfârşitul istoriei.

Bujor, urmă el, a fost dintre cei mai vestiţi hoţi din ţară. Babele şi acuma vorbesc despre el la şezătoare, şi lăutarii îi cântă cântecul:

Frunză verde de negară
A ieşit Bujor în ţară.
Bate, pradă, nu omoară
Pe ciocoi îi bagă'n boală.

www.dacoromanica.ro

De cum i-a răsărit musteaţa, el s'a simţit cuprins de dorul voiniciei, şi maică-sa n'a mai putut să-l stăpânească. In zadar a plâns ea şi a făcut rugăciuni pe la biserici, ca să-l întoarcă de la plecările lui. Intr'o zi de primăvară, el îşi puse puşca pe umăr, căciula pe-o ureche şi îşi luă ziua bună dela maică-sa, zicându-i:

— Maică, nu mai plânge: eu merg să fac dreptate în ţară; să iau dela cei bogaţi, să dau la cei săraci, şi să strict legile cele rele făcute de Domnie.

Apoi chiuind şi hăulind, el apucă calea codrului, care-l chema la viaţă fără stăpân, şi nu mult după aceea se auzi prin ţară de numele lui Bujor.

Doisprezece tovarăşi, fraţi de cruce, fugiţi dela coarnele plugului, se adunară în jurul lui şi, încrucişând fierul cuţitelor, îi jurară credinţă şi ascultare fără margine, cu drept de viaţă şi de moarte asupra lor. De atunci fost-au mulţi călători opriţi în drum, multe case boereşti călcate, multe potere împrăştiate, şi iarăş multe pungi cu bani împărţite la săraci, şi multe vaci cu viţel dăruite la văduve şi orfani, aşa că unii îl blestemau şi alţii îl binecuvântau, iar Bujor domnea nesupărat peste moşii drumuri şi păduri, şi vestea despre dânsul merse departe până în ţările vecine.

Era în luna lui August, pe la strânsul pânii, când tata primi scrisoarea dela Bujor. Se ţinu mare sfat la curte, de trebue să ne supunem sau să ne împotrivim. In toată casa nu era decât două puşti de cremene, una a lui tatămeu şi cealaltă a lui Aliuţă, o şuşanea lungă, pe care turcul o rezema pe o crăcană când se cobora la iaz să împuşte raţe. In sat asemenea nu era decât un singur puşcaş, care niciodată în viaţa lui nu se luptase decât cu vânatul din pădure; prin urmare, nu era mare speranţă în puterea noastră de împotrivire. Cu toate acestea părerea lui Aliuţă de-a ne opune cu arma la năvălirea hoţilor, împărtăşită şi de noi, copii neştiutori de primejdiile

www.dacoromanica.ro

ce ne amenințau, precumpăni asupra ideii de supunere, susținută fără osebire de toate slugile din casă. Imi aduc aminte și acuma, adause tata surâzând, cu ce încredere în voinicia mea înșfăcai teaca iartaganului lui Aliuță și o învârtii în dreapta și în stânga împrejurul meu, doborând cu gândul toți hoții la pământ.

— O! numai să vie Bujor, ziceam în mintea mea și va vedea el!

Apoi după planul lui Aliuță, un om fu așezat la clopotnița bisericii, ce era aproape de poarta curții, cu porunca, ca îndată ce va zări hoții în depărtare, să tragă clopotele pentru a ne da de veste. Douăzeci de oameni înarmați cu ciomege, cu coase și topoare, fură rânduiți la poartă, sub comanda vânătorului din sat, și câte alți douăzeci la fiecare ușă de intrare a caselor boerești, în total ca la 60 de oameni cari, deși rău înarmați și nedeprinși cu luptele, erau destul de numeroși pentru a pune stavilă hoților, mai ales când aceștia aveau să vie ziua mare, cu pieptul deschis, în urma unei scrisori prevestitoare.

Câte un pahar de rachiu fu împărțit la fiecare străjer, și mulțămită îmbărbătărilor necontenite ale lui Aliuță, ei se țineau bine la posturile lor.

Două ore stăturăm așa în așteptare... când deodată omul din clopotniță prinse să sune. El zări un colb pe muchea dealului învecinat, și puțin după aceea numără treisprezece inși călări, cari se iviră pe muche unul câte unul și se coborau acum pe drumul ce ducea la curte. Un fior trecu prin inimile tuturor.

— Copii, țineți-vă bine, strigă Aliuță străjerilor ce se frământau de neastâmpăr, Alah e cu noi!

Muți erau acum cu toții și cu ochii ațintiți asupra dealului învecinat, de unde venea primejdia, iar după câteva minute puturăm vedea și noi cei din ogradă cum se cocoborau haiducii la pas liniștit, cântând, par'că veneau la

www.dacoromanica.ro

masă mare. Ei se opriră un moment dinaintea crâşmei unde Bujor îi cinsti cu câte un pahar de vin, apoi porniră din nou spre curte. Acum se trecuse de şagă; aveam să dăm piept la piept cu hoţii; să împuşcăm într'înşii; să fim împuşcaţi de dânşii; şi câţi din noi aveau să moară?... Şi câţi să scape?.., iată întrebarea ce şi-o punea fiecare, groaznica întrebare ce o vedeam zugrăvită cu culorile spaimei în faţa tuturor. Iar eu care cu o oară mai înainte făcusem atâta ispravă cu teaca iataganului lui Aliuţă, simţii acum că mi se tae picioarele, şi fără voe mă apropiai de tata. Tata era galben ca ceara, tăcut şi în aşteptare; s'ar fi zis că-şi numără bătăile inimii; străjerilor de asemenea nu le era îndemână. Ceea ce-i turbura cu osebire era ne'nchipuita linişte cu care veneau hoţii asupra lor, par'că nici nu le păsa că sunt 60 de oameni gata să-i primească cu coase şi cu topoare. In acelaş timp clopotul suna mereu a restrişte, şi cu atât mai mult suna ,cu cât haiducii se apropiau. Par'că vestea ceasurile morţii.

— Ah! Iată-i... iată-i... sosesc!

Ajuns dinaintea bisericii, Bujor deodată se opreşte, ia la ochi pe clopotar şi... O! Doamne, ce văzui!... In momentul în care trăsni arma, văzui pe nenorocitul clopotar căzând de-a roata în aer din înălţimea turnului, cum ar cădea o ţarcă din vârful unui plop. In acelaş moment spaima răsbătu cu iuţeala fulgerului în inimile tuturor, o spaimă straşnică, neînvinsă, spaima morţii care întunecă mintea şi îngheaţă sângele în vine, şi într'o clipă toţi străjerii, atât cei dela poartă, cum şi cei d'imprejurul casei, aruncară la pământ ciomegele, coasele, topoarele şi care'ncotro prinseră să fugă ca nişte nebuni, nevoind să mai ştie de glasul tatălui meu şi al lui Aliuţă, cari căutau să-i stăpânească. Iar când cei doisprezece haiduci călări, împestriţaţi cu găitane şi cu puştile pe umăr,

www.dacoromanica.ro

se arătară în dreptul porţii, nici o suflare de om nu mai era în curte, afară de noi şi de Aliuţă.

Atunci... părăsiţi de toţi, intrarăm în casă ca în ultimul loc de scăpare, iar Aliuţă închise uşa cu zăvorul. Momentele erau înfricoşate. Auzeam împrejurul nostru glasul haiducilor, zângănitul armelor, sforăitul cailor, iar peste toate glasurile şi toate sunetele domnea glasul lui Bujor, care făcea rânduială între haiduci.

Spargeţi uşa! strigă el.

Deodată auzii lovitura unui topor, ce se înfipse în uşă, apoi auzii a doua şi a treia lovitură, urmate de mai multe altele, cari răsunau în însuşi inimile noastre. Dar în acelaş timp auzii aceleaşi lovituri şi la uşa din dos, încât eram acum cuprinşi din două părţi, şi fără nici un mijloc de scăpare.

De ce însă primejdia se făcea mai mare, de ce Aliuţă se îmbărbăta mai mult. Cu iataganul în mână, el sta la crăpăturile uşii, gata să reteze capul celui dintâi ghiaur ce s'ar ivi; dar nici unul nu se ivi, numai topoarele curgeau ca ploaia până când uşa ţândurită căzu cu totul din ţâţâni. Atunci Bujor se întâlni faţă în faţă cu Ali. Il recunoscui dintre toţi, fiindcă el era cel mai înalt, mai chipos şi mai fioros.

— In lături ghiujule! strigă hoţul.

— In lături tu, câine! răspunse Ali repezind iataganul asupra capului lui Bujor, însă fierul turcului întâlni fierul hoţului şi ambele scăpărară de iuţala loviturii. Ei stătură apoi o minută şi se priviră în ochi. Hoţul avea faţa crudă dar dispreţuitoare a unui om ce nu-i vine să se pue la luptă c'un protivnic atât de bătrân, iar acesta nu mai era Aliuţă cel bun, pe genunchii căruia săream noi ca nişte vereriţe. Era zis în legea lui să apere cu pieptul casa ce-l adăpostise, şi toate puterile din tinereţe, toată sălbătăcia ienicerească îi revenise ca prin farmec.

www.dacoromanica.ro

Drept sta el acum ca lumânarea, hotărît, amenințător, cu fruntea încreţită, cu dinţii încleştaţi, şi se uita şi chibzuia unde să lovească din nou.

— Aşa te vreau turcule, zise Bujor; deacum cu mine la luptă dreaptă! iar voi, adaose el tovarăşilor săi, stăţi şi priviţi cum căpitanul vostru ştie să pedepsească obrăznicia unui turc.

— Aci în pragul uşii am să-ţi săp groapa, răspunse Ali; şi lupta iarăş se încăieră. Bujor îşi păstră cumpătul şi lovea cu măsură, pândind toate apucăturile protivnicului său, iar mânia turcului mergea tot crescând, şi mişcările lui, din ce în ce se iuţeau, par'că puteri noui curgeau necontenit în vinele lui. Dela o vreme însă fierele lor nu se mai ciocneau, nu mai scăpărau, ci lipite, încolăcite alergau împreună, când în dreptul ochilor, când când deasupra capului, întocmai ca doi fulgeri îngemănaţi.

Hoţii care intrase acum în casă, priveau lupta cu braţele încrucişate, siguri fiind de mai înainte de izbânda căpitanului, iar noi, galbeni, înmărmuriţi, aşteptam cu tremur minuta hotărîtoare, fiind de asemenea siguri de mai înainte că ori cum se va sfârşi lupta, tot rău va fi pentru noi... Când deodată turcul desprinzându-şi arma de arma duşmanului său, făcu un pas îndărăt, deschise nişte ochi mari peste măsură, strigă: „Alah!“ şi ca un tigru însetat de sânge se aruncă asupra lui Bujor.

Un freamăt trecu prin rândurile hoţilor... Atunci... O! spaimă! O! urgie! Atunci fără veste, trăsni o puşcă îndărătul meu, de care toate geamurile se cutremurară şi prin fumul ce năvăli în odae văzui pe Aliuţă, pe bătrânul şi viteazul Aliuţă îngenunchind. Lovit în spate de unul dintre tovarăşii lui Bujor, el scăpă arma şi căzu la pământ scăldat în sânge. In faţa acestui neaşteptat sfârşit, Bujor el însuşi rămase un moment uimit, cu hangerul în mână, nedumerindu-se ce să facă; apoi deodată îşi încruntă privirile, ca un om ce şi-a luat o groaznică hotă-

www.dacoromanica.ro

rîre, se îndreptă cu paşi sunători spre noi, care stam fără răsuflare grămădiţi unul în altul ,trecu alături de mine atingându-mă cu haina şi se opri dinaintea hoţului ce omorîse pe Ali.

— Cine nu cinsteşte lupta dreaptă şi ucide pe la spate, ucis trebue să fie!... zise el, despicând în acea clipă capul ucigaşului în două; apoi, cu faţa şi mai încruntată, în care era scrisă osânda noastră de moarte, el se întoarse iarăş spre noi, aţintindu-ne de astă dată drept în ochi, parcă ar fi voit înadins să ne prelungească agonia: merse până la locul unde zăcea Aliuţă la pământ, îl privi un moment în tăcere, tăcere înfricoşată, din care nimeni nu ştia ce are să iasă, căci noapte se făcuse sub genele lui... când iată minunea mare... faţa lui deodată se însenină, ca şi când o rază de sus i-ar fi străbătut prin creeri şi, îndreptându-se către tovarăşii săi, le zise:

— Copii, acest bătrân ucis mişeleşte a apărat o casă de *creştin* şi el era *turc*. Dumnezeu nu ne va ajuta, dacă pe lângă păcatul morţii lui vom adăugi şi alt păcat... Să mergem de aici!...

Ascultători de glasul căpitanlui, hoţii îşi făcură semnul crucii, încălecară şi se duseră în lume, numai haiducul cel ucis rămase lungit la locul lui. Nu departe de dânsul sărmanul Aliuţă şedea şi el fără mişcare,, cu faţa acum îndulcită de suflarea morţii, şi cu ochii deschişi şi aţintiţi aşa cum îi avea el în rugăciunile de dimineaţă, când rătăcea cu sufletul în ţările cele calde ale copilăriei lui.

A doua zi un sicriu frumos, împodobit cu ţinte de argint, cu semnul semi-lunii pe capac şi purtat pe umerile noastre, fu aşezat sub cea mai pletoasă salcie din grădină, cu capacul îndreptat spre răsărit. Nici preoţi, nici rude nu erau în jurul sicriului, dar eram noi, prieteni de altă lege, agonisiţi de el la bătrâneţe, cari stam îngenunchiaţi şi plângeam din inimă pe bunul şi scumpul Aliuţă.

www.dacoromanica.ro

Pe mormântul lui stă astăzi o marmură albă, pe care sunt săpate cu litere de aur cuvintele lui Bujor:

„Acest bătrân ucis mişeleşte a apărat o casă de *creştin* şi el era *turc*".

Aci tata sfârşi de povestit; iar noi am rămas tăcuţi şi cu lacrămile în ochi, şi multă vreme după aceea, figura bună a lui Aliuţă nu înceta de a se amesteca noaptea în visurile noastre copilăreşti.

www.dacoromanica.ro

ANDREI FLOREA CURCANUL

I.

Sunt Vasluian de loc din satul Floreşti. Eram abia de douăzeci şi unu de ani când îmi veni rândul să trag la sorţi. Imi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într'un vraf de hârtiuţe răsucite şi scosei No. 13. — „Bun", strigară cei d'imprejurul meu. „Eşti băiat cu noroc". Apoi doftorul mă căută în gât, mă ciocăni în piept şi'n spate, iar comandantul mă măsură cu o cureluşă, să vadă dacă sunt destul de nalt, mă întrebă de tată, mamă, fraţi, surori, par'c'ar fi voit să-mi afle spiţa neamului, şi după ce-mi trecu numele într'o condică îmi zise:

— Măi băete n'avem ce-ţi face, ai scos număr mic, eşti sănătos şi bine făcut, n'ai nici un drept de scutire; trebue să rămâi în oaste. Şi nouă ne trebue voinici ca tine.

Nu bine sfârşi comandantul de vorbit că un gulerat ce şedea lângă mine strigă cât îl luă gura: „la tuns"!

Indată doi dorobanţi mă împinseră într'o odae de alăturea şi mă aşezară pe un scaun; foarfecele începură să sune prin pletele mele întocmai ca secerea în grâu şi cât ai bate în palme mă trezii gol la cap ca un harbuz.

Nu eram, ca să zic aşa, nici vesel nici supărat, căci tocmai bine nu puteam să-mi dau sama de ce se petrecea cu mine în ziua aceea. — Numai când văzui pe tata rezemat de uşorul odăii, mâhnit par'c'ar fi rămas

www.dacoromanica.ro

singur pe lume, simţii atunci că mă tae la inimă. Insă m'am stăpânit, şi mi-am înghiţit lacrimile care cercau să-mi năvălească în ochi, căci îmi era frică să nu râdă satul de mine. Avui noroc că tata era om cuprins, cu popuşoi în coşere şi cu vitişoare împrejurul casei, încât el se prinse să-mi facă uniforma cu cheltuiala lui numai să nu mă piarză de lângă el, şi astfel rămăsei soldat în regimentul de dorobanţi No. 13.

Fără să mă laud, pot zice că nu-mi şedea tocmai rău în uniforma mea de dorobanţ cu opincile bine şfăruite la picioare, cu mantaua cea lungă încinsă la mijloc cu curea, şi mai ales cu căciula cea îndoită pe ureche şi împodobită cu pene de curcan. Când mă roteam aşa prin sat pe dinaintea fetelor, cari nu se prea fereau din calea mea, îmi venea în adevăr vorba ceea, să mă umflu în pene ca un curcan.

— Măi că fioros mai eşti!... îmi zicea Catrina chicotind la spatele meu; ai să tai mămăliga în două.

— Ia vezi-l par'că-i un ţap logodit, zicea Marioara, trăgându-mă de mâneca mantalei. Iar eu le fugăream, le pişcam şi când îmi cîdea vre una la 'ndemână îi astupam gura c'un sărutat.

Slujba mea nu era tocmai greu, căci şedeam zece zile în cazarmă şi douăzeci acasă. Ce m'a încurcat mai mult a fost reglementul pe care a trebuit să-l învăţ pe de rost ca tatăl nostru. Noroc că ştiam câteva buche dela dascălul Chiriac din sat. Iar celelalte datorii ale slujbei: „La stânga, la dreapta, puşca la umăr, la picior!"... le-am deprins ca apa, pentrucă nu eram stângaciu din fire şi mâna-mi era dată pe puşcă, de când vânam vulpile şi căprioarele prin codrii Racovei. Când mă aflam în front mergând cu paşi măsuraţi; „una, două, trei", sau când dinaintea comandanţilor cu mâna la cocardă strigam: „Ascult domnule căpitan!... Să trăiţi domnule maior!..." ar fi zis cineva că-s croit pe soldăţie. Numai de scos oa-

www.dacoromanica.ro

menii la munca câmpului nu eram bun, căci aveam faţa blajină şi ei nu erau deprinşi să se teamă de mine. Chiar Catrina îmi zicea că nu mă prinde când mă sluţesc.

Astfel o dusei doi ani şi mai bine în care timp mama muri, iar tata din ce în ce se gârbovea. Intr'una din zile el mă chemă la o parte şi-mi zise:

— Măi băete, eu ca mâine o să mă duc pe urmele maică-ta şi tu încă nu eşti pus la cale. N'ar strica să avem în casă o gospodină care să caute de tinereţele tale şi de bătrâneţele mele. Eu gândesc că fata Catrina deşi nu-i bogată, dar e cuminte şi harnică, şi va ţine la cinstea casei noastre... dar tu cum socoteşti?

Aceste vorbe ieşite din gura bătrânului tată mă pătrunseră la inimă. Eu nu mă gândisem la Catrina şi nici pot zice că-mi era dragă precum nu-mi era dragă nici o fată din sat, însă cuvintele lui erau pentru mine o tainică poruncă, ce părea că vine de sus. M'am dus drept la Catrina şi i-am spus voia tatei care acum era şi a mea; iar ea nu-mi răspunse nimic ci se roşi ca focul şi plecă ochii în jos. Aş fi voit să o sărut ca altădată pe când mă hârjoneam cu dânsa la scrânciob, dar acum nu mai îndrăznii; de când gândul însuratului mă urmărea mă făcusem ruşinos ca o fată mare, şi vorbele nu-mi ieşeau slobode din gură. Apoi de la Catrina făcui stânga împrejur şi mă dusei drept la căpitanul, pentru a-i cere voe să mă însor, însă căpitanul îmi răspunse:

— Andrei, nu-i vreme acum de însurat; în curând avem să plecăm în jos spre Dunărea cu tot batalionul din Vaslui, şi dacă o vrea Dumnezeu să ne întoarcem sănătoşi îţi voi fi eu nun; până atunci trebue să mai îngădui, fătul meu.

— Să trăiţi domnule căpitan! zisei eu întorcându-mă pe călcâe ca un şurub, şi fără mai multă vorbă plecai spre casă. Tot drumul nu putui să deschid gura pentru a zice buna dimineaţa trecătorilor cu care mă întâlneam.

www.dacoromanica.ro

Eram mâhnit cum nu fusesem niciodată... şi de ce nu ştiu... că doară nici tata nu era pe pragul morţii, nici Catrina nu avea să se mărite cu un altul, şi nici Dunărea nu mă speria pân'-pe-acolo, căci mai fusesem eu în jos toamna cu oştirile, şi mulţumită Domnului m'am întors bine acasă. Cu toate acestea inima nu-mi era la loc. Ajuns în sat auzii felurite zgomote cari posomorau feţele; ba că Ruşii trec Prutul, ba că Turcii năvălesc în ţară, ba că Românii intră în bătae cu Turcii, ori cu Ruşii, nimic lămurit, tot vorbe fără şir, — însă era ceva; văzduhul părea a furtună.

Peste câteva zile un vătăjel mă chemă la Primărie unde găsii adunaţi toţi flăcăii din sat, cari erau soldaţi în batalionul meu. Căpitanul şedea în capul mesei cu o hârtie în mâni.

— Andrei Florea! strigă el.

— Faţă!... răspunsei eu.

— Neculai Drugă!

— Faţă!

— Petrea Doncilă!

— Faţă!

— Vasile Grăunte!

— Faţă!

Şi tot aşa mai departe ne chemă pe toţi dearândul după izvodul ce ţinea în mână.

— Copii!... ne zise el... avem poruncă să mergem în lagăr la Dunărea; grijiţi-vă bine armele, luaţi-vă schimburi în deajuns şi de astăzi în patru zile să vă aflaţi la Iaşi, de unde vom pleca împreună cu armata de acolo. Căutaţi ca nimeni din voi să nu lipsească.

— Ascultăm!... răspunserăm cu toţii punând mâna la cocardă.

Apoi ieşirăm din primărie spre a ne duce fiecare la casele noastre. Neculai Drugă se apropie de mine şi-mi zise:

www.dacoromanica.ro

— Ai auzit Andrei? Trebile se încurcă. Nu-i a bine.

— Bine rău, n'ai ce-i face, răspunse Vasile Grăunte: dacă-i poruncă, s'a mântuit. Zi că nu ţi-e tată, vorba ceea.

— Ş'apoi ce mai la deal la vale, adause Petrea Doncilă; putem oare să ne ferim de ceea ce-i scris să fie?... Câţi se întorc sănătoşi din bătălie, şi câţi mor acasă pe cuptor? Asta nu-i în voia omului ci a Domnului.

— Bine vorbeşti Petre, zise moş Toader a Paraschivei, un om bătrân care fusese treizeci de ani puşcaş la curtea boerească. De când aud că o să fie bucluc în jos par'că mă umflă în coş să merg şi eu. Păcat că picioarele şi mânile nu-mi sunt după inimă căci acum ar fi vremea să văd dacă durduliţa cu care m'am hrănit treizeci de ani mai ştie să facă treabă. — Ei băeţi!... omului nu-i e dat numai să se întindă la soare: în viaţă este şi voe şi şi nevoe, şi dacă nu vom fi harnici să ţinem piept la nevoe, apoi mai bine să lăsăm babele să ne apere casele, iar noi să toarcem în furcă.

Grăind astfel ochii lui moş Toader a Paraschivei străluceau şi trupul lui rezemat în cârjă se îndreptă ca lumânarea. Ai fi zis că întinereşte pentru a doua oară.

— Haideţi băeţi cu mine, adause el, să cinstim un pahar cu vin. Când vremile se înăspresc nu-i bine să ne despărţim fără să ne urăm unul altuia noroc bun.

Cu toţii merserăm la crâşma din sat şi ciocnirăm câte un pahar, însă mie unuia, drept să spun, nu-mi luneca vinul pe gât, căci voia bună îmi era, ca şi spuma vinului numai în faţă, iar în inimă drojdiile grijii. Mă gândeam la tata, la Catrina, la casă, la vitele noastre, apoi la Turci, la Ruşi, la ghiulele, şi, luat înainte de vârtejul gândurilor, şedeam tăcut pe o laviţă fără să bag de samă că rămăsesem în crâşmă numai cu moş Toader a Paraschivei, care se uita cu milă la mine.

— Nu-ţi mai face inimă rea copile, îmi zise el, punân-

www.dacoromanica.ro

du-mi mâna pe umăr. Du-te acasă şi te pregăteşte de drum, căci la slujbă ceasurile sunt numărate.

Trei zile după aceea eram îmbrăcat soldăţeşte şi gata de plecare. Opincile îmi erau nouă nouţe, mantaua curată, încât bumbii pe dânsa străluceau ca aurul; în spate aveam raniţa cu schimburile şi pe umăr puşca. Când mă dusei la tata să-mi iau ziua bună mi se umeziră ochii, iar el, după ce mă sărută pe frunte, îmi zise cu glas înduioşat:

— Mergi cu bine Andrei!... Dumnezeu să te apere de primejdii şi să te întoarcă sănătos acasă!

Imi luai asemene ziua bună dela vecini, însă pe Catrina n'o găsii nicăierea. Pe la prânz eram în crucile satului împreună cu toţi flăcăii din batalionul meu.

Bătrâni şi copii, babe şi fete, toţi afară de Catrina, erau adunaţi împrejurul nostru ca să ne vadă înşiraţi doi câte doi cu caporalul în frunte.

— Puşca la umăr!... Marş!...

Atunci cu piciorul stâng înainte plecarăm. O sută de căciuli şi de pălării, o sută de năframe se ridicară deodată în aer pentru a ne ura drum bun. Tot satul ne petrecu până la poarta ţarinei; Moş Toader a Paraschivei cu vorbe de îmbărbătare în gură veni şi el în cârja lui dimpreună cu mulţimea, iar Anton Aghiuţă un pitic ghebos care era caraghiosul satului se acăţă deasupra porţii, strigându-ne în gura mare:

— Mergeţi sănătoşi copii! Să-mi aduceţi fiecare câte un pistol, ca să aflu cum e Turcul, că ştiţi: după Turc şi pistol. — Tot satul porni într'un hohot de râs, iar noi le mulţumirăm milităreşte cu mâna la cocardă.

II.

Greu e omului până a nu intra în nevoe, dar odată intrat, apoi, vorba ceea, îşi pune capul între umere şi merge orb înainte. Aşa se întâmplă şi cu mine. După ce am

www.dacoromanica.ro

plecat de-acasă intrând în viaţa de oştean, începui să-mi las grijile îndărăt şi, puţin câte puţin, venii în cheful meu obicinuit. Un singur lucru mă mai supăra. Imi părea rău că n'am găsit pe Catrina să-i zic rămas bun, căci cine ştie? — se putea să n'o mai văd. Cu acest ghimpe în inimă mersei până în seară.

Era pe la începutul lui Aprilie, pe când ciocârliile se învaţă a cânta şi codrul prinde muguri. O lună plină şi frumoasă îmi lumina calea, când iată că la câţiva paşi de mine zării o umbră de femee ascunsă în dosul unui frunzar. Numai o săritură făcui până la dânsa şi o apucai de mână.

Era Catrina, însă aşa de slabă încât mi se păru că ochii i se mărise în cap.

— Bine că te văzui Catrino, înainte de a mă duce la bătălie, îi zisei uitându-mă cu jale la dânsa; dar ce-ţi sunt mânile aşa de reci?

— Mi-e frică să nu mă uiţi, răspunse ea cu glas înecat în lacrămi.

— Eu să te uit!... Doar nu mă duc la joc sau la şezătoare, acolo. Roagă-te mai bine la Dumnezeu să nu mor, Catrino. Apoi îmbărbătându-mi inima, o cuprinsei în braţe şi o sărutai pe frunte, iar ea suspina din greu şi-mi zise:

— Atunci, jură-mi că-ţi vei ţine cuvântul ce mi-ai dat!

— Jur!

— Să ştii bine, Andrei, că ceasul în care-ţi vei călca acest jurământ va fi ceasul morţii mele. Aşa simt eu că-mi este scris.

— Atunci vei trăi mult, Catrino, afară numai dacă vre-un glonte îmi va curma zilele.

— Tu nu vei muri în război, adause ea c'un glas care semăna a prorocie.

Voii s'o sărut încă odată, pentru cea din urmă dată înainte de a o părăsi, însă ea se depărtă din braţele mele

www.dacoromanica.ro

şi se făcu nevăzută prin umbrele copacilor. Auzii numai din depărtare un glas care şi acuma par'că-mi răsună în inimă:

— Mergi sănătos, Andrei, şi nu mă uita!

Acum pot să zic că-mi venise cheful la loc. Nu ştiu pentru ce, dar mă simţeam mult mai îmbărbătat de când auzisem din gura Catrinei că n'am să mor în război. Imi închipuiam că femeile au câte-odată prevestiri tainice asupra viitorului; iar grija ei să nu o uit îmi părea prea copilărească ,ca să mă mai supere câtuşi de puţin.

Trecuse miezul nopţii când ajunserăm în pădurea din valea Racovei. Acuma nu mai păzeam rânduiala pasului milităresc, ci fiecare mergea cum putea, după cum îi mergeau şi gândurile prin cap. Luna începea să se coboare pe cealaltă parte a cerului, şi umbrele se întindeau lungi pe pământ ca nişte braţe de uriaşi. Imi adusei aminte de spusa bătrânilor că aici Românii se războiseră odinioară cu Turcii şi risipise oardele lor, şi iată că acuma, după atâţia ani, ne veni şi nouă rândul să ne măsurăm cu cu dânşii... Ciudată potrivire!... Bine-a zis cine-a zis că nimeni nu ştie ce-i ascuns în poala vremilor. Şi cum mergeam aşa de gânditor prin acest loc udat de sânge omenesc, îmi simţeam creerii înfierbântaţi, şi nu odată mi se păru că văd în zarea lunii răsărind din pământ tidve goale cari se rânjeau la mine.

Trei săptămâni după aceea străbătusem ţara dealungul până la Dunăre pe malul căreia mii şi mii de Români erau adunaţi în deosebite locuri, aşteptând numai ordinul de trecere. Dar până când veni ordinul, în nenumărate rânduri ne jucarăm de-a mingea cu Turcii trimiţând ghiulele în cetăţile lor şi primind altele dela dânşii.

Apoi, pe la mijlocul verii, un pod se făcu peste Dunărea, al cărui capăt abia se zărea la malul celalalt, şi înşiraţi cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. Erau frumoase de văzut şirurile noastre de călăreţi şi pedeştri ale

www.dacoromanica.ro

căror arme străluceau la soare, mergând cu steagurile fâlfăind şi urmate de-o sută de tunuri de oţel, sub roatele cărora părea că geme pământul.

— Strigaţi copii să trăiască Măria Sa! zise comandantul; căci sunt multe sute de ani de când vulturul şi zimbrul Românilor n'au călcat în ţara păgânească.

— Ura!... Să trăiască Măria Sa!... strigară odată mii de glasuri cari clocotiră departe în văile Dunării.

Inima se bătea tare în piepturile noastre, şi hotărâţi cum mergeam pe viaţă şi pe moarte, simţeam pentru întâia dată în noi o tainică mândrie. Acum eram şi noi *ceva!*

Peste şase zile ajunserăm în faţa întăririlor Plevnei împotriva cărora oştile ruseşti se frânsese de-atâtea ori. Aici începu pentru noi o viaţă mai grea, mai ostenitoare, căci fiind aproape de Turci, trebuia mereu să străjuim şi săpăm la şanţuri, pentru a nu fi loviţi pe furiş. Totdeauna îmbrăcaţi şi cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormeam noaptea somnul iepurelui, şi ziua de multe ori nu ne ticnea mâncarea amestecându-se în borşul nostru glonţii turceşti. Insă omul se deprinde şi cu binele şi cu răul; fiecare îşi făcea slujba fără să se plângă, numai când cădeau ploile cele putrede, când, uzi până la oase, trebuia să dormim în glod, atunci fără voe ne aduceam aminte de-acasă şi feţele noastre se posomorau. Dar, vorba ceea, un ceas de bine te face să uiţi un an de necaz; cum se furişa printre spărturile nourilor o rază caldă de soare, îndată ne venea cheful la loc, şi doinele începeau să răsune în şanţurile Plevnei.

In unele locuri eram aşa de aproape de Turci, încât puteam vorbi unii cu alţii. Intr'o zi, Vasile Grăunte, tovarăşul meu care era un poznaş şi jumătate, strigă la dânşii:

— Bre bostangii, bre ciorbagii, aşa-i că vă dorm şoarecii în pântece?... Ce nu vă închinaţi nouă mai bine?

— Minciuni spui; iacă ce mâncăm noi, răspunse un

www.dacoromanica.ro

glas dela dânşii, şi în aceeaş clipă o pâine albă căzu în şanţurile noastre.

— Asta e furată dela noi, jur pe fesul lui Mahomet!

— Cine-a zis vorba asta să-şi arăte faţa dacă-l ţine cureaua!

— Indată, răspunse Grăunte, şi punându-şi un fes în cap ieşi până la jumătatea trupului din şanţ afară.

Atunci o ploaie de gloanţe îi şueră pe la ureche.

— Dar din voi care-i harnic să-şi arăte scăfârlia, strigă el coborându-se în şanţ?

— Eu, răspunse un Turc care se arătă cu o căciulă de curcan pe cap.

— Aferim! strigară ai noştri, împroşcându-l la rândul lor cu o salvă de puşti. Turcul se făcu nevăzut.

Glumele acestea uşor se puteau întoarce în rău, căci cu moartea nu-i de şuguit; dar ce era să facem?... Să ne arătăm mai mişei decât turcii — asta nu se putea. E ciudat cum eu, om milos de felul meu, trăgeam aici drept dragul în carne de om, ba încă îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deşert. Par'că nu mai eram eu băiatul Andrei Florea cel blajin din sat dela Floreşti, pe care fetele îl hărăţeau fără leac de grijă. Războiul mă încruntase în sânge, şi-mi schimbase firea, şi de-aş fi avut putere aş fi ucis pe toţi Turcii din ţara turcească ca să se mântue buclucul şi să mă întorc mai curând acasă. Insă treaba mergea mai încet decât doream, căci fiecare zi aducea cu sine nouă întâmplări şi nouă muncă.

După ce întăririle noastre fură isprăvite, prinserăm să umplem saci cu nisip, să facem legături de strujani, şi ţarcuri de nuele pe cari Românii, în deprinderea lor de a porecli lucrurile, le numiră *„Frăsini“* [1]). Toate aceste erau menite să slujească de apărătoare în şanţurile noastre, sau să fie aruncate în şanţurile Turcilor în ziua când vom

1) Faşini.

www.dacoromanica.ro

năvăli asupra lor. Iar şăgile întovărăşeau necurmat lucrul.

— Măi, Frăsina ta e cam înfoeată, zicea unul, mă tem că n'ai s'o poţi duce peşcheş la Turci.

— Ba e numai bună de strâns în braţe, răspundea celălalt; cu dânsa mă duc până în pânzele albe.

Astfel, făcând treabă, glumeau între dânşii băeţii noştri după obiceiul lor din copilărie; căci fie zile cât de aspre şi împletite cu primejdii, ele tot se mai îndulcesc dacă le presuri cu ceva chef şi voe bună.

III.

In ziua de 30 August, o mare mişcare domnea în tabăra noastră. Cerul era înourat, şi o ploaie subţire curgea ca prin sită. De cum se ivise zorile, generalii, colonelii, maiorii alergau călări în toate părţile dând felurite ordine; trupele noastre se înşirau în linie de bătae, altele se aşezeau în coloane la aripi; iar după ce soarele se ridicase ca de-o suliţă, începu o groaznică împuşcătură de tunuri care mergea într'un şir ca bătaia darabanei. Erau tunurile noastre, o sută de guri de oţel ghintuite care salutau pe împăratul Alexandru de ziua lui, împroşcând cu foc în întăririle Griviţei. Fiecare lovitură, spărgea, brăzda, detuna părţii de pământ ai duşmanului. Trei ceasuri ţinu acest foc înfricoşat, apoi se opri.

Era acum soarele sus. Un mic paraclis, se făcu în câmp; apoi se dădu un prânz în cinstea Impăratului, la care Măria Sa Domnul închină cel dintâi pahar. Se spune însă că Măria Sa nu a deşartat paharul şi că ar fi zis cu tristeţe generalului său de alăturea:

— Mulţi băieţi de-ai mei n'o să mai vadă asfinţitul soarelui!

Apoi se împărţi de mâncare la soldaţi ceva mai mult decât de obiceiu. Eram toţi tăcuţi şi gânditori ca în apro-

www.dacoromanica.ro

pierea unui ceas de cumpănă. Fiecare își amintea câte un dor de acasă: unul de tată sau de mamă, altul de soție sau de copii; și fiecare punându-și nădejdea în Dumnezeu zicea în gândul său: *„Cum mi-a fi scris"!* Iar eu îmi adusei aminte de cuvintele Catrinei că n'am să mor în războiu, și simții atâta încredere în inimă încât aș fi înfruntat fără grijă toate boambele dușmane. Ce putea ea să știe o biată fată dela țară?.. nimic... dar eu credeam, și credința mântue pe om. Poate că era numai o nădejde, o vorbă spusă într'un ceas bun, însă și aceasta e de ajuns pentru a vărsa mângâiere în sufletul unui om a cărui viață atârnă într'un fir de păr.

Iar Vasile Grăunte cel poznaș, pe care niciodată nu l-am văzut supărat, îmi zise la ureche:

— Măi Andrei, am semne că am să mor!

Voii să-i răspund însă el îmi curmă vorba.

— Ascultă Andrei... adause el; de-a fi să mor să nu spui vestea asta mamei așa deodată; s'o cruți sărmana că-i bătrână, și să-i dai părăluțele ce am aici în raniță adunate din leafă.

— Ia taci măi, îi răspunsei eu, că nimeni nu-și știe sfârșitul zilelor.

— N'ai tu grijă Andrei, că nu-mi fac eu inimă rea pentru atâta lucru. Voiu căuta și eu să-mi vând pielea cât se poate mai scump ,ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c'am fost înșelat.

Vasile, după ce-și ușurase inima, spunându-mi taina lui, intră iar în firea lui obicinuită cu veselia pe față și cu glumele pe buze.

Apoi, după ce soarele trecu de amiază-zi, căpitanul veni în fața noastră și ne spuse următoarele cuvinte cari se pecetluiră în mintea mea:

— Copii!... Vedeți întăririle Griviței în fața noastră?... trebue să le luăm din mâna dușmanilor. Voiu merge în în fruntea voastră, iar voi să mă urmați cu bărbăție, căci

www.dacoromanica.ro

cinstea şi viitorul ţării stau astăzi în mânile voastre... Să nu aveţi grijă de duşman; să nu aveţi decât o singură grijă ca el să nu râdă de voi. Acei cari vor cădea pe câmpul de luptă, vor fi aleşii lui Dumnezeu, căci numele lor va fi pus în rândul vitejilor ţării, şi ţara întreagă şi urmaşii urmaşilor noştri îi vor bine-cuvânta. Aşa dar după mine copii şi strigaţi, să trăească România!...

— Să trăească! strigarăm cu toţii într'un glas.

Trâmbiţele dădură semnul de atac.

Căpitanul scoase sabia din teacă şi plecă înainte, iar rândurile noastre, ca valurile apei, porniră înspre Griviţa.

In a dreapta mea era Vasile Grăunte, în a stânga Petre Doncilă. Imi era 'ndemână între dânşii, căci oricum, erau prieteni ai mei dintr'un sat, şi împărţită între prieteni nevoia se uşurează. — „Să ne ţinem bine, ne ziserăm între noi, şi ce-o da Dumnezeu!"... De ce înaintam, de ce capetele noastre se înfierbântau, iar Turcii adăpostiţi în întăririle lor de unde numai fesurile li se zăreau, ne primiră cu o grindină de plumbi când ajunserăm la la bătaia puştii lor. Mulţi de-ai noştri căzură la cea dintâii salvă a duşmanului, dar nici uuul nu dădu înapoi. Insă de ce ne apropiam, de ce focul era mai tare. Şuerau gloanţii pe la ureche, treceau prin căciulă, treceau prin manta, curgeau mai deşi decât ploaea de sus încât s'ar fi zis că iadul se deschisese înaintea noastră. Nu era chip să ne răsuflăm. Românii cădeau acuma ca snopii şi ar fi căzut toţi până la unul, dacă căpitanul nostru, cu sabia goală şi cu steagul în mână, n'ar fi prins să alerge în fuga mare spre a scurta calea până la duşman.

— După mine copii... nu-i vreme să ne codim!... striga el din toate puterile.

Atunci tot şirul nostru începu să alerge cu pas voinicesc şi în câteva minute ajunse la şanţul, de lângă peretele Griviţei. Cât ai clipi din ochi şanţul fu umplut cu stru-

www.dacoromanica.ro

jani, cu ţarcuri de nuele, dar mai mult cu ţrupuri de oameni; apoi sute de scări aduse în spate fură lipite la părete, şi căciularii noştri deprinşi din copilărie a sări garduri şi pârlazuri se acăţară pe ele ca mâţele. Aici priveliştea se făcu îngrozitoare, căci lupta era mai de aproape, mai piept la piept; dar aceasta ne venea şi nouă la socoteală, pentrucă până atunci noi trăsesem în pământ, iar Turcii în carne vie. Doamne sfinte!... multe scări de-ale noastre se rupse în două, multă dorobănţime căzu în şanţ făcând pod cu trupurile lor şi tot oameni unul şi unul, Suseni de cei cumpătaţi la vorbă şi răbdători la treabă, însă de astă dată şi dintre Turci mulţi căzură ca nişte ţărci din înălţimile Griviţei, fulgeraţi de flăcăii noştri.

Căpitanul era totdeauna în frunte, acolo unde primejdia era mai mare. El se suia acum pe scară în mijlocul unei vijelii de gloanţe; aproape era să pue piciorul deasupra şi să implânte steagul în pământul duşman, când un plumb îl lovi în piept.

Inainte copii strigă el pentru cea din urmă dată, apoi căzu de pe scară în mijlocul nostru. Imi veniră lacrămile în ochi când îl văzui dându-şi sufletul, căci fusese om bun, căpitanul nostru ,dulce şi purtător de grijă pentru noi, iar pentru dânsul fără păsare. Imi adusei aminte de făgăduinţa ce-mi dăduse că mă va cununa cu Catrina după ce ne vom întoarce acasă, şi cum îl ţineam încă cald în braţe, îmi veni un dor atât de înfocat de a-l răzbuna, în cât fără voie luai steagul din mânile lui, şi mă aruncai pe scară, în ştirea lui Dumnezeu.

Vasile Grăunte şi Petre Doncilă veneau după mine. Din nenorocire însă scara nu ajungea până la muchea peretelui şi trebuia să mă acăţ cu mânile, pentru a mă urca sus. Atunci mă simţii lovit la mână stângă de-un tăiuş de sabie; însă în înfierbinţeala luptei nu băgai de seamă, îmi făcui vânt şi sării deasupra.

Turcul care mă rănise sta gata să-mi mai dea o lo-

www.dacoromanica.ro

vitură, dar vorba ceea, îi luai apa dela moară pocnindu-l cu stratul puştei peste scăfârlie, de s'a dus de a tăvălucul, cum s'ar duce un harbuz în vale. Apoi înfipsei steagul în Griviţa!

Năvălise acum ai noştri ca furnicile din toate părţile şi amestecându-se cu Turcii începură să se lupte cu ei piept la piept. Când e vorba de luptă dreaptă şi de ciomag apoi las', pe flăcăii noştri, că nu li's mânile amorţite! Era drept dragul de văzut cum se învârteau în aer straturile de puşcă lovind căte două trei tidve odată, cum sburau fesurile cu creeri cu tot, cum se implântau baionetele până în rădăcină în carne de Turc, încât înăduşiţi, striviţi de puterea noastră covârşitoare, duşmanii căzură până la unul. Dar ce-i drept şi ei s'au apărat ca nişte zăvozi!

— Aşa mai înţeleg, zise Vasile Grăunte care dimpreună cu Doncilă şi cu mine apărasem steagul din toate puterile, plătind cu dobândă loviturile ce ni se dăduse. Doncilă căpătase o rană la picior; eu o a doua în coaste, dar mă ţineam bine; iar Vasile Grăunte era teafăr ca oul, numai căciula şi mantaua lui se făcuse ciur.

— Asta ştiu c'a fost nuntă nu şagă! adause el glumind; păcat că n'am avut şi lăutari!

Nu bine însă îşi isprăvi vorba, că un turc lovitde moarte, care sta lungit la picioarele lui oftă din greu. Milos cum era, Grăunte, se aplecă spre el şi-l întrebă ce voeşte, iar drept răspuns Turcul, care mai avea încă o rămăşiţă de viaţă scoase un pistol dela brâu şi-l descărcă în pieptul lui Grăunte.

Acesta îşi aţintì atunci ochii într'ai mei cu o căutătură pe care nu o voiu uita niciodată, apoi căzu lângă Turc fără suflare.

Sărmanul Grăunte!... când mi-a spus că are semne de moarte, a grăit se vede într'un ceas rău.

Dar şi în mine s'a rupt ceva când a murit Grăunte, căci deodată puterile m'au părăsit şi am căzut jos leşinat.

www.dacoromanica.ro

IV.

Eram acum în spital. Multă vreme frigurile mă chinuiră aşa de cumplit că nu ştiam pe ce lume mă găsesc, dar într'o noapte dormii mai linistit şi a doua zi îmi simţii durerile alinate şi capul mai deştept. Bietul Doncilă, care se afla cu mine în aceeaş odae, suferise şi el grozav, însă acum mergea spre bine. Când iată că văzui o mişcare neobicinuită în spital.

— Ce este? întrebai.

— Vine Măria Sa Doamna! mi se răspunse.

— Auzi Doncilă!... cată să fii desgheţat, să nu spui vr'o prostie ca la noi la şezătoare.

— N'ai grijă că doar m'am deprins acum cu feţele domneşti ca ţiganul cu scânteile. Nu-ţi aduci aminte colo pe Griviţa după ce am curăţit-o de Turci, că a venit Măria Sa şi m'a bătut cu mâna pe umăr, zicându-mi: „Te-ai purtat bine băete, îţi mulţămesc! Din curcan te-ai făcut Vultur!". — Iar eu stând drept dinaintea lui cu mâna la cocardă am strigat de i-au trecut prin urechi: „Să trăeşti Măria Ta!"... Dar ce spun eu?!.. tu n'ai de unde să-ţi aduci aminte... erai leşinat... dormeai lângă Vasile Grăunte care şi el dormea, sărmanul, însă de somnul cel vecinic.

— Nu-mi mai vorbi, Petrea de dânsul, că mi se deschid ranele. Ia mai bine să vorbim de cei ce ne aşteaptă acasă, ca să ne mai îndulcim inima.

— Ei bre!... da şi când a vrea Dumnezeu să ajungem la vetrişoarele noastre, să ne facem trei cruci mari şi să sărutăm pragul uşei că doar am avut zile câte buruiene.

Deodată se auzì un zgomot afară, uşile se deschiseră în două laturi şi Doamna ţării, întovărăşită de multă lume, intră în odae.

— Cine-i Andrei Florea? întrebă Doamna uitându-se la noi toţi.

— Eu sunt, Măria Ta, îi răspunsei.

www.dacoromanica.ro

Atunci Doamna se apropie de căpătâiul meu şi mă privi cu ochi miloşi:

— Tu ai pus steagul pe Griviţa?

— Eu, Măria Ta.

— Fiindcă te-ai purtat bine în faţa duşmanului şi ai apărat cinstea steagului tău, am venit să-ţi răsplătesc vrednicia. Iată crucea *Sf. Gheorghe* pe care ţi-o hărăzeşte marele Impărat al Rusiei, iată şi *Steaua României,* din partea Măriei Sale Domnitorului. Când vei merge acasă să spui părinţilor şi rudelor tale că ai câştigat aceste semne de vitejie cu preţul sângelui tău, şi să le păstrezi întotdeauna ca lucruri sfinte!

— Să trăeşti Măria Ta!

Apoi Doamna îmi anină ea singură crucile pe piept; iar eu abia îmi puteam stăpâni inima de tare ce se bătea, şi doar nu ştiu să fi făcut aşa mare izbândă.

Apoi, pe când Doamna se întoarse să vorbească cu ceilalţi, o duducă care venise cu dânsa, cea mai tânără din toate, cu nişte, ochi negri şi gene lungi cum nu mai văzusem încă, se apropie de mine şi îmi zise:

— Andrei, aşa-i că nu mă cunoşti?

— Nu, zău nu-mi aduc aminte să vă fi văzut.

— Eu te-am căutat când aveai frigurile cele mari; mâni o să vin iară.

— Să-ţi dea Dumnezeu sănătate, răspunsei eu uitându-mă cu recunoştinţă în ochii ei cei cu gene lungi.

Doamna, după ce spuse fiecăruia câte o vorbă bună, ieşi din odae împreună cu lumea ce o întovărăşea. Petrea Doncilă căpătase şi el *Steaua României* şi o privea acum cu ochi aprinşi de bucurie; fiecare primise câte ceva, câte o cruce sau câte un alt dar potrivit cu vrednicia lui, numai unul singur şedea într'un colţ şi plângea.

— Nu mai plânge atâta că doar nu piere lumea pentru o cruciuliţă, îi zise Doncilă ai cărui ochi nu se deslipeau de pe a lui.

www.dacoromanica.ro

— Ţi-e ţi-e uşor a zice, că dacă vei merge acasă au să creadă oamenii că te-ai bătut, dar pe mine o să mă iee în bătaie de joc.

— N'ai rană?

— Or zice că am căpătat-o sprăvălindu-mă cu carul.

— Ai dreptate, îi zisei eu. Şi tu te-ai purtat ca toţi ceilalţi. Las' c'oiu pune eu un cuvânt pentru tine, când o mai veni Doamna pe la noi.

Mă simţeam oarecum în drept a-i făgădui mijlocirea mea către Doamna, căci ea cu mine stătuse mai mult la vorbă, şi numai mie dintre toţi îmi dăduse două cruci. Apoi, mulţămit în suflet, mă acoperii cu plapoma, închisei ochii şi prinsei să gândesc la duduca cea frumoasă... Ce deosebire între Catrina şi dânsa!... Catrina are ochii albaştri, părul galben, peliţa arsă de soare, în sfârşit e ca toate fetele din sat, nimic mai deosebit; dar ea!... Ce ochi negri şi luminoşi!... Ce gene lungi parcă's stavili de lacrimi... ce gură croită numai pe zâmbet!... De mult ce gândii la dânsa adormii, iar de mult ce-mi intrase în inimă, o visai.

A doua zi când mă deşteptai, simţii o mare bucurie văzând-o la căpătâiul meu. Insă acum nu era îmbrăcată cu haine alese, ci avea pe cap un tulpan alb sub care ochii ei cei negri cu gene lungi păreau şi mai luminoşi; avea la piept o pestelcă albă cu semnul crucii roşii; avea o rochie scurtă care lăsa să se vadă nişte picioruşe mici ce numai bine ar fi încăput în palma mea şi cum era aşa gătită, îi şedea şi mai bine decât în hainele cele alese. Imi venea să nu-mi ridic ochii de pe dânsa.

— Cum îţi mai este Andrei?... mă întrebă ea cu glas dulce, pătrunzător.

— Mai bine, duducă, mai bine.

— Ia spune-mi Andrei, ce simţeai când erai în bătălie, fostu-ţi-a frică sau nu?

— Apoi de! ce să spun?... tocmai îndemână nu mi-a fost;

www.dacoromanica.ro

dar am făcut şi eu cruce şi-am mers înainte ca toţi ceilalţi, şi dacă am avut zile, am scăpat.

— Şi nu ţi-a venit niciodată prin gând să dai înapoi?

— Da unde se poate una ca asta, duducuţă! Nu ştii că-i scris la reglement, că nu putem da înapoi decât atunci când se dă semnul de retragere? Morţi, copţi trebue să mergem înainte, aşa-i pravila noastră.

Vedeam că vorbele mele îi făceau mulţămire, căci ochii ei s'aprindeau şi mai viu. La vremea prânzului, ea îmi răcorea mâncarea şi mi-o punea dinainte. Uneori mă pipăia la braţ ca să-mi vadă bătaia vinelor, altă dată îmi punea mâna pe frunte să vadă dacă nu-mi arde capul şi cine, Doamne!... ar putea spune ce se petrecea atunci în mine, când îmi simţeam fruntea atinsă de mâna ei cea dulce, şi moale ca bumbacul? Treceau iute ceasurile cu dânsa căci era veselă şi harnică la treabă, gata să ne dea totdeauna ce doream, şi aşa de pricepută că par'că ne gâcea gândurile. Inspre seară ea se apropie de mine zicându-mi:

— Andrei, caută să dormi bine, să te găsesc deplin sănătos când mă voi întoarce.

— Când vă întoarceţi?

— După o săptămână, răspunse ea, apoi zâmbind ieşi din odae.

Aş fi voit să-i spun că-i mult până atunci, dar nu îndrăznii. Rămăsei deci cu inima înecată în părere de rău, văzându-mă părăsit de dânsa. In zilele următoare veniră multe alte cucoane şi duduci să ne privegheze, însă nici mă uitam la dânsele; eram într'una posomorît, şi vorbele mi se scoteau cu cleştele din gură. Rănile începeau iar să mă doară, şi pe lângă dânsele simţeam că mi se deschide o altă rană mai adâncă în inimă. Catrina din ce în ce mai depărta acum din mintea mea; mai, mai că uitasem cum e la faţă, şi cum era să n'o uit sub privirile acestor ochi ce mă ardeau ca focul? Frigurile iar îmi ve-

www.dacoromanica.ro

niră de când mintea mi se tulburase, şi nopţile nu închideam ochii.

A şeptea zi zidimeaţă uşa se deschise şi duduca cea frumoasă intră în odae cu zâmbetul ei obicinuit. Mi se păru că un nou soare răsări pentru mine. Indată durerile mi se stinseră, frigurile îmi încetară şi o veselie copilărească mă cuprinse. Vorbeam, glumeam necontenit, căutam să o fac să râdă, şi când îmi râdea arătându-mi albul dinţilor, sau mă privea cu ochii plini de lacrămile veseliei, simţeam atunci că-mi creşte inima de fericire. Când veni doftorul să mă vadă, ea singură îmi deslegă mâna cea rănită, iar doftorul văzând-o încreţi din sprâncene:

— Vei fi destul de bărbat, îmi zise el, să mă laşi să-ţi tai carnea cea rea?

— O da! negreşit, răspunse ea în locul meu.

Auzind-o, aş fi lăsat să mi se scoată şi inima din piept. Atunci închisei ochii şi întinsei braţul. Doftorul îmi curăţi rana fără ca un singur suspin să iasă din pieptul meu, căci mulţămirea ce aveam de a o simţi lângă mine covârşea însăşi durerea. Apoi înspre seară la ceasul obicinuit ea se duse lăsându-mă iarăş singur cu nădejdea de a o revedea peste şapte zile.

Aşa treceau zilele una câte una pline, când de urît când de bucurie, şi ranele mele, în ciuda inimii, se vindecau acum văzând cu ochii, iar eu mă'nspăimântam când gândeam că o să vie vremea să părăsesc spitalul ca să nu mai văd pe duduca cea cu gene lungi. De ce nu vrea Dumnezeu să mor aici?... îmi ziceam eu uneori. Şi doară vedeam prea bine că dragostea care mă orbise, era o curată nebunie, însă nu mă puteam opri precum nu se poate opri puhoiul de-a curge la vale.

Intr'o zi, în cea din urmă, când am văzut-o, îmi aduc aminte că, îmi deslegă ea rana dela mână şi după ce-o privi câteva minute, îmi zise cu faţa veselă.

— Aşa-i că acum te simţi mai bine?

www.dacoromanica.ro

Iar eu nu-i răspunsei nimic. Era aşa aproape de mine că-i simţeam suflarea pieptului, şi-i auzeam bataia inimii. Atunci... un vârtej îmi cuprinse creerii, îmi întunecă vederile şi ne mai ştiind ce fac, îi apucai fără veste mânile într'ale mele şi le sărutai cu atâta sete încât ameţit, beat de fericire şi de spaimă, căzui leşinat.

Cât voiu fi stat astfel nu ştiu, dar când m'am trezit, eram mutat în altă odae, şi doftorul şedea lângă căpătâiul meu.

— Andrei, îmi zise el, privindu-mă rece; rănile tale sunt aproape vindecate, nu mai este trebuinţă să mai stai în spital. Măria Sa Doamna m'a însărcinat să-ţi dau această pungă cu parale ca să ai de cheltuială pe drum.

— Şi când trebue să plec?

— Chiar acum.

— Dar este voe să-mi iau ziua bună dela cei cu cari am stat într'o odae?

— Nu-i trebuinţă.

— Aş vrea să văd măcar pe Doncilă, zisei cu lacrimile în ochi.

— Doncilă doarme.

Aşa dar nefiindu-mi iertat să mai stau acolo mă îmbrăcai în uniforma mea de dorobanţ şi trist, mai trist decât în ziua în care plecasem de-acasă, părăsii acest loc de care mă lega inima mea.

Douăzeci de zile lungi şi obositoare mersei până la Floreşti, frământat între dorul de acasă şi dorul dindărăpt, dar când ajunsei la poarta ţărinei şi văzui de departe fumul dela ursoaica caselor noastre, când mă gândii la bătrânul tată râzemat în cârjă, la ogorul şi vitişoarele cari îşi aşteptau stăpânul, mi se lărgiră paşii într'atâta, încât mai, mai că alergam. Pe uliţele satului care cum mă întâlnia se lua după mine şi când ajunsei acasă tot satul era la uşa mea. Nu-mi este cu putinţă să spun bucuria tatei când mă văzu şi mă strânse în braţe, lacrimile

www.dacoromanica.ro

curgeau pârae pe brazdele feţei lui, şi de ce se uita la mine de ce mai mult plângea şi suspina, par'că nu-şi credea ochilor.

Apoi care din cotro începu să-mi caute cu deamăruntul rănile, crucile, hainele cele bortite de glonţi, şi să mă întrebe de întâmplările războiului prin care trecusem. Unii cu mâna la gură se minunau, alţii râdeau şi glumeau zicându-mi că iarba rea nu piere. Aghiuţă mă cerceta mereu dacă i-am adus un pistol ca să ştie cum e Turcul. Moş Toader a Paraschivei se uita cu ochi galeşi la mine parcă i-ar fi părut rău că n'a fost el în locul meu... când deodată auzii clopotul satului sunând!...

Fără să ştiu pentru ce, îmi simţii inima ghiaţă.

— Ce este? întrebai eu.

— Nimic, răspunse Aghiuţă. Ia biata Catrina merge la groapă. O boală năprasnică a fulgerat-o prin inimă acum douăzeci de zile luându-i graiul şi vederile, şi tocmai astăzi a voit Dumnezeu să o ierte. S'a luptat mult cu moartea biata Catrina ştiind că ai să vii, dar nu i-a fost scris să te vadă. Tot satul o jeleşte, că a fost bună fată sărmana!

— Bună fată, adause tata clătinând din cap.

Iar eu am simţit atunci că un nour îmi trece pe dinaintea ochilor, şi sunetul cel de clopot m'a pătruns într'atâta că şi astăzi par'că-l aud!

www.dacoromanica.ro

ION URDILĂ

Dau unde dau şi iar mă întorc la timpul tinereţilor mele... zise Constantin prietenului său Gheorghe.

Amândoi stăteau la gura sobei, adânciţi câte într'un jilţ şi pufăiau din lulele.

— Să vedem ce vei desgropa dintr'însele, răspunse Gheorghe, care se aşează mai îndemânatic spre a asculta.

Constantin tuşi, îşi drese glasul, se uită un moment gânditor la roţile de fum ce eşiau din lulea, apoi începu astfel pe un ton melancolic.

— O să-mi zici: „Ce-i pasă lumii de tinereţele tale?..." Aşa-i!... dar ce să fac, dacă mie unuia acolo îmi place să-mi desfătez gândul, dacă numai acolo regăsesc zilele cele frumoase pline de sănătate, de speranţă şi de voe bună, zile care n'au să se mai întoarcă... Am ajuns şi eu ca bogătaşul sărăcit, căzut în slăbiciunea de-a nu mai vorbi decât de pierdutele lui averi. Răscolind deci vraful filelor rupte din viaţa mea, iată că dau peste o istorioară, uitată sub colbul trecutului, care însă se leagă atât de strâns cu inima mea, încât nici astăzi, că au trecut zecimi de ani la mijloc, nu o pot spune fără un pic de înduioşare.

Aveam, zic în casa noastră, o slugă veche şi credincioasă la care tata ţinea foarte mult; dar era slut, mânia pământului. Avea mai întâi nişte ochi fără culoare, fără gene şi fără sprincene. Când se uita la mine, îmi venea să cred că nu mă vede. Apoi era ciupit de vărsat, de nu găseai loc sănătos pe obrajii lui nici cât ai pune un vârf

www.dacoromanica.ro

de ac; şi mai era pleş la cap, avea picioarele haitişe, parc'ar fi fost îndoite de călărie şi pe lângă toate aceste îl chema şi Ion Urdilă. Te las să judeci ce haz făceau fetele de dânsul. Să nu crezi însă că era om morăcănos, rău sau pismăreţ, cum sunt obicinuit oamenii sluţi. Din contra, era blajin, glumeţ şi cinstit de puteai zidi o cetate pe cuvântul lui. Nimic nu făcea tata fără să se sfătuiască cu dânsul.

— Ioane oare să fie vreme de scos la plug?

— Ioane, oare grâul nu-i de seceră?

— Ioane,oare cum vor sta preţurile anul acesta? Iar Ion răspundea aşezat şi lamurit ca un cărturar. Pe lângă lucrul câmpului, el mai ştia şi multe meşteşuguri, precum: strugăria, butnăria, grădinaria, ba ştia să facă şi vutcă şi să coasă la gherghef. Un fel de om, cum s'ar zice, bun la toate. Lui îi erau încredinţate cheile dela camară şi dela pivniţă, căci nu era beţiv; el sta la ciuruitul şi datul grăunţelor la cai, el la împărţitul tainurilor în curte. Deşi nu era recunoscut, nici prin leafa ce lua, nici prin hainele ce purta, ca mai mare asupra celorlalte slugi, căci din cauza sluţeniei n'ar fi avut îndestulă autoritate pentru aceasta, totuş trebile de încredere el le îndeplinea. Ş'apoi ce leafă mai avea bietul Ion Urdilă? Treizeci lei vechi pe lună şi două rânduri de căputături pe an!... cum se dădea pe atunci... O nimic, pentru atâta dragoste de lucru stăpânesc. Iar hainele lui erau totdeauna aceleaşi şi vara şi iarna: nişte pantaloni largi cu prohab încreţiţi la mijlocul trupului în forma şalvarilor şi un surtuc ale cărui poale lungi îi cădeau oblu pe genunchi; toate aceste croite vecinic din acelaş soi de şăiac mânăstiresc şi de aceeaş culoare. De cum m'am trezit, am văzut pe Ion Urdilă în casa noastră, tot aşa de bătrân, tot aşa de slut, tot aşa îmbrăcat, încât timpul curgea parcă fără să-l schimbe; şi cât pentru mine n'aş fi putut înţelege casa noastră fără dânsul, aşa cum era, dar nici el nu s'ar fi

www.dacoromanica.ro

putut înţelege pe sine însuşi dealtfel sau aiurea undeva decât la noi.

Pe vremea aceea nu era poştă de cai, nici telegraf, nici drum de fier, abia de erau drumuri bătute; iar hoţii foiau în toate părţile ca prin satul lui Cremene. Tot Ion era purtătorul nostru de ştafete. Numai ce auziai pe tata zicându-i:

— Ioane! ţine scrisoarea şi punga asta cu bani şi du-te la Iaşi, la *cutare*.

Ion punea scrisoarea în sân, punga la chimir, sub cămeşă, apoi mergea pe jos, trei zile încolo, trei zile încoace, pe cărările cele mai drepte, pe potecile cele mai neumblate, mergea mai repede cu picioarele lui haitişe, decât ar fi mers altul cu picioarele drepte şi niciodată nu lipsia un ban, niciodată nu întârzia cu o oară.

Toate mergeau bine, numai cu fetele din casă Ion Urdilă nu prea ducea trai bun, căci nu era zi lăsată de Dumnezeu ca ele să nu chicotească la spatele lui, să nu-i facă fel de fel de şotii: ba schimonosindu-i numele, ba aninându-i petici pe la spate, şi câte şi mai câte. „Taci, că te dau pe mâna lui Urdilă"! era ameninţarea cea mai luătoare în râs ce se putea face unei fete. Iar bietul Urdilă, care avea conştiinţă despre sluţenia lui, le suferia toate, şi faţa-i blajină nu destăinuia niciodată vre-o urmă de mânie sau de dor. Treceau fetele oacheşe şi bălăi pe dinaintea lui, zburdau, se hărjoniau de le săltau sânurile şi el le privea cu ochii săi şterşi, ca un filozof ce nu-şi bate capul cu asemenea nimicuri. — Bietul om!... Toată dragostea lui se'nţelenise în lucrul stăpânesc, şi orice altă simţire părea străină de inima lui.

Dar binele nu ţine cât lumea; după senin vine furtună, zic oamenii; căci aşa ne e dat să cunoaştem, pe rând, ambele feţe ale vieţii.

Aşa într'una din zile, tata, sufletul casei noastre, omul cel scurt la vorbă şi cald la inimă, care ţinuse atâta timp,

www.dacoromanica.ro

spre mulţămirea tuturor, cârma trebilor în mână, închise ochi pe neaşteptate, şi la vârsta de optsprezece ani rămăsei trist şi orfan sub epitropia unei mătuşi, varga lui Dumnezeu. O, Doamne, ce schimbare! Cu venirea ei, focul a intrat între noi. Naltă şi sdravănă, cu nişte ochi aspri, bulbucaţi, gata de pălmuit şi vecinic nemulţămită de tot ce se făcea, iată noua noastră stăpână. Din ziua d'intâi, ea luă cheile dela camară, dela pivniţă, dela hambar, prinse să grijească, să văruiască în toate părţile. schimbă mobilele dintr'o odae într'alta, parc'ar fi voit să nu rămâie nici o urmă de ce-a fost mai nainte, şi toate acestea le făcea întovărăşite de vuet, cu vorbe ca de-alde aceste, zise în gura mare: „Da bine, asta casă de om era?... Se poate mai mare risipă, mai mare bătae de joc?..." Astfel îi umbla gura de dimineaţă până'n sară şi nici că mai obosia.

Ş'apoi era evlavioasă, scumpa mea mătuşe, şi cu visul Maicii Domnului totdeauna în sin. Mai ales dimineaţa era cu inima plină de umilinţă, când se închina dinaintea iconostasului: „Tatăl nostru, care-le eşti în ceruri sfinţească-se numele tău, facă-se voia ta"... *Cioară, ardă-te-ar para focului!* striga deodată în mijlocul rugăciunii, *nu vezi colbul pe scrin?...* Apoi sărind, ca o leoaică, în spatele slujnicei ce-i eşia înainte, o lua de ureche şi o vâra cu nasul în colb; şi iar îşi urma închinăciunea: „precum în ceri aşa şi pe pământ; pânea noastră cea de toate zilele"...

Ciudat era, că pentru a ocări şi a bate nu avea trebuinţă să-şi iasă din fire, ca alţi oameni. După o pereche de palme, date de exemplu în timpul mesei, ea mistuia tot aşa de bine ca şi când ar fi băut un pahar de apă răcoritoare. Ochii ei, stăpâniţi de dorinţa de-a găsi totdeauna pricini, alergau necontenit prin colţuri, pe mobile şi pe sub mobile, că doar vor descoperi vre-o aţă de painjăn

www.dacoromanica.ro

sau vre-un lucru cât de mic care să nu fie la locul său, ş'atunci... vai ş'amar!...

Incetul cu încetul zâmbetul şi voia bună periră din casa noastră, lumea umbla numai pe vârful degetelor, vorbea numai la ureche, slugile fugiau pe-un cap; numai Ion Urdilă, în contra căruia se îndrepta cu deosebire ura mătuşii mele, sta nedeslipit de pragul casei noastre. Eu unul abia aşteptam ziua plecării mele în străinătate, spre a-mi urma studiile şi a pune capăt vieţii nesuferite ce duceam. Pân'atunci făceam toate chipurile să văd cât se poate mai rar pe iubita mea mătuşe. Mă duceam pe la vecini, mă primblam călare prin ţarină, mergeam la vânat sau la pescuit cu undiţa la iaz; dar mai des decât oriunde mergeam la iaz, unde întâlniam pe Ilinca, o fată de suflet a morăriţei, cu care-mi plăcea să stau de vorbă, nu doar c'aş fi iubit-o sau că m'ar fi iubit ea pe mine, ci pentrucă era tânără şi veselă, şi eram prieteni din copilărie.

Neînţeles însă era că lui Ion Urdilă nu-i plăcea să mă vadă împreună cu Ilinca. Felurite cuvinte găsia el, care de care mai nepotrivite ,spre a mă împiedica să merg la moară: ba se temea să nu răcesc din cauza umezelii, ba Doamne fereşte să nu mă'nec, tot vorbe fără temeiu, care-mi intrau pe-o ureche şi-mi eşiau pe cealaltă; iar eu, nebăgător de samă cum eram, îmi puneam pălăria pe ceafă şi mă duceam puşcă la moară. Dela un timp observai că de câte ori mă întorceam de-acolo, trebuia să întâlnesc pe Ion prin împrejurimi, făcându-şi felurite trebi, însă tot mai trist şi mai slăbănogit îmi părea. Oare nu cumva?... gândii eu în mine... Ce vorbă!... Ar putea să-i fie bunic, nu tată!.. E cu neputinţă. Astfel năşteau şi pieriau, rând pe rând, prepusurile în mintea mea.

Intr'o zi, coborându-mă după obicei la iaz, văzui pe Ilinca cum sta într'o mică luntre legată de mal. Atunci

www.dacoromanica.ro

fără să mă gândesc mai departe, sării în luntre, o desprinsei, şi din două trei lopeţi o dusei la adânc. Negreşit, n'am avut nici o precugetare când am făcut toate aceste, căci — precum spusei — nu iubeam pe Ilinca, nici ea nu mă iubia, ci eram numai ca nişte buni tovarăşi din copilărie... De acum, fiind aşa de aproape de dânsa, legănat pe faţa apei, neuzind alt vuet decât vuetul măcinişului, neavând alţi marturi decât bătlanii ce se roteau deasupra capetelor noastre, şi colo sus soarele care ne îmbrăţişa în razele lui, mărturisesc că eram mişcat... Da, eram mişcat, şi încă atât de mult încât nu puteam să deschid gura să zic un cuvânt... Ce se petrecea în mine?... nu ştiu!... Ştiu numai că aveam un fel de strângere de inimă şi — lucru ciudat — gâciam că în acelaş timp şi ea era cuprinsă de simţirea stranie ce mă turbura; şi ea 'nţelegea că între noi e ceva care nu fusese mai înainte, că deastădată sunase pentru noi o oară ce nu se mai asemăna cu celelalte, o oară care în şirul vieţii noastre punea hotar între trecut şi viitor; şi toate aceste mute destăinuiri se preschimbau în sufletele noastre cu iuţeala fulgerului, parcă acum pentru întâia dată ne vedeam şi ne pricepeam. Intr'adevăr, mă uitam acum la Ilinca aşa ca un om ce se trezeşte din somn, şi nu mă dumeriam cum de n'o văzusem tot astfel din capul locului, eu care o cunoşteam de atâţia ani, — cum de nu-i văzusem ochi cei mari şi negri, talia subţire, părul cel frumos, care despletit i-ar fi atins genunchii, picioruşele cele mici făcute la strung, pe care le desmierda apa. Priviam, ce-i drept, cum apa le dezmierda, cum, geloasă parcă de privirile mele, tot mai mult le cuprindea; nu băgam de samă însă, în ameţeala mea, că apa se revărsa în luntre peste margini, că luntrea, prea mică pentru a ne susţine pe amândoi încet încet se cufundă, şi împreună cu dânsa ne cufundăm şi noi... O, Doamne! Iată-ne duşi până la glezne, până la genunchi... eram pierduţi... adâncul

www.dacoromanica.ro

ne înghiţia... Când deodată Ilinca îşi deschise braţele şi se încleştă de mine. Era palidă ca moartea sărmana, fără răsuflare, fără conştiinţă de sine; iar eu n'am grai să spun ce-mi fulgera prin creeri în acel moment suprem, în care vedeam pe deoparte că prăpastia mă soarbe, iar pe de alta simţiam părul Ilincăi că-mi atinge obrazul, simţiam inima ei că bate peste a mea. Cugetele cele mai ciudate şi mai contrare îmi năvăliau în minte aşa că nici acum nu pot să-mi dau samă ce mă stăpânia mai mult în acea clipă de cumpănă: frica de moarte, sau dragostea pentru Ilinca. Ştiu atâta că, deşi vedeam moartea cu ochii, totuş, îmbrăţişaţi cum eram, piept la piept, gură în gură, în cea d'intâi şi mai caldă mărturisire de dragoste parcă-mi venea să strig: *„deacum ce-mi pasă!“* Apoi ochii noştri se închiseră buzele noastre se atinseră... şi de-aci înainte nu mai ştiu nimic, căci eram duşi pe altă lume...

II.

Ne-am trezit în moară cu Ion Urdilă la căpătâiul nostru. El, care nu mă pierdea din ochi, m'a văzut când am sărit în luntre, când m'am cufundat în apă şi într'o clipă ne-a scos pe amândoi. Sărmanul Urdilă!... Cum era de palid, cum i se bătea pieptul! Era mai speriat decât noi înşine. Intr'una îşi frângea mânile, se văicăra, ne scutura de apă, ne încălzia şi tot nu-şi mai venea în fire, deşi ne vedea acum deplin sănătoşi. Iar eu unul, mă simţiam cuprins de-un fel de ruşine faţă cu privirile lui mustrătoare, aşa că, după ce m'am întors acasă, trei zile am stat închis în odae, fără să mai dau ochi cu Ilinca. Eram într'o stare sufletească cu anevoe de lămurit. Parcă visasem un vis şi-mi rămăsese oarecum, inima împărţită în două: între dragostea către Ilinca şi recunoştinţa către

www.dacoromanica.ro

Ion care îmi scăpase viaţa. Insă de astădată Ion căută, întru'un chip cu totul vederat, să mă depărteze de Ilinca.

— Cuconaşule, îmi zicea el cu vocea tristă şi rugătoare, ce-ţi baţi capul după o biată fată de ţăran?... Păcat şi de d-ta şi de dânsa. Ce-ar zice răposatul boerul nostru, dacă ar deschide ochii? Las-o în plata lui Dumnezeu să-şi caute de nevoi, că destule are sărmana; n'o întoarce dela datina ei, că nici ea nu-i pentru d-ta, nici d-ta pentru dânsa; ş'ar rămâne un suflet stricat pe lume, de ţi-ar fi milă şi d-tale.

— Ce-ţi pasă de dânsa? ce drept ai asupra ei?... îi răspundeam eu cu cruzimea de inimă a unui tânăr neştiutor de durerile altora.

Ş'atunci Ion se încurca, îngăima vorbe fără noimă şi ochii lui şterşi păreau că se sting cu desăvârşire. Surpat acum din două părţi de necontenitele bănueli şi urmăriri ale mătuşii mele, care avea ideia fixă că el trebuie să fi furat multă avere dela tată-meu cum şi de grija ce purta pentru Ilinca, bietul Ion se usca văzând cu ochii, aşa că sbârcit, spân, stricat de vărsat şi pleş cum era, ajunsese de semăna cu o babă îmbrăcată în haine bărbăteşti.

Iată că într'una din zile mătuşe-mea, care necontenit fierbea de necazul ce avea în contra *„hoţului celui mare"*, precum numia ea pe Ion Urdilă, intră ca o furtună în odaia lui şi prinse să-i răscolească toate lucrurile, ca doar va da de urma averii furate. N'a rămas ladă, saltar, tureatcă de cismă, astupătoare de sobă, unde să nu-şi fi băgat mânile; şi de ce căuta mai mult, fără să găsească nimic, de ce ochii ei se încruntau, îi părea rău să vadă întemeindu-se nevinovăţia lui.

— Ha! striga ea, galbănă ca şofranul, uitându-se ţintă în ochii lui. Eşti om priceput d-ta!... ştii ascunde!...

— Mulţumită lui Dumnezeu, răspunse Ion făcându-şi

www.dacoromanica.ro

cruce, în neamul Urdileştilor, până în ziua de astăzi, n'a fost nici un hoţ, cuconiţă.

— Aşa!... Vra să zică acum o iei pe mare! te fuduleşti cu neamurile, adause mătuşica la culmea furiei. Apoi să-ţi arăt eu, măi badeo, cum ştiu plăti celui ce se obrăzniceşte cu mine, şi... trosc... pliosc!... mâna ei greoae lovi amândoi obrajii nenorocitului Urdilă. Asemenea lucru nu i se întâmplase în viaţă. Urdilă rămase împietrit, cu gura întredeschisă, fără să clipească măcar din ochi; iar ea, răcorită de ciuda ce clocotise într'însa atâta timp, eşi din odaie trântind uşa în urma ei. Atras de vuet, intrai la Urdilă şi-l văzui sărmanul, stând încă în picioare nemişcat, cu privirea fixă, ca un om care nu-şi poate da samă de cele ce i s'au întâmplat. Se cunoşteau încă pe obrajii lui urmele vinete ale degetelor ce i-au necinstit bătrâneţele. Pătruns de milă, îl cuprinsei în braţe şi-l sărutai pe amândoi obrajii, în locul unde a fost lovit. „Ea te bate, eu te sărut!" îi zisei cu vocea înduioşată. Atunci ochii lui se umeziră şi, pierzându-şi puterile, el căzu sfâşiat pe un scaun.

— Iată ce mi-a fost dat să primesc la bătrâneţe, zise el cu glas stins. Dar Dumnezeu nu m'a lăsa să port multă vreme astă ruşine. In curând toate au să se sfârşiască.

Mi se rupea inima, văzând lăcrimile bătrânului nostru servitor. Un altul îndată ne-ar fi părăsit şi s'ar fi dus în lume; dar Ion cum era să se deslipiască de casa unde, după cum spunea el, a mâncat pâne şi sare treizeci de ani dearândul, unde m'a văzut deschizând ochii pentru întâia dată la lumina soarelui, unde a îngropat pe bunii lui stăpâni: pe mama şi pe tata!... Cum era el să se deprindă la bătrâneţe, să urce alte scări, să nu mai vază acei pereţi văruiţi, care-i vorbeau din trecut, acea grădină cu atâţia copaci răsădiţi de mâna lui, acel lung cerdac de jur împrejurul casei, de unde tata, şezând la

www.dacoromanica.ro

vorbă cu el, privia plugurile înşirate pe brazdă? Toate aceste făceau parte din măruntăile, din inima, din sufletul lui.

Aşa dar, Ion a ramăs credincios locului de care-l legau atâtea amintiri; dar nu şi-a purtat mult ruşinea, căci îndată a şi căzut la pat, pentru a nu se mai scula. Cinci zile numai a zăcut; iar în ziua a cincea, cea din urmă a vieţii lui, m'a rugat să opresc ciasornicul ce era în odae şi pe care se deprinsese să citească oarele.

— Nu mai vreau să ştiu vremea cum curge, îmi zise el cu aerul lui răbdător şi hotărît la toate.

Apoi chemă pe o slujnică să deschidă o ladă veche braşovenească, ce sta într'un colţ acoperită cu lăicere, şi-i zise să scoată lucrurile din ea.

— Cu cămaşa asta, cusută de mâna Ilincăi, să mă îmbrăcaţi după ce-oi muri.

Iar ochii lui, lunecând de-alungul firelor de altiţe, cusute de mâna Ilincăi, destăinuiau o vederată turburare sufletească. Negreşit îşi aducea el aminte de ceva, căci sta lung şi cugeta, şi încreţia din sprincene, parc'ar fi voit, în gândul lui, să lege prin acele fire ceeace a fost cu ceea ce este, adică ambele capete ale vieţii sale pământeşti. Apoi adause după câteva momente de tăcere:

— Să-mi puneţi hainele cele de postav negru, dăruite de boerul nostru, Dumnezeu să-l ierte, în anul când a răposat.

Eu unul stam uimit şi ascultam cum Ion punea la cale, cu limbă de moarte, toate cele privitoare la îngroparea lui. Era de mirare cu ce sânge rece spunea el care anume preot să-i citească prohodul, unde să i se aşeze sicriul, ce icoană să i se pue pe piept, cui să se împartă hainele lui; şi cu cât mai mult spunea şi intra în amănunte, cu atât faţa lui se însenina; parcă-şi uşura inima, parc'o rază îmbucurătoare cădea de sus peste fruntea lui brăzdată de

www.dacoromanica.ro

ani şi-i înălţa simţirile astfel, că el acum voios se pregătia pentru ultima călătorie.

Venise preotul să-i dee împărtăşenia. In casa era cea mai adâncă tăcere. Un aer oarecum solemn, încărcat cu miros de tămâe, ne împresura şi ne umplea de sfială; nimeni nu cuteza să sufle; însuşi lumina zilei pătrundea nehotărîtă şi tremurătoare prin perdelele de cit ale odăii, nevoind parcă să turbure sfinţenia momentului; vedeam cu ochii cum abia mai pâlpâia, cum se desprindea de trupu-i slaba flacără a vieţii; iar el stătea, acum tăcut şi liniştit, ca un om ce şi-a luat o grijă, şi-şi pironia vederiile când pe un obiect, când pe altul, sau se uita în deşert, lung şi pierdut, şi din ce în ce ochii lui străluciau mai mult şi se măriau, parcă vedeau tot mai departe, parcă se înstrăinau din ale lumii... când deodată, întinzând mâna spre mine, mă atrase lângă căpătâiul lui şi-mi zise la ureche încet, foarte încet:

— Ilinca e fiica mea!... Te rog, cruţ-o!

Atunci un fier ars îmi trecu prin inimă; iar el închise ochii, pentru a nu-i mai deschide şi sufletul lui sbură spre plaiurile necunoscute, de unde cei duşi nu se mai întorc. Nici azi nu pot uita acel moment în care Urdilă a murit sub ochii mei, descoperindu-mi taina inimii sale, moment în care am simţit adânc că s'a dus cel din urmă suflet prietenesc ce-mi mai rămăsese pe urma tată-meu, şi care plutea încă asupră-mi ca o umbră proteguitoare.

Am plâns deajuns pe bietul Ion Urdilă şi l-am îngropat cu toată cinstea cuvenită unui prieten al nostru, vechi şi credincios şi a voit Dumnezeu ca ziua-i de înmormântare să fie caldă şi senină ca inima lui; iar după ce mi-am uscat lacrimile, ne mai ştiind ce să fac în casa părintească, unde rămăsesem fără părinţi, sub un acoperământ cu răutăcioasa de mătuşe-mea, mă hotărîi să plec în străinătate. Dar cum să plec, fără să văd pe Ilinca, să-i zic un *„rămas bun“* şi iarăş cum o văd, când acel rămas

www.dacoromanica.ro

bun avea să fie pentru totdeauna?... Ce să-i vorbesc?... Cum să o mângâi?... Căci acum nu-mi era de mine; eu trebuia, vrând nevrând, să ascult cuvântul lui Ion; dar îmi era de dânsa, sărmana, care mă iubia la nebunie. O pot spune aceasta, fără să mă laud, căci o vedeam în toată fiinţa ei, în felul cum se uita la mine, în tremurul ce o apuca când o prindeam de mână; iar în mine, o Doamne! simţiam o mare schimbare. Fie că vorbele lui Ion, rostite pe patul morţii, făcuse întipărire asupra mea, fie că şi eu aveam inima ciudată a celor cari obicinuit fug de ce au la îndemână şi aleargă după ceea ce nu pot avea; ştiu atâta că acum judecam lucrurile de altfel, înţelegeam cât de dreaptă era grija lui Ion şi ce sfântă datorie aveam de a cruţa pe nevinovata Ilincă. M'am dus, deci, la Ilinca, hotărît să-i zic rămas bun şi să curm orice legături mai departe cu dânsa. Dar se vede că aveám ceva înfricoşat în figura mea, căci în momentul când deschisei uşa, Ilinca îşi pierdu cumpătul cu desăvârşire. Mă apropiai de dânsa cu o nespusă stângăcie, începui să-i îngân câteva cuvinte de dragoste, de neuitare, de curândă întoarcere şi altele... dar ce falş sunau vorbele în gura mea! Aveam simţirea stranie a unui om prins într'o reţea din care nu ştie cum să scape. Aş fi voit nici ei să-i facă vre-un rău, nici eu să calc cuvântul lui Ion, adică să împac lucruri ce nu se pot împăca; şi în această îndoită năzuinţă, fără să vreau, jucam un rol făţarnic şi mă simţiam oarecum înjosit faţă cu marea şi netăgăduita iubire a Ilincăi. Pentru a pune dar capăt încurcăturii în care mă aflam, mă înarmai de tot curajul meu, o luai de mână şi-i zisei „rămâi sănătoasă!" hotărît astădată, să nu mai umblu pe căi pezişe, dându-i speranţe deşarte, ce nu se puteau împlini; apoi cu paşi bărbăteşti mă îndreptai spre uşă, pentru a-mi căuta de drum; când însă să trec pragul, fără voe mă întorsei încă odată spre dânsa, ş'atunci... Doamne sfinte, ce văzui!... Prin lacrămile ce-i străluciau

www.dacoromanica.ro

în ochi, văzui atâta durere ş'atâta desperare în sufletul ei, încât nu ştiu cum se întâmplă... dar deodată mă deşteptai în braţele ei. Lămurească cine poate, cum şi prin ce minune s'a făcut această schimbare; eu unul voi spune numai că parc'un vârtej mi-a luat minţile şi, fără nici o conştiinţă de faptele mele, o strângeam acum la piept, o sărutam de nenumărate ori şi'n gură şi pe frunte şi pe ochi şi pe părul cel lung şi negru, care parcă ardea pe capul ei; iar ea, sărmana, era pierdută în braţele mele şi fără nici o împotrivire, şi eu asemenea eram pierdut, tremuram ca varga şi nu mă mai puteam deslipi dela sânul ei. O! ce mai „rămas bun" era şi acesta! Unde mă mai gândiam acum la plecare! Unde erau stavilele ce se ridicase aşa de neînvinse, între mine şi Ilinca?

. . . . . .

Insă deodată, în mijlocul farmecului ce mă cuprinsese, o voce tainică îmi şopti la ureche:

— *„E fiica mea, te rog cruţ-o!..."*

Ş'atunci sguduit ca de un trăsnet în adâncul inimii, mă retrăsei iute din braţele ei şi cu ochii spărieţi, mă uitai împrejur, ca şi când un martur nevăzut ar fi venit să turbure dragostea noastră. Şi doar nu eram decât noi doi; nimeni n'ar fi putut să o apere în contra dorinţelor mele însetate; nici ea însăşi nu se apăra. Totuş, rămăsei în loc încremenit; o lumină mi se făcu dinaintea ochilor, care-mi dădu puterea de a mă stăpâni, sau mai bine zicând îmi nimici puterea de a mai dori... ş'atunci cu o naivitate copilărească, de care îmi vine ş'acum să râd, îi zisei:

— Ilinco! nu fii supărată pe mine! Am fost aşa de ameţit, că n'am ştiut ce fac. Iartă-mă, că n'am voit să-ţi fac nici un rău! Rămâi sănătoasă!... La revedere!...

Apoi, de astă-dată strângând-o de mână, o părăsii de-a binele şi mă dusei acasă, unde mă aştepta trăsura cu caii înhămaţi.

www.dacoromanica.ro

O oară după aceea eram pe drum, cu capul mai răcorit şi oare-cum mulţămit de mine. Umbra lui Ion n'avea nimic a-mi bănui. Dar cu cât mă legăna mai mult trăsura în mersul ei regulat, întovărăşit de sunetul monoton al clopotului dela oişte, cu atât mă cuprindea un fel de melancolie şi mi se redeşteptau dorurile din urmă. Incepui să mă uit îndărăt, să măsor în gând distanţa ce mă despărţia de Ilinca, şi când, de pe înălţimea unui dâmb zării colo... departe la orizont, satul nostru cu casa părintească, cu moara, cu Ilinca, care negreşit plângea şi pe care cine ştie când era s'o mai văd, îmi veni o aşa durere în inimă, încât crezui că mă sfârşesc. De douăzeci de ori era să strig viziteului să întoarcă, însă de atâtea ori glasul mi se stinse în piept şi trăsura mă ducea înainte... şi nu ştiu de ce... mi se părea tot atât de nefiresc, şi peste puterile mele, de a opri mersul trăsurii, precum mi-ar fi părut de a opri pământul în călătoria lui. Ursita, care mă lua înainte, era mai tare decât dragostea ce mă ţinea din urmă.

Trecut-au la mijloc zile, săptămâni şi ani, dus-am în străinătate o viaţă plină de furtuni în mijlocul ispitelor ce întâlneam la fie-care pas şi durerea mi se alină, căci timpul îndulceşte totul, dar după ce-mi sfârşii studiile şi se apropie oara întoarcerii în ţară, dorul de acasă mă încleştă de inimă cu aşa tărie încât, în nerăbdarea mea de-a ajunge mai curând, aş fi voit să sorb depărtarea.

Mătuşa mea murise; eram acum în vârsta legiuită, prin urmare singur stăpân pe averea părintească, aveam un titlu de ştiinţă în buzunar, ce-mi mai lipsea ca să fiu om deplin?... Insurătoarea?... Da, însurătoarea!... Vine o oară în viaţa noastră, în care credem că asta-i tot ce ne mai rămâne de făcut. Acea oară se vede că sunase şi pentru mine... Insă întrebarea era cu cine?... Atunci toate figurile femeieşti, ce întâlnisem în ţară şi în străinătate,

www.dacoromanica.ro

mi se înfăţoşeau în închipuire, le vedeam, le cercetam pe rând, dar dintre toate trebuie să mărturisesc că figura Ilincăi îmi părea mai frumoasă, mai atrăgătoare. Văzută din depărtarea copilăriei mele, avea un farmec care întuneca pe celelalte. Ş'apoi ochi mari şi negri ca dânsa n'avea nici una, nici chip aşa de blând, nici inimă aşa de bună... şi adică de ce n'ar fi ea?... îmi şoptia un gând ascuns şi sfiicios, care abia îşi făcea loc printre celelalte, ce se încrucişau. *S'au văzut regi luând păstoriţe* şi mie unuia să-mi fie ruşine să iau pe aceea care-mi place!... Auzi vorbă!...

Astfel de idei încolţiau pe nesimţite şi prindeau rădăcină în mintea mea, şi deşi nu pot zice că luasem hotărîrea nestrămutată de-a mă însura, totuş vedeam eu încotro mă duce valul. Bântuit de aceste gânduri, ajunsei însfârşit acasă după mult drum şi necaz, şi când mă scoborîi din trăsură şi prinsei să urc scările, încunjurat de toate slugile ce-mi eşise înainte spre întâmpinare, îmi simţii inima bătând aşa de tare, că abia de-mi puteam păstra cumpătul. Câte amintiri nu-mi deşteptau aceste locuri unde se răsfăţase odinioară zburdalnica mea copilărie!... Locurile erau tot acele, numai eu mă schimbasem. Eram acum om, în puterea cuvântului, dovadă semnele de respect şi de supunere ce mi se dădeau din toate părţile; iar eu, urmărit de un singur gând, începui să vorbesc cu unii şi cu alţii despre cele petrecute în lipsa mea şi tocmai la urmă pentru a nu-mi trăda secretul, adusei vorba despre Ilinca.

„Ilinca? îmi răspunse atunci o slugă dând din umere, n'o cunosc, n'am auzit.

— Cum n'o cunoşti?... Fiica morăriţei din sat.

— Mă iertaţi, cuconaşule; pe morar ştim că'l cheama Ilie şi nu-i însurat.

Imi veni atunci o grozavă strângere de inimă, dar mă stăpânii.

www.dacoromanica.ro

— Intr'adevăr, d-ta n'ai de unde şti. Uitasem că în timpul mătuşii mele slugile nu se prea învechiau la noi.

In acelaş moment văzui intrând pe poarta curţii locuitorii satului, cari veneau să ureze pe noul lor stăpân. Bătrânii înaintau în frunte, ţinând unul un miel, altul o găină, altul o strachină cu ouă, plocoane ce mi se aduceau de bună venire. De pe la mijlocul curţii, ei îşi luară căciulile şi se plecară adânc îndată ce mă zăriră; iar eu, fără să-i aştept mai mult, mă dusei grabnic între dânşii, dădui mâna cu cei mai bătrâni şi îi întâmpinai cu cuvintele:

— Bine v'am găsit sănătoşi, oameni buni! Ce mai veste?...

— Bine-aţi venit, cuconaşule! Să trăiţi la mulţi ani! Intre noi, pace bună.

Apoi ei îmi dădură plocoanele în primire şi eu, la rândul meu, poruncii să li se împartă câteva vedre de vin. Eram fericit să mă văd, după atâţia ani de înstrăinare, iarăş la locul de naştere între ai mei. Iată moş Nichifor, vechi vornic de sat, fruntaş cu patru boi; iată Moş Alăută cimpoierul dela şezători şi dela scrânciobe; iată şi moş Toma vânătorul, cel care mi-a pus întâi şi'ntâi *ciubeica'n gură şi puşca'n mână*. Ii revedeam acum pe toţi, însă mai albi, mai gârboviţi de cum îi lăsasem la plecare: iar dintre rândurile lor, ici colea lipsa câte unul, strâns de mâna lui Dumnezeu, după cum ziceau ei în limba lor câmpenească. Apoi, întorcându-mă iarăş la gândul ce mă stăpânea, îi întrebai de nevestele, de copiii, de ogoarele lor şi tot aşa înainte, până când, după mult încunjur, ajunsei pe nesimţite la Ilinca.

— Hei... Ilinca!... răspunse moş Toma vânătorul, să fiţi sănătoşi, cuconaşule! cine ştie unde i-or fi strălucind ochii. De cum aţi plecat dela noi, a pribegit din sat şi nime nu i-a mai dat de urmă.

— Se vede că nu prea trăia bine cu răposata mătuşa

www.dacoromanica.ro

d-voastră, Dumnezeu s'o ierte!... bägă de samă cimpoerul.

— C'o fi fost pricina asta sau altă pricină, D-zeu ştie, adause moş Nichifor. De vr'un bine, de sigur, nu s'a dus ea dela noi. Am căutat-o multă vreme, să-i dau nişte lucruri ce i-a lăsat, cu limbă de moarte, bietul Ion Urdilă, dar n'am găsit-o nicăieri. N'am putut măcar să aflu de mai trăieşte sau nu.

Eu unul, nu mai întrebam nimic, nu mai auziam nimic.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Aici Constantin tăcu, se uită lung la focul ce pălpăia în sobă, apoi cu voacea cam înecată urmă:

— S'au strecurat mulţi ani' deatunci, iubite prietene, încât am avut timpul să încărunţesc şi în lunga mea holteie am mai iubit de vr'o trei patru ori cu multă aprindere, de-mi părea că atunci iubesc pentru întâiaş dată. Am avut chiar certe din pricina femeilor, am fost de două ori logodit ,dar precum vezi, am rămas holtei. Ideia însuratului nu m'a mai putut învinge. Insă toate aceste întâmplări şi încurcături s'au şters, ca şi cum n'ar fi fost, fără a-mi lăsa în amintire nici cea mai mică urmă. Singur chipul Ilincăi mi se înfăţişează încă din când în când, dulce, poetic ca un vis din copilărie. Hotărît lucru! Cea mai curată a mea simţire a fost pentru o fată de ţăran.

Vezi dar că nu puteam să-ţi spun această istorioară fără un pic de înduioşare, fiindcă prea se leagă de aproape cu trecutul vieţii mele.

— Apoi, dacă-i aşa, răspunse Gheorghe nu mai puţin înduioşat, vei fi silit să asculţi şi tu o istorie din viaţa mea, mâni tot la oarele aceste, aici dinaintea focului. La revedere, pe mâni!...

— La revedere!...

www.dacoromanica.ro

PETREA DASCĂLUL

Au trecut douăzeci şi cinci de ani de când a avut loc această întâmplare. Erau frumoase vremi pe atunci, nu doar că mi se păreau mie, fiindcă eram tânăr, dar într'adevăr aşa erau, căci un soare vesel se ridica la răsărit asupra noastră, încărcat cu bunuri la care cei mai mari Domni ai ţării abia de au cutezat să viseze; şi idei nouă încolţiau în inimi, şi viaţă nouă curgea prin vine. S'ar fi zis că Dumnezeu îşi întorsese faţa spre noi. N'aş fi răscolit de sub vălul trecutului aceste amintiri, ale unor vremi ce nu mai sunt, dacă întâmplarea de faţă n'ar avea oarecare legătură cu mişcarea de renaştere ce-a frământat atunci pământul nostru.

Se isprăvise războiul Crimeei; trupele austriace se retraseseră din ţară, şi pacea dela Paris ne promitea unirea Principatelor, mărirea teritorului cu o parte din Basarabia, neatârnarea politică şi multe altele, care ne înflăcărau minţile.

In timpul acela dar, de frumoasă amintire, doi lorzi engleji, care luaseră parte la comanda superioară a oştirilor aliate din Crimeea, auzind că Moldova e o ţară încă primitivă, cu obiceiuri patriarhale şi cu munţi plini de urşi, veniră anume din Sevastopol în Galaţi, cu hotărîre de a se desfăta la un vânat de urşi, ceea ce de mult timp locuitorii Angliei nu mai pot face în insulele lor. Ei erau bogaţi, căci livrele sterling sunau în buzunarele lor; erau serioşi, căci mai nu vorbiau unul cu altul;

www.dacoromanica.ro

erau fuduli, căci se ţineau totdeauna cu gâturile ţepene şi abia de coborau ochii pe vre-un obraz omenesc. Nalţi şi subţiri, şi totdeauna bine îmbrăcaţi şi pieptănaţi, ei priveau lumea cu gravitate prin geamul ochelarilor, voind parcă înadins să pue oarecare distanţă între ei şi lume.

Ei plecară într'o trăsură cu opt cai de poştă pregătită de părcălabul de Galaţi, şi apucară drumul spre munte la o moşie, către proprietarul căreia aveau anume scrisori de recomandaţie. Cine nu-şi aduce aminte cum erau pe atunci drumurile la noi! Cu toate aceste surugii, cărora nu le păsau nici de drum, nici de cai, dar cari mirosiră bacşişul gras, mânau de olac, de scăpărau copitele cailor, trosniau din biciu, chiuiau cât le lua gurra, încât bieţii Engleji, hurducaţi în trăsura ce se legăna ca o barcă bătută de valuri, nu-şi mai simţeau nici frizura netedă, nici ochelarii drepţi pe nas.

— „*How original!*“ zise într'un târziu unul dintre lorzi către celălalt.

— „*How original!*“ răspunse acesta ca un ecou.

Apoi ambii tăcură, luându-şi fiecare aerul serios obicinuit. Au mers astfel o zi întreagă pe drumuri nebătute, trecând prin vaduri de râuri, peste şanţuri, peste podeţe ale căror scânduri jucau sub roatele trăsurii, până când în spre sară ajunseră la moşia dorită. Proprietarul, care era prevestit de mai 'nainte de părcălăbie, îi primi cu mare alai, ca pe nişte oaspeţi aleşi. Dulceţile, cafelele negre cu caimac, ciubucele cu imamele de chilimbar, se înfăţişară pe dată dinaintea lor după obiceiul pământesc, apoi nu trecu mult şi proprietarul îi introduse în sufragerie, unde îi aştepta o masă bogată, pe a cărei pânză albă figurau cu cinste brânzeturile de munte, păstrăvii afumaţi, bujeniţă de căprioară, cataifurile, vinurile de Odobeşti şi Cotnar şi câte şi mai câte alte producte ale ţării.

Iar lorzilor toate li se păreau ciudate; şi mâncările şi obiceiurile şi forma caselor noastre dela ţară, cu bal-

www.dacoromanica.ro

coanele lor lungi şi acoperemântul ţuguiat, şi gardurile cu spini, şi cumpenele dela fântână şi mai cu seamă poştile, despre a căror ciudăţie se resimţiau încă; dar nu dădeau nici un semn de mirare, căci ar fi fost în contra demnităţii lor. Numai câte un: *„How original!“* ziceau din vreme în vreme, însă şi acesta cu multă cumpătare.

După masă, proprietarul chiemă pe vânătorul său, Petrea Dascălul, şi-i porunci ca a doua zi să ducă numai decât pe lorzii engleji la urşi.

— Ascult! răspunse Petrea Dascălul cu un aer de supunere, ce înseamnă că porunca stăpânească va fi negreşit îndeplinită.

Petrea Dascălul mergea la urşi ca la un vânat fără nici o însemnătate. El ucisese atâţia în viaţa sa, încât, ne mai având destule degete, la mâni şi la picioare, ca să-i numere, le pierduse, cum am zice, răbojul; numai stăpânul său, care-şi făcuse felurite şubi şi aşternuturi de picioare din blănile lor, ţinea anume socoteală de dânşii.

In lunga lui îndeletnicire vânătorească, el ajunsese să ştie anume fiecare urs sau ursoaică de câţi ani este, câţi pui are, în ce bârlog şade, la ce pârâu s'adapă; şi când stăpânul său îi zicea: „Măi Petreo, să-mi aduci un urs“, el se ducea totdeauna la sigur. Şi doar nu erà vre-un om mai arătos sau mai deosebit Petrea Dascălul; din contră, era mic de stat, avea chipul blajin şi oarecare stângăcie în mişcări. Faţă cu stăpânul său abia de îndrăznia să ridice ochii din pământ. El fusese crescut de tată-său, ca ca să fie dascăl de biserică. Insă toate le făcea pe dos în slujba bisericească. In loc să curăţe lumânările de mucuri cu cleştele cele lungi, el le stingea, şi cădelniţa o arunca cu atâta neghibăcie, încât împrăştia cărbunii pe jos. Numai la împărţeala colivei cerea o parte nepotrivită cu meritele lui dăscăleşti. Intr'o zi, mergând de şagă, cu un hleab de puşcă împrumutat, la un vânat de urşi ce dăduse stăpânul său în munte, se nimeri că tocmai el

www.dacoromanica.ro

împuşcă ursul, şi de-atunci, prinzând gust la astfel de dihănii, îmbrăţişă meşteşugul vânătoriei în locul breslei dăscăliei, păstrându-şi de la aceasta din urmă numai numele.

Englejii, când îl văzură prin sticla ochelarilor lor aşa mic şi nechipos, îmbrăcat cu suman şi cu opinci, învârtindu-şi căciula dinaintea stăpânului său ca un nemernic ce nu ştie cum să-şi poarte mânile, se arătară foarte necrezători.

— Dar însfârşit cine ştie! îşi ziseră ei între dânşii; aici toate sunt ciudate!

A doua zi, în zori de ziuă, pe când lorzii dormiau mai bine, visând poate despre ciudăţia obiceiurilor şi a poştilor noastre, Petrea Dascălul bătu la uşa lor îndemnându-i să plece. Ei însă, cu toată nerăbdarea ce aveau de a da piept cu urşii, nu deschiseră uşa până ce mai întâi nu-şi raseră barba, nu-şi peptănară părul cu îngrijirea obicinuită, astfel ca nici un fir de păr să nu fie smintit de la locul său, şi gătiţi fiecare de la ghetre până la pălărie câte cu un costum nou vânătoresc, anume cumpărat din Londra, plecară împreună cu Petrea Dascălul pe cărarea muntelui în sus, având în urma lor alţi patru puşcaşi din sat.

Vremea erà frumoasă, aerul viu şi răcoros, şi înspre partea şesului la răsărit soarele se înălţa vesel pe un cer cuprins de foc. Tăcuţi, urcau Englejii la deal, cu pas regulat şi cu aerul serios al unor oameni ce merg într'o gravă întreprindere; numai Petrea Dascălul, blajin cum era şi cam slobod la gură, mai schimba din când în când câte o şagă cu tovarăşii sai din sat. Trei ceasuri întregi ei suiră mereu în sudoarea frunţii, şi nu odată Englejii se împiedicară de bolovanii de pe drumul strâmt şi pietros al muntelui, nu odată pălăriile lor, împodobite cu pene de struţ, se aninară de crengile brazilor, nu odată se văzură siliţi să dee mâna lui Petrea Dascălul, prin locurile unde prăpastia se prea apropia de cărare; dar

www.dacoromanica.ro

nu era lucru de mirare, nefiind marii lorzi deprinşi să umble prin locuri aşa tari, cum zic ţăranii noştri.

Pe la amiazăzi, Petrea Dascălul îi opri într'o desime mare, unde era o mulţime de bolovani şi cioate răsturnate, care păreau a fi aduse de puhoi.

— Aici e ursul, zise Petrea Dascălul.

Atunci figurile lungi şi solemne ale lorzilor se făcură şi mai lungi şi mai solemne, căci dorul lor erà acum aproape să fie împlinit: aveau însfârşit să dee ochii cu sahastrul Carpaţilor şi să aibă ce istorisi despre lupta cu dânsul, când se vor întoarce în ţara lor. Ei îşi înarmară puştile, nu fără oarecare bătae de inimă, deşi de altfel erau despreţuitori de primejdii, şi stătură câtva timp în aşteptare; dar ursul nu se arătă. Atunci ei aruncară o privire întrebătoare asupra lui Petrea Dascălul, iar acesta înţelegând gândul lor, le arătă printre cioate şi bolovani o gaură deschisă prin care abia, ar fi putut intrà un om pe brânci.

— Aci e ursul, adause Petrea Dascălul arătând gura vizuniei. Apoi el şi ceilalţi puşcaşi, luând câte o cioată în mâni, începură să facă larmă împrejur.

— Sai, Catrină!... Nu te da, Gavrile!... Diha, Martine!... strigau ei necontenit; însă, cu toată gălăgia ce făceau, ursul nu voia să iasă întru întâmpinarea musafirilor săi.

— Doarme ca boerii după masă, băgă de samă Petrea Dascălul; să-l afumăm puţin, să-i treacă mahmuria.

Atunci Petrea, căutând cu luare aminte împrejurul vizuniei, găsi o a doua gaură tăinuită sub cioate şi frunzari, pe care urşii totdeauna şi-o păstrează pentru retragere în caz de primejdie. El o curăţi bine şi făcu chiar lângă dânsa un foc de uscături, pentru ca fumul să intre înăuntru şi să silească pe urs să iasă pe cealaltă parte. Dar nici cu acest mijloc nu izbuti, căci fiind vânt, fumul în loc să intre în vizunie se împrăştià în toate părţile.

www.dacoromanica.ro

In vremea aceasta, flegmaticii Engleji începură să dea semne de nerăbdare, crezând că Petrea Dascălul, în care dela început nu prea avuseseră încredere, era cu adevărat un şiret, ce-i purta cu vorba.

— E trândav ursul, zise Petrea cam necăjit, nu-l scoţi cu una cu două de la tabietul lui... Dar eu i-s popa!

Apoi el băgă mâna în torbă, scoase o lumânărică de ceară albă, o lipi la buza puştii deasupra ţelului, o aprinse, zicând că la prohod trebue şi lumânare, se puse pe brânci şi, cu puşca întinsă şi înarmată, intră voinicește în vizunie. Lordul cel mai nalt şi mai necrezător, care nu se aştepta la una ca aceasta, se uita acum nemişcat şi cu ochii holbaţi, cum Petrea Dascălul se târâia încet-încet în vizunie, cum îşi introduse mai întâi capul, pe urmă umerii, apoi picioarele, iar după ce nu mai văzu nimic. strigă: *„How original!“* însă cu un glas schimbat, cum nu i se întâmplase din ziua luării turnului Malacoff. Iar celalalt lord, cuviincios ca totdeauna, îşi ştergea cu batista sudoarea de pe frunte, provenită negreşit din căldura soarelui, însă nu repetă de astă-dată cuvintele tovarăşului său ca de obicei.

După câteva minute de o aşteptare groaznică, în care numai inimile îşi păstraseră mişcarea, se auzi deodată un trăsnet de puşcă, urmat de un gemet sălbatic, înfricoşat, cu atât mai înfricoşat cu cât venea din întunericul de sub pământ, unde era ştiut că numai moartea putea să hotărască între om şi fiară. Apoi se făcu iarăşi linişte adâncă, linişte de mormânt, timp de mai multe minute lungi. nemăsurat de lungi, în care lorzii abia de'şi mai puteau păstra cumpătul. Acu-i acu!... gândia fiecare în sine, Dar, lucru înfiorător, liniştea ţinea mereu; nici un semn nu venea de sub pământ... Ce se petrecea oare acolo? Negreşit că nu era bine, de vreme ce Petrea Dascălul nu eşea la lumină, căci, dacă ar fi fost el învingătorul, de ce ar mai fi stat înlăuntru?... Când iată... se auzi la gura vizuniei un foşnet

www.dacoromanica.ro

curios, mai mare decât l-ar fi putut face un om, şi cioatele şi pietrele începură să se mişte.

Momentul era în adevăr suprem; lorzii, înţepeniţi, cu ochii îndreptaţi spre vizunie, cu puştile la ochi şi degetele pe trăgători, stăteau gata să aprindă în dihania ce se vestea, şi tâmplele lor se băteau atât de puternic încât ochelarii le jucau pe nas. Dar, spre marea şi nemărginita lor mirare, în loc de dihanie se văzură deodată picioarele lui Petrea Dascălul, apoi umerii, apoi capul şi, după ce Petrea eşi de tot, ţinând într'o mână puşca şi în cealaltă o frânghie, aruncă repede capătul ei celorlalţi patru puşcaşi, strigând:

— Trageţi, băeţi, vârtos!...

Atunci câteşi cinci începură să tragă din răsputeri, şi iată că o cogemite ursoaică moartă, lovită drept în frunte şi legată cu frânghia de gât, eşi de sub pământ.

Uimirea englezilor fu atât de mare, văzând izbânda lui Petrea Dascălul, încât de astă-dată, uitându-şi demnitatea şi distanţa socială ce-i despărţea de dânsul, începură să-l strângă de mână cu o căldură neobicinuită cumpătatului temperament englezesc.

Iar Petrea Dascălul, care atunci pentru prima oară avu fericirea să facă cunoştinţă cu livrele sterling ale Marii Britanii, se uita nedumerit când la strălucitoarea monedă ce curgea gârlă în palma sa, când la lorzii cei cu figurile de un cot, având aerul a le zice:

— Banii, nu-i vorbă, îi primesc eu, dar voi ce dracul de vă miraţi aşa de mine, că doar nu mi-i întâia oară că mă bag în bârlogul ursului!

Apoi, după ce fiara fu aşezată la o parte de gura vizuniei, Petrea se scărpină în cap, zicând cu glasul său blajin:

— Socoteala nu-i încheiată; mai am un muşteriu în bârlog: cinstita faţă a unei beizadele.

Şi iarăş aprinse o lumânare de ceară albă, pe care o lipi de buza puştii, iarăşi intră pe brânci în vizunie, iarăşi

www.dacoromanica.ro

se auzi o împuşcătură şi apoi un mornăit înăduşit, şi după vre-o câteva minute, de astă-dată mai puţin lungi, mai puţin înfricoşate decât acele d'intâi, eşi Petrea Dascălul cu beizadeaua legată de gât şi o aşeză lângă mumă-sa, Domniţa Catrina.

— I-am miruit pe amândoi, zise el aşezându-se spre odihnă pe un trunchi de copac, şi era drept să se odihniască, căci muncise din greu şi cu spor.

Iar lorzii, cari trecuseră peste atâtea mări şi ţări, pentru a veni la noi să împuşte urşi, avură norocul să-i vază împuşcaţi gata de mâna altuia, şi se întoarseră fără măcar să fi dat un foc, ducând cu dânşii numai amintirea culeasă în mijlocul fiorilor de spaimă despre mijlocul ciudat cu care se ucid urşii în ţara noastră patriarhală.

Cu o parte din livrele sterling, Petrea Dascălul şi-a măritat o fată, cea din urmă ce-i rămăsese în casă; iar cu cealaltă parte şi-a făcut sie-şi o mică zestrişoară pentru zilele bătrâneţelor.

Nu târziu după aceea, proprietarul moşiei primi de la Londra o scrisoare cu rugăminte să înmâneze lui Petrea Dascălul, ca semn de neuitare din partea lorzilor, portretele fotografice ale lor, însoţite de două puşti foarte scumpe, eşite din cea mai renumită fabrică a Engliterei, cum şi un număr al ziarului *The Ilustrated London News,* în care era desinată cu mult adevăr fioroasa scenă a intrării lui Petrea Dascălul în vizunia ursului.

Dar urmarea cea mai de căpetenie, ce a avut această mică întâmplare, a fost că amândoi lorzii iubitori de vânat au apărat călduros în camera de sus a Angliei drepturile ciudatelor ţări dunărene, şi nu puţin contribui puternica lor voace întru a fi recunoscută Unirea mult dorită a Principatelor Române şi alegerea îndoită a Colonelului Cuza.

Mici lucruri au câteodată mari urmări, şi nimeni nu ştie unde pot răspunde capetele firelor care leagă una de alta faptele omeneşti.

www.dacoromanica.ro

PIATRA LUI OSMAN

I.

Munţii Moldovei samănă în mic cu munţii Sviţerei. Aceleaşi izvoare limpezi, aceleaşi creste frumoase încoronate de brazi şi de stânci, aceleaşi văi pline de taine. Destui de mari, pentru ca călătorul să vază ades la picioarele sale gemând furtuna, ei totuşi nu se urcă până la acele înălţimi unde vegetaţia piere sub sloiurile iernii. Ei nu umilesc, nu înfiorează prin măreţia sălbatică a Alpilor, dar dezmiardă simţirile omului, dându-i icoana unei naturi blânde, în sânul căreia parcă locueşte totdeauna primăvara.

In mijlocul lor, pe malurile a trei râuri, Bistriţa, Neagra şi Dorna, e aşezat satul Dorna. Nici o cale de comunicaţie nu era mai înainte prin munţii noştri. De-ar fi voit cineva să viziteze Dorna, trebuia să se acaţe de stânci, să treacă prin râpi, să-şi facă de multe ori drum cu toporul prin pădure; iar pentru a reveni din Dorna, singurul mijloc mai lesnicios, dar nu fără pericol, era de a se scoborî cu pluta pe Bistriţa, până la târgul Piatra.

Departe dar de lume, încunjuraţi precum erau de păduri seculare, prin carî abia putea răsbate pasul omenesc, locuitorii Dornei duceau o viaţă lină şi fericită. Natura le dădea cu prisosinţă mijloacele de vieţuire şi, feriţi astfel de atingerea zilnică cu lumea de prin târguri, ei

www.dacoromanica.ro

păstrară neatinse limba şi portul şi virtuţile strămoşeşti. Cu toate acestea şi acolo nenorocirea a trebuit să-şi împlânte ghiarele sale.

O colonie de otomani goi şi flămânzi, fugiţi din ţara lor, ceată compusă din vagabonzi dezertori din armată, bandiţi scăpaţi de prin închisorile Turciei, s'a aruncat într'una din zile ca un nour de lăcuste peste munţii Dornei. Sub cuvânt de a face comerţ de cherestele, ei începură a stoarce munca locuitorilor în modul cel mai ruinător, apăsându-i în tot felul, comiţând chiar crime, pângărind familiile şi locaşurile sfinte, astfel în cât mâna lor lacomă şi cruntă izbuti în scurtă vreme a răspândi pretutindeni mizerie, sânge şi disperare.

In zadar locuitorii Dornei alergară de mai multe ori la sprijinul autorităţilor din ţară; autorităţile erau prea slabe pentru a izgoni din potecile Carpaţilor aceşti hoţi cari, sub masca de comercianţi, pustiiau munţii şi răpiau, din gura locuitorilor şi a copiilor lor, pâinea de toate zilele.

Unul dintre ei se deosebia mai cu seamă prin înrâurirea ce avea asupra celorlalţi.

El se numea Osman. Născut pe stradele Constantinopolului, fără a-şi cunoaşte pe tatăl şi pe mama sa, crescut în mijlocul scursorilor şi a gunoaelor oraşului, Osman, de tânăr, se aruncă cu capul înainte în vârtejul patimelor. Toate simţimintele de bine fură curând înăduşite în inima sa. Impins de mizerie, încurajat de izbândă, ajutat de natura sa puternică şi inteligentă, Osman lăsă frâul liber instinctelor răului, hultuite odată cu naşterea în sângele lui, şi când pentru prima oară se întreabă pe sine, unde îl va duce calea pe care a apucat, el nu mai găsi în sufletul său nici o voace care să-i strige *„opreşte-te!“*. El avea spiritul ager, caracterul iute şi întreprinzător şi curajul unui om ce nu tremură înaintea pericolului.

www.dacoromanica.ro

Fizicul său se potrivea în totul cu plecările sale sufleteşti. Un cap de o mărime disproporţionată, aşezat între două umere late, nişte sprincene lungi şi negre, pe sub cari luceau în fundul capului doi ochi mici, scânteioşi; o bărbie ascuţită, acoperită de un păr aspru şi stufos; un corp cu o musculatură puternică, dar disgraţios, iată înfăţişarea lui Osman, înfăţişare hâdă, care făcea dintr'însul o fiinţă ce însufla frică şi desgust tot odată. In scurt timp el se înavuţi, căci nu lăsă nici un mijloc neîntrebuinţat, pentru a ajunge la acest scop. Iscusit în alcătuirea planurilor sale, îndrăzneţ în mijloacele de punere în lucrare, el ştia pe deoparte să dea hoţiilor sale aparenţa legalităţii, şi pe de altă parte să le susţie cu iartaganul în mână, când trebuinţa cerea. El întrunea în acelaş timp calitatea de comerciant şi de judecător totodată. Singur judeca trebile sale cu locuitorii, singur le aducea întru împlinire. Dar ce împlinire!... Aici era partea tragică a întreprinderilor sale. Nimic nu rămânea cruţat de mâna sa nelegiuită!

Lacrămile şi rugămintea nenorociţilor locuitori erau o monetă necunoscută lui Osman, cu care nu se putea dobândi nici mila, nici iertarea sa. Oameni, femei, copii, fură aruncaţi afară din casele lor şi averea lor înghiţită. Apoi după ce izbuti a'şi aduna o avere destul de însemnată printr'un lung şir de tâlhării, el se dădu desfrânărilor, căci lăcomia de bani nu era singura patimă ce punea în mişcare activitatea sa. Fiu al unui popor încălzit de soarele asiatic, Osman avea, pe lângă un fond de trândăvie orientală, toată fierberea unei senzualităţi nesăţioase. El iubea luxul, băutura şi mai cu osebire femeile, şi cu toate acestea, în pieptul său nu s'a desvelit niciodată simţimântul vre-unui amor adevărat. El căuta în amor nu un ideal, ci un mijloc de desfătare a simţurilor sale, şi acolo unde nu putea izbuti prin viclenie sau bani, întrebuinţa totdeauna puterea brutală. O! Să nu fi avut ne-

www.dacoromanica.ro

norocirea vre-o fiică din Dorna să atragă privirile sale, căci Osman ţinea într'o mână punga, în cealaltă iartaganul şi la ordinele sale avea toată oarda coreligionarilor săi, mijloace înfricoşate dinaintea cărora nevinovata copilă trebuia să plece capul, sau să-şi răscumpere cu viaţa preţul onoarei sale.

II.

Dinantea casei lui Nistor erau adunaţi toţi locuitorii Dornei. Soarele apusese din dosul muntelui şi de cealaltă parte se ivea luna însoţită de luceafărul de noapte. Un brad uriaş, învălit în răşină, ardea din rădăcină până'n creştet, nu departe de casa lui Nistor şi coloana de foc, urcându-se în înaltul cerului într'un lung vârtej de scântei, se oglindea în undele limpezi ale Bistriţei şi lumina în depărtare stâncile semănate pe plaiuri. Acest spectacol, cel mai frumos care se poate vedea noaptea între munţi, se dă de locuitorii Dornei numai la ocaziuni mari de serbări sau de veselie. Era în adevăr o zi de veselie pentru întreaga Dornă, logodna Irinei, fiica lui Nistor cu Mihai Plăeşul. Locuitorii şedeau jos pe iarbă despărţiţi în diferite grupe după vârstă şi sex. Trei lăutari ţigani, formând o orchestră compusă din o scripcă, o cobză şi un nai, cântau cântece de dragoste, cari scoteau pe furiş din pieptul nevinovatelor fete suspinuri de dor. Ici şedeau bătrânii satului cu figurile lor serioase şi gânditoare, încinşi cu curele late şi ţiind în mână câte un lung toiag, semn al statorniciei; dincolo flăcăi veseli şi neastâmpăraţi cu pletele lăsate pe umeri, copii zburdalnici ai muntelui, harnici la muncă, uşori la joc, aşteptând începerea horei cu nerăbdare ca să mai poată schimba câte o strângere de mână cu draga lor. Apoi fetele blonde ca spicele de grâu, gătite în hainele lor de sărbătoare, cu flori pe cap şi cu altiţe pe sân, ţiind fiecare ochii

www.dacoromanica.ro

plecaţi spre pământ, ca şi cum n'ar zări ochirile îndrăzneţe ce le veneau ca nişte săgeţi de foc din ceata flăcăilor. Şi toată lumea, bătrâni şi flăcăi, femei şi fete, lăudau frumuseţea Irinei şi voinicia lui Mihai. Numai când şi când vre-o babă, deprinsă a cârti de toate cele, căuta să găsească câte un mic neajuns la vre-unul din logodnici.

— Halal de Mihai, zicea un flăcău Toader către vecinul său Ion, ştiu că mândră mireasă mai ia. Parcă-i o Domniţă. Ia'n vezi tu cât e de albă, ce păr lung şi frumos mai are, ce dulce căutătură! Când se uită cu ochii la tine, parcă te frige în inimă.

— Aşa este, însă nu ştiu de ce, de o bucată de vreme încoace, e tot mâhnită. Are ce are. Iţi aduci tu aminte cât era ea de veselă mai 'nainte; cum glumea de frumos? Iţi venea să tot glumeşti cu dânsa... Acum parcă-i tot plouă şi ninge.

— Tare eşti prost, Ioane!... Nu înţelegi tu c'aceste sunt marafeturi de mireasă? Aşa trebue să fie o fată care se mărită. Unde ai mai văzut tu mirese râzând şi sărind într'un picior? Ele învaţă a fi smerite. N'am prins eu doar pe Catrina roşindu-şi ochii cu capătul ştergarului, pentru ca să creadă lumea că plânge? Aşa-i obiceiul pământului: fata învăţă dela mama şi mama dela bunică.

— Poate măi, că ai dreptate; însă mie îmi pare că Irina nu se preface. Am văzut-o de multe ori aşa de supărată, căci nici băga de samă la cele ce-i spuneam. Eu îi vorbeam una şi ea îmi răspundea alta. Ochii ei umblau îngrijiţi în toate părţile parcă se temeau de ceva.

— Nu-ţi spui eu că cu mintea ta n'ai să pricepi niciodată nimc? Ţi-ar fi plăcut poate să se uite numai decât la tine să-ţi zâmbească în faţă, ea care n'are ochi să vază decât pe Mihai? Fireşte că are o grijă şi mare încă: grija măritatului. Toate fetele o poartă dela vârsta de optsprezece ani înainte; da ia'n să le vezi a doua zi după

www.dacoromanica.ro

cununie, cum le râd ochii în cap ca niște ghiocei. He! He! Nu mi-e întâia oară când văd mirese smerite cu nasu'n pământ; decât smerenia asta ține numai până...

— Tăceți din gură! — strigă un bătrân de alături, și faceți loc să treacă logodnicii!

In acel minut treceau prin mijlocul grupelor Mihai și Irina, ținându-se de mână. Logodna era săvârșită. Toată lumea se scula înaintea lor, să le ureze trai bun și fericit.

Mihai pășea mândru și drept ca un brad; în ochii săi strălucea bucuria, iar Irina mergea legănându-se, ca și cum n'ar fi avut destulă putere de a se ține pe picioare. Fața ei era galbenă, și la fiecare pas ea se uita îndărăt cu o nespusă neliniște, rezemându-se din ce în ce mai tare pe brațul lui Mihai. In ochii ei ar fi putut citi cineva două simțiri deosebite, luptându-se cu putere: dragostea de Mihai și o grozavă frică. Cea mai mare parte din lumea care era adunată acolo, nu luă sama la gălbeneala de pe fața Irinei și acei puțini cari au văzut această schimbare, crezură negreșit că vine dela *rușinea* ce simt fetele în momentul logodnei.

Un bun observator însă ar fi zărit tot atunci o figură arămie cu doi ochi mici în cap, alunecându-se ca o șopârlă prin mulțime și înaintând spre Irina cu pași nevăzuți ca și spiritul cel rău. Numai Ion observă această împrejurare.

— Luat-ai tu seama la ceva? zise el lui Toader, trăgându-l de mâneca cămeșii.

— La ce?

— N'ai văzut tu pe Osman Turcul, viind ca o năprasnă între noi?

— Ei, ș'apoi?

— Indată cum l-am zărit, am și văzut pe Irina îngălbenindu-se ca ceara pe obraz. Este ceva la mijloc!

www.dacoromanica.ro

— Nu cumva crezi că Irinei i-a căzut cu tronc la inimă? Ţi-ar trece poate şi asta prin cap?

— Nu! dar cred că turcul o urmăreşte mereu. Ea îl ştie cât e de aprig şi de aceea se teme de dânsul. N'o vezi cum tremură? Parcă are un şarpe dinapoia ei.

— Multe mai vezi tu, Ioane! Mă tem că de mult ce vezi să n'ajungi a orbi. Cum socoteşti tu că turcului i-ar trece una ca asta prin minte, când are a face cu Mihai? Doar nu s'a săturat de zile. El ştie că Mihai plăeşul unde pune mâna dă la pământ, unde chiteşte greş nu face; ş'apoi cum l-ar putea vreodată suferi Irina?

In acel moment Osman nu era decât la doi paşi de Irina; ea simţi suflarea sa otrăvită şi un fior atât de rece îi trecu prin trup, încât aruncă un ţipet şi căzu în braţele lui Mihai.

— Ce este, strigă acesta speriat, Irino, tu nu mai ţii la mine?

Irina nu răspunse nimic, însă deschise ochii săi albaştri, şi-i ţinti atât de lung şi de duios în ochii lui Mihai, încât acestuia nu-i mai trebui nici un răspuns. El citi mai adânc în inima ei şi fruntea sa se înseninâ.

Atunci de ce tremuri? De ce eşti aşa de galbenă? — adause el cu o voce mai asigurată.

Dar n'apucase Irina a rosti un singur cuvânt, şi Osman, care se afla acum în faţă cu logodnicii, zise cu glas tare pentru a fi auzit de toţi:

— Să-ţi fie de bine, Mihai: într'un ceas bun! Când ne pofteşti la nuntă?

— Poimâne, jupâne Osmane, şi dacă nu-ţi va fi cu supărare, vino şi d-ta la masa noastră.

— Foarte mulţămim! — răspunse el cu un zâmbet ironic, şi aruncând o căutătură crucişă Irinei, dispăru prin mulţime.

— Ce dracu are Osman? gândi în sine Mihai, clocește iar vre-o hoţie în cap. Când oare a scăpa Dorna de li-

www.dacoromanica.ro

ghioaele astea de turci, care ne-au mâncat averile şi ne-au secat munţii? Insă reaua întipărire ce-i făcuse vederea neaşteptată a lui Osman se şterse îndată, sub privirile calde ale logodnicei sale şi în faţa veseliei generale.

Hora începu. Toată lumea se aruncă cu nebunie la joc şi un lung lanţ de flăcăi şi fete, ce semănau a fi atâtea flori într'o mare ghirlandă însufleţită de focul tinereţii, se înfiinţă sub bolta cerului, luminată de stele.

Nimic mai frumos de văzut decât acest joc încingându-se pe câmpia verde, joc de voinici, în care lanţul — ce se întoarce, se răstrânge şi se întinde într'un vârtej fără repaos, — seamănă a fi purtat de vânt; nimic mai pătrunzător de auzit decât aria străveche a horei, ale cărei note, când line şi tărăgănate, când zgomotoase şi bărbăteşti, par a ne destăinui frumosul timp trecut! S'ar zice că Românii, când s'au prins de mână pentru prima oară ca să joace hora, simţind aceeaşi trebuinţă a fi uniţi în zilele bune ca şi în zilele rele, au voit să lege frăţia dintre dânşii printr'un cântec şi un joc.

După horă, veni masa cea mare, în capul căreia se aşează preotul, un om bătrân cu barba argintie şi fruntea încreţită de multele ierni ce trecuse peste dânsa. In dreapta sa se puse logodnicii şi în stânga socrii cei mari.

Apoi veneau toţi ceilalţi oaspeţi ce luase parte la serbarea câmpenească. Vinul era bun, sănătăţile urmau cu iuţeală una după alta, şi veselia năvălia în toate inimile. Babele începură a povesti din vremile cele vechi, pe când erau şi ele tinere şi frumoase; fetele ascultau cu luare aminte, iar flăcăii ascultau puţin, vorbeau mult, şi cu ochiul furau şi mai mult. Nistor era de un chef nespus: el întinerea pentru a doua oară, căci de mulţi ani nu a avut o zi atât de fericită ca ziua de logodnă a fiicei sale. Irina începu asemenea a-şi recăpăta colorile. Ea se simţea

www.dacoromanica.ro

mai liniştită de când se dusese Osman şi se deda cu totul veseliei ce domnea la acest ospăţ.

La urmă, când vinul începu a se deşerta de prin pahare, când o geană de lumină se arăta pe marginea cerului spre răsărit, iar bradul, care până atunci luminase munţii ca o lampă magică cu mii de focuri, se prefăcu în cenuşă, aruncând numai ici colea câte o scântee, se sculă în picioare preotul cu un pahar în mână, şi după ce-şi netezi barba cu toată demnitatea unui bătrân mândru de albeaţa ei, ţinu cuvântarea urmatoare: „Oameni buni", zise el, pe Irina şi pe Mihai eu i-am „botezat când erau în faşă: astăzi eu îi cunun. Când mă „uit la dânşii îmi aduc aminte de zilele cele bune, pe „când n'aveam alte griji în Dorna, decât să ne creştem „copiii şi să ne sporim averile. Acele vremi au trecut. „Insă dacă Domnul ne-a trimite mulţi copii în Dorna ca „Irina şi Mihai, să ştiţi că de griji şi nevoi vom scăpa cu„rând. Inchin dar încă odată în sănătatea lor şi a voas„tră a tuturora. Să dea bunul Dumnezeu ca soarele care „răsare astăzi să ne aducă senin şi veselie în inimă, şi „să strivească de pe dealurile noastre buruiana cea rea!"

Aceste puţine cuvinte, bine simţite, fură primite cu un lung şi sgomotos ura, care răsună departe în munţi.

III.

A doua zi de logodnă, Osman se preumbla cu paşi repezi în odaia sa, părând a fi foarte preocupat. Casa lui era aşezată la picioarele muntelui Pietrosul nu departe de punctul unde râul Neagra se aruncă în Bistriţa. Zidită pe o stâncă de unde stăpânea toată valea Dornei, ea semăna unui cuib de ulii. Acolo se ţineau sfaturile între Turci şi se urzeau toate planurile de jefuire pe cari apoi fiecare în parte le aducea la îndeplinire după ordinele ce le avea dela Osman. Astfel, preumblându-se,

www.dacoromanica.ro

Osman frământa în capul său mii de proiecte de ademenire în contra Irinei. Timpul era scurt, ea se logodise eri şi mâine avea să se cunune. Prin urmare o hotărîre grabnică trebuia luată.

— Ce dracul — zicea el în glas mare — să-şi bată joc de mine o fată de ţăran! Asta e prea mult... Şi pentru ce nu m'ar voi ea pe mine?... N'am eu destulă avere să cumpăr Dorna întreagă? Şi cu toate acestea să nu pot face nimic!... Să tremur ca un copil dinaintea ei, şi ea să râdă de mişelia mea!... Dar la ce mă mai numesc Osman? La ce-mi mai slujeşte iartaganul dela brâu?

Şi, în această luptă între amorul său propriu şi neputinţa de a izbuti, faţa sa urîtă se sbârcea de turburare.

— Mâne se cunună, strigă el, lovind cu piciorul în pământ, mâne va fi în braţele lui Mihai... Şi eu ce fac! Să rămân bătut, umilit de-o femee! Asta nu se poate!... S'aştept mai târziu? Osman să vie după Mihai? Ce glumă!... Nici asta nu se poate!... Să o răpesc acum îndată, s'o fur!... Dar atunci trebue să părăsesc Dorna!... Şi unde să mă duc?

Aici Osman se opri gânditor câtva timp; dar deodată, ca şi când ar fi fost mişcat de o coardă nevăzută, el tresări; ochii lui luară expresiunea unei hotărîri nestrămutate şi reîncepându-şi preumblarea cu paşi repezi şi neregulaţi... „Fie!“ zise el, „m'oi duce ori şi unde; avere am! Ce-mi pasă! Ah, Irino! răstoarnă-se pământul, tu vei fi a mea!... N'a fi zis că lui Osman îi va sta o femee împotrivă!“.

Apoi, ieşind afară, el şuieră puternic şi un turc se prezintă înaintea lui.

— Ali, zise Osman cu vocea grămădită, să-mi pregăteşti îndată o plută bună şi să-mi ajuţi a strânge tot din casă. Mâine în zori de ziuă plec.

— Vrei să te muţi din Dorna?

— Da.

www.dacoromanica.ro

— Şi unde vre să te duci?

— Nu ştiu.

— Ce însemnează asta, Osmane? Te văd cam turburat!

— Insemnează că iau pe Irina cu mine şi mă duc din Dorna.

— Iei pe Irina cu tine?... adause Ali plin de mirare, dar ai uitat poate că, ea se cunună mâni cu Mihai?

— Ba nu.

— Atunci nu te mai înţeleg. Spune-mi Osmane, ce ai de gând să faci?

— Vreau s'o fur în astă noapte. Iată tot! N'a voit să meargă cu mine de bună-voie, va merge de nevoie.

— Ah! Ah!... Pricep acum. Se vede că mititica te-a fermecat cu ochiul. Vrei s'o ştergi cum s'ar zice dela nasul lui Mihai. Dar cu ce meşteşug ai de gând să faci astă izbândă?

— Ţi-oi spune mai pe urmă, Ali, pregăteşte-mi întâi pluta şi vino iute înapoi!

Ali, deprins a asculta de ordinele lui Osman, plecă îndată şi peste o oară se întoarse îndărăt cu un aer mulţămit.

— Pluta-i gata, zise el frecându-şi mânile, o plută ferecată de minune; parcă-i făcută dinadins pentru Irina. O să vă duceţi ca vântul.

— Ali, să începem a strânge buclucurile.

— Să începem.

Şi amândoi se puse a culege tot de prin casă şi a vârî într'o ladă mare ce sta deschisă în mijlocul camerei.

— Nu uita nimic, Ali!

— N'aibi grije!

— Ia de colo chimirul cu bani!

— Numai decât! Asta-i lucru de căpetenie, mai ales când e vorba de a îmblânzi căprioarele de munte.

— Pistoalele sunt oare îngrijite?

www.dacoromanica.ro

— Cum e oglinda.

— Ia şi covorul de pe perete.

— Negreşit! Doar trebue să fie moale pe plută.

— Dar de mâncare este?

— Iată colo în dulap un picior de miel şi două garafe de vin. Vi-i prea deajuns. O să petreceţi ca doi însuraţei în luna de miere.

— Dar ia spune-mi cum ai să...

— Ia lada în spate şi haide!

Ali ascultă fără a mai aştepta vreun răspuns şi amândoi plecară încărcaţi de tot avutul lui Osman, spre locul unde era legată pluta de mal. Pe drum, Osman părea gânditor, iar Ali mergea vesel şi fără de grije, şuerând între dinţi un cântec de munte, ca şi când n'ar fi fost vorba de săvârşirea unei crime.

— Ascultă Ali, zise Osman după câtva timp, în toate zilele spre amurg, Irina aduce capra acasă dela păşune. Nimenea altul nu se poate duce după dânsa căci capra nu ştie decât de glasul ei. Noi ne vom aţine în crăpătura stâncii ce vine lângă potecă, şi îndată ce vom zări-o trecând, ne vom arunca amândoi pe dânsa; unul o va ridica în braţe, celalt îi va astupa gura să nu strige, şi apoi...

— Hm! Dar dacă n'o fi singură, întâmpină Ali, scuturând din cap.

— Pentru ce doar suntem doi şi pentru ce avem pistoale la brâu? răspunse Osman cu un ton ameninţător.

— Va să zică la nevoie trebue să...

— Se înţelege! N'o să ne lăsăm doar prinşi ca şoarecul în căpcană!

Ali încetă de a şuera. Ceea ce-l puse pe gânduri, era nu remuşcarea cugetului, nu uricioasa crimă ce trebuia să săvârşească, era pericolul ce-şi atrăgea şi el, luând parte la această întreprindere de noapte.

www.dacoromanica.ro

Pe drum mergând, ei întâlniră pe Ion flăcăul care venea de la malul Bistriţei cu toporul pe umeri.

— Buna vreme, jupâne Osman, unde te duci?

— La Piatra să vând nişte plute.

— Se vede că ai de gând să zăboveşti mult acolo, de vreme ce-ţi iei atâtea buclucuri?

— Aşa ceva.

Şi Ion trecu înainte. Iar Osman păru foarte îngrijit de de această neaşteptată întâlnire.

„Cine mi l-a scos înainte! îşi zise el în sine. Totdeauna trebue să-l întâlnesc în cale. De cumva îl va împinge păcatul să meargă cu Irina după capră, a lui e dracul!".

Toate pregătirile fură făcute pentru răpirea Irinei. Osman aştepta numai să însereze. In sfârşit soarele asfinţi învălit în nouri deşi, şi o noapte neagră începu să îmbrobode pământul. Lună nu era pe cer; numai ici colea se zărea printre crăpăturile nourilor câte o stea. S'ar fi zis că natura voeşte să-l ajute în criminala sa faptă.

— Să mergem, zise Osman, apucând pe Ali de mână.

— Să mergem, dar n'ar fi bine să...

— Ce mai este? îl întrerupse acesta, încreţind din sprâncene.

— N'ar fi mai bine... să mai aşteptăm puţin, par'că-i prea devreme.

— Nu-i prea devreme. Nu vezi cât e de întuneric? Ce!... Vrei s'ajungem acolo când Irina va fi înapoi acasă?

— Ba nu!... dar vezi... mi s'a părut că... socotesc că n'ar strica să mai luăm pe cineva cu noi.

— Mişelule! Te temi de o femee? Haide când îţi zic, că doar nu mergi la spânzurătoare! Apucă pe muchea dealului şi nu tremura. Te-ai făcut fricos ca o muere, de când ai schimbat hoţia de codru pe negustoria de cherestele.

— Nu mi-e frică, Osmane, decât vântul îmi şueră în

www.dacoromanica.ro

ureche şi mi-e cam rece. Dar ştii tu una, adaose el, clănţănind din dinţi, dacă Ion a fi înţeles ceva, ş'a fi spus lui Mihai?

— Inainte şi nu lungi vorba! Iată puntea; fă mai repede; acuşi suntem în crăpătura stâncii. Ce calci ca pe cuie?

Astfel, prin întunericul nopţii, Osman şi Ali, ca două umbre înaintau repede, dar cu luare aminte spre locul unde trebuia să fure pe Irina. Ali mergea înainte şi astă dată trebue să mărturisim că mergea mai puţin împins de dorul răului, decât de frica lui Osman.

In acelaş timp se auzea sus pe munte un cântec dulce şi armonios, ce trezea în depărtare văile adormite:

Dragă căprioară,
Mândră sorioară,
Vino te grăbeşte
Că noaptea soseşte
Şi vântul e rece
Şi stafia trece
Ades prin pârâu
La ceasul cel rău.
Vin' la mine-acasă
Că'n flori şi'n mătasă
Eu te-oi legăna,
Şi lin ţi-oi cânta
Cântece de dor
Să te-adorm uşor.

Era Irina, care striga cântând căprioara din munte. Căprioara auzi vocea ei, şi sărind de pe stâncă pe stâncă, se coborî la picioarele stăpânei sale.

Irina îi netezi părul, o sărută pe frunte şi urmă cântând:

Dragă sorioară
Fii veselă, zbiară
Că mâni mă mărit
C'un mândru iubit;
Mâni norocul-mi râde
Cerul se deschide

www.dacoromanica.ro

Şi'n el două raze
Văd cum luminează
Cald zilele mele.
Ştii tu ce sunt ele?
Sunt raze din rai
Ochii lui Mihai.

Căpriţa, deprinsă cu asemenea desmierdări, începu a zburda împrejurul ei, plină de bucurie, dar, speriată ca de un şarpe ce ar fi zărit în iarbă, ea se culcă pe câte-şi patru picioarele şi ridicând ochii spre Irina se uită tremurând la dânsa.

Dragă ce oftezi?
De ce lăcrămezi?
Ai vr'o supărare,
Nu ţi-a priit oare
Apa din izvor?
Sau ai vre-un dor
Ce te arde greu
Ca şi dorul meu?
Pădurea vueşte,
Vino te grăbeşte
Că eu ţi-oi cânta
Şi te-oi descânta
De visul cel rău
Şi de dorul tău.

Astfel cântând, Irina se cobora pe poteca strâmtă, mânând căprioara de funie.

Când deodată, două fantome, negre ca fiorii morţii, eşind din crăpătura unei stânci, se aruncară asupra ei. Ea voi să se apere, dar mânile îi erau legate; voi să strige, dar vocea îi era înăduşită; cuprinsă de groază, ea leşină. Intunerecul se făcu şi mai mare. Vântul şuera fioros prin desimea codrului.

IV.

Abia se ivise a doua zi soarele pe cer, şi toată Dorna era în picioare. Vestea despre pierderea Irinei, tocmai în

www.dacoromanica.ro

ajunul căsătoriei sale, ca orice veste rea, se răspândi iute din om în om şi toţi alergau uimiţi din toate părţile spre casa lui Nistor, pentru a se încredinţa despre această nenorocită întâmplare. Mii de presupuneri se făcură într'o minută. Unii ziceau că Irina va fi căzut într'o prăpastie, alţii că se va fi înecat în râul Neagra, alţii că vor fi mâncat-o fiarele sălbatice, însă nici unuia nu-i venea în gând despre răpirea ei.

— Ce poate să fie? zise Mihai frângându-şi mânile; să nu vie toată noaptea acasă!... negreşit i s'a întâmplat ceva... Să mergem, oameni buni, să răscolim munţii, să scociorâm pădurile, să o găsim numai decât!...

— Da, să mergem, răspunseră cu toţii într'un glas.

— Staţi! staţi! strigă atunci de departe un om ce venea spre dânşii, alergând în fuga mare, şi făcându-le semn din mână să-l aştepte.

Era Ion Flăcăul.

— Ascultaţi! zise el, abia răsuflându-se, aseară am întâlnit pe Osman cu toate buclucurile în spate, scoborându-se spre Bistriţa... Mi-a zis că merge la Piatra... Azi am trecut pe la casa lui şi am găsit-o pustie... De cumva va fi el care... atunci este încă vreme. El n'a putut să plece decât tot astăzi în ziuă. De-om apuca de-adreptul, îl vom ajunge aproape de *Toancele,* pe când a fi soarele de-o suliţă.

Osman, în adevăr, după ce răpise pe Irina, stătu toată noaptea ascuns în munte, şi abia în zori de ziuă, cu două oare mai înainte plecase spre Piatra, căci numai ziua poate umbla pluta pe Bistriţa.

De-ar fi căzut trăsnetul pe capul lui Mihai, el n'ar fi rămas mai ameţit. Fără a aştepta mai multe amănunţimi, el smuci toporul din mâna lui Ion şi se făcu nevăzut. Intr'o clipă se desfăşură înaintea ochilor săi tot adevărul acestei întâmplări, pe care nu şi-l putuse explica până atunci, şi disperat, ca tot omul ce se vede deodată a-

www.dacoromanica.ro

runcat din culmea fericirii în culmea nefericirii, el hotărî sau să moară, sau să-şi răsbune.

Pluta mânată de unde, printre strâmtorile Carpaţilor, face cotituri multe şi merge încet, iar acel ce iubeşte merge deadreptul şi merge iute. In mai puţin de două oare el urcă dealuri, coborî văi, trecu peste răpi şi peste ponoare, şi ajunse în fine în vârful celui de pe urmă pisc, ale cărui poale se coborau în Bistriţa. De acolo el zări la picioarele sale o plută mergând în josul apei.

„In sfârşit..." zise Mihai, răsuflându-se adânc din piept. Ochiul său recunoscu pe Irina. Ea şedea culcată cu capul rezemat de o grindă; la cârma din frunte era Ali, la cârma din urmă Osman, şi amândoi tăind valurile cu putere, înaintau spre *Toancele*.

Toancele e cataracta cea mai periculoasă pe toată întinderea Bistriţei. Strânsă între doi munţi nalţi şi stâncoşi, printre cari abia răsbate lumina zilei, ea fierbe din fund şi până în faţă ca şi când ar curge pe o albie de foc. Valurile gem cu o turbare nespusă şi nenumărate stânci ies ascuţite din sânul Bistriţei înspumate. Vai de plutaşul care n'ar şti să cârmuiască pluta pe-acolo! Când nevoia îl sileşte să treacă prin Toancele, el se pregăteşte ca de răsboi; cearcă mai întâi cârma; cercetează toate legăturile grinzilor, pentru ca să se încredinţeze dacă nu e vre-o sminteală; îşi suflecă mânecele şi-şi face semnul crucii. Toate aceste pregătiri, făcute în tăcere şi cu gravitatea aceea ce inspiră totdeauna momentul pericolului, produc o spaimă nespusă, mai cu samă asupra călătorului care pentru prima oară îşi expune viaţa în acest loc. Cum a intrat pluta în Toancele, torentul a şi luat-o într'un vălmăşag de spume, şi purtată ca o scoică pe crestele valurilor, ea se scufundă, se ridică, se sfâşie şi se frământă într'o luptă nesfârşită, şi e deajuns o singură greşală de lopată, pentru ca dintr'însa să nu mai rămâie decât ţânduri. In fiecare an Bistriţa înghite numeroase

www.dacoromanica.ro

plute, care s'alunecă cu nesocotinţă în această strâmtoare, şi fiecare stâncă poartă numele vre-unui nenorocit ce şi-a pierdut viaţa lângă dânsa. Cimitir înfiorător, în care stâncile stau marture ca şi crucile despre locul unde aceşti nenorociţi şi-au aflat mormântul.

Osman n'avea ce face; trebuia numai decât să treacă pe acolo.

— Ali, strigă el dela cârma din urmă, îndreaptă pluta spre malul stâng.

El dădu acest ordin nu pentru a se feri de şuvoiul de care începuse a se apropia, ci pentrucă zărise pe Mihai coborându-se pe coasta dealului din dreapta şi voi să pue între ei amândoi toată lărgimea râului, în scop de a-l împiedica să sară pe plută. Insă la cea dintâi lovitură de lopată ce făcu Ali, pentru a executa mişcarea ordonată de Osman, pluta intră în curent, se izbi de o stâncă ce sta nevăzută sub apă şi se înfipse pe vârful ei. Grinzile pârâiră în legăturile lor, şi căpătâiul dinainte se scufundă în apă, dimpreună cu Ali, care pierzându-şi cumpătul se duse la fund, luat de un val puternic. Pluta, împinsă de şuvoi, după ce se învârti câtva timp împrejur, se opri apoi în loc deacurmezişul apei, astfel încât capătul din urmă atingea malul drept.

Osman acum nu mai putea nici înainta, nici da înapoi. Vrând nevrând, el trebuia să dea piept cu Mihai. Cu atât mai bine, gândi el, cel puţin m'oi mântui de dânsul odată pentru totdeauna, şi înarmându-şi pistoalele, se pregăti pentru lupta ce avea să hotărască între ei amândoi.

Irina, palidă ca un cadavru, se trezi din amorţeala în care fusese până atunci şi ridicându-se în sus, întinse amândouă braţele înspre locul de unde venea Mihai. Ochii ei stinşi, încunjuraţi de două cercuri vinete, nu puteau deosebi nimic şi cu toate acestea ea îl simţia, îl gâcea de departe, căci sunt momente în cari acel ce iubeşte vede mai bine cu sufletul decât cu ochii.

www.dacoromanica.ro

In acea vreme Mihai, ţiind într'o mână toporul, în cealaltă cuţitul, se cobora de pe munte ca o vijelie. Cu capul gol şi cu pletele în vânt, el alerga nebun peste stânci şi peste pârae, şi 'n fuga lui turbată, risipea cu piciorul pietrele ce se rostogoleau în vale cu sgomotul unei lavine.

— „Doamne sfinte! strigă el, dă-mi atâta putere, să-mi „răzbun aşa cum doresc eu!".

Şi prin toţi porii, el respira răzbunarea; ar fi voit să găsească un mijloc atât de repede ş'atât de crud, ca într'o singură clipeală să-i stoarcă tot sângele din vine, şi să-l facă în acelaş timp să sufere chinurile morţii, un veac întreg. Câţiva paşi încă şi Mihai era pe plută... Atunci un trăsnet prelungit şi mult repetat de ecoul munţilor se auzi. Osman îl luase la ochi cu pistolul, îl chitise bine, însă pluta şovăind sub picioarele sale, îi clătină mâna, tocmai în momentul când el descărca arma, şi plumbul trecu deasupra capului lui Mihai.

— Ai scăpat de unul; nu-i scăpa de celalalt", urlă Osman furios, ridicând al doilea pistol asupra lui Mihai, însă şi astă dată plumbul trecu pe alături şi se lăţi pe o piatră.

In acel moment Mihai făcu cea de pe urmă săritură şi, cu turbarea aceea ce poate avea numai un om nenorocit ca dânsul, se aruncă pieptiş asupra lui Osman, şi, înşfăcându-l în braţele sale puternice, îl răsturnă la pământ, înainte de a avea măcar timpul să se răsufle.

— Stăi, câne fără de lege! — strigă Mihai crâşnind din dinţi şi strângându-l de grumaz ca într'un cleşte — a venit vremea să-ţi dai sama de nelegiuirea ce-ai făcut! Ia-ţi ziua bună dela lume, că de acum eşti mort! Am să-ţi sfărâm capul ca unui pui de şerpe, şi ţărâna ta spurcată am s'o arunc în vânturi!

— Indurare!... strigă Osman palid şi înspăimântat de groaza morţii.

www.dacoromanica.ro

— Indurare!... Tu cei dela mine îndurare? Fiinţă pângărită!... Atunci când se va îndura cuţitul, ce am să-ţi vâr în piept, să nu spintece; atunci când s'a îndura apa în care am să te arunc să nu te înece, atunci m'oi îndura şi eu. Mergi în fundul iadului să hrăneşti năpârcile din cărnurile tale?

Şi înfingându-i cuţitul drept în inimă, îi înăbuşi cea de pe urmă răsuflare, în sângele care ca un isvor, zbucni din rană şi stropi o stâncă ce sta alăturea martură de moartea nelegiuitului Otoman şi de dreptatea lui Dumnezeu. Apoi ridicând în sus cadavrul, îl aruncă în Bistriţa, unde fu înghiţit de întunericul valurilor.

Toată această înfricoşată dramă Irina o privi cu un ochi rătăcit, fără a-şi putea da sama de cele ce se petrecuse în faţa ei.

Abia a doua zi, ea începu a-şi reveni în fire şi recunoscu că se afla în casa părintească. La capul ei şedea Nistor cu părul alb ca omătul, albit într'o singură noapte, şi la picioarele ei Mihai, îngenunchiat, urmărea şi cu ochiul şi cu sufletul toată răsuflarea ce eşia din pieptu-i.

— Irino, îi zise acesta, încălzindu-i mânile în mânile lui, nu ne vezi?... Suntem noi, Nistor şi Mihai; eşti în braţele noastre; iată casa tatălui tău; iată căpriţa.

Atunci ea deschise nişte ochi mari, se uită împrejur şi un şiroiu de lăcrămi îi înecă faţa.

— Mihai! zise ea cu o voce întreruptă, revenind ca dintr'un vis, te cunosc... Iată tata!... Veniţi amândoi, veniţi mai aproape! Oare adevărat să fie?... Mi-e frică, nu mă lăsaţi.

— Irino, nu te mai teme! eşti cu mine, logodnicul tău. Deacum vei fi fericită; Dumnezeu te-a scăpat!

— Fericită!... Ce zici!... O! asta nu se mai poate!... Intoarce-ţi dela mine faţa, Mihai!... Steaua mea a căzut!

— Irino, dar tu nu eşti vinovată! adu-ţi aminte că eşti

www.dacoromanica.ro

legodnica mea, că mi-ai jurat să-mi fi soţie. Eu te iubesc şi fără tine nu pot trăi!

— Ascultă Mihai! urmă ea ridicându-se în picioare şi uitându-se ţintă la el, şi eu te iubesc din tot sufletul meu!... Ştie Dumnezeu câte lacrămi am vărsat pentru tine, câte zile şi nopţi am petrecut fără somn; câtă bucurie şi câtă amărăciune au înecat rând pe rând inima mea, în zilele în cari te vedeam sau nu te vedeam! Dar astă-zi nu mai sunt vrednică să fiu soţia ta. Sufletul meu e veşted, ca floarea bătută de brumă; urgia iadului m'a atins!...

— Şi ce vrei să faci, Irino!... Pentru Dumnezeu, spune!...

Am ajuns până la pragul fericirii, şi acolo uşa mi s'a închis... ş'am rămas în lume fără bucurie, fără lumină şi am văzut în vis pe maică-mea că s'a sculat din mormânt şi mi-a pus pe cap un hobot negru, zicându-mi aşa: „Du-te Irino, du-te la mânăstire şi jeleşte norocul tău pierdut"... Mihai, eu trebue s'ascult porunca mamei mele... Tu uită-mă!... Nu mai cere de la mine rămăşiţele unei dragoste adăpată de otrava nelegiuirii... Lasă-mă să port haina cernită a pusniciei, că cernit e sufletul meu!... Şi de acolo eu m'oi ruga pentru tine, şi Dumnezeu ţi-a îndulci inima; că inima ta e bună şi Dumnezeu şi mai bun.

Astfel grăind, Irina părea schimbată la faţă; obrajii săi se aprinseră de-o roşaţă vie şi o rază cerească strălucea parcă în ochii ei.

Mihai şi Nistor ascultau vocea ei inspirată ce se răspândea ca o dulce cântare în aer, şi nu credeau însuşi auzului lor. Inmărmuriţi, fără simţire, ei nu mai puteau rosti un singur cuvânt, căci răsuflarea li se oprise în piept.

— Mihai, şi tu tată! — adause ea cu accentul celei mai adânci dureri — uitaţi-vă în ochii mei şi vedeţi a-

www.dacoromanica.ro

ceste lacrimi!... Ele sunt lacrimile inimii mele... Ele vă vor spune că ducându-mă la mânăstire, las cu voi inima şi sufletul meu!... Ah! veniţi până a nu ne despărţi să vă dau încă o sărutare!... ş'apoi... Rămâneţi sănătoşi!

Mânile ei obosite căzură dealungul trupului şi capul i se plecă pe piept. Nistor o cuprinse în braţe şi o sărută lung pe frunte, scăldându-i faţa într'un pârâu de lacrimi; dar când veni rândul lui Mihai, o! atunci ei nu putură nici măcar să plângă; iubirea şi durerea răscoleau cu atâta tărie inimile lor, în cât, în acest ultim sărutat, era să se ducă şi ultimul suspin al vieţii lor.

* * *

Câţiva ani în urmă, se răspândi vorba între Dorneni, că la o mânăstire din fundul munţilor muri o călugăriţă frumoasă încă, dar apăsată de mari nenorociri, şi că în toate nopţile se cobora o lumină de sus pe mormântul ei. Iar de atunci încoace plutaşul de pe Bistriţa, de câte ori trece prin Toancele, arată străinului ce călătoreşte cu dânsul o stâncă fioroasă, acoperită cu muşchiu, zicându-i:

— Aceasta-i *Piatra lui Osman*.

www.dacoromanica.ro

HATMANUL BALTAG [1])

In vremea de demult, pe când cucoanele se numeau *jupânese,* iar boerii mergeau la Divan cu călămările în brâu, trăia în ţara de jos a Moldovei un tânăr boer de starea întâi, cu numele *Baltag.* El avea toate drepturile pentru a se numi boer. Avea carte scrisă pe pergament cu iscălitură şi pecete domnească, locuia pe malul Trotuşului într'o casă mare cât o cetate, încunjurată de ziduri groase, şi avea o moşie care se întindea de jur împrejur aşa de departe, că nu-i mai ştia hotarele.

Se zice că, în timpul lui Ciubăr Vodă, un străbun al său ar fi tăiat într'o bătălie atâţia turci cu un baltag de argint, încât Ciubăr Vodă, drept răsplată, îi dădu numele de Baltag, înaintându-l la rangul de *hatman,* cu dreptul de a purta acest titlu din neam în neam, har de care nu nu se bucurau nici unul din ceilalţi boeri şi slugi credincioase ale Domniei lui. In acelaş timp Ciubăr Vodă, care era un domn cu dare de mână, îi dărui tot pământul ce hatmanul putu să vadă cu ochii roată împrejur de pe un vârf de deal, pământ în care se cuprindeau nenumărate păduri, şesuri, lacuri şi ape curgătoare. Pe acel vârf de deal el îşi clădi casa spre amintire de răsplata domnească: însă într'o bună dimineaţă, părându-i-se moşia strâmtă, el mai înghiţi o moşie răzăşească de alături, alungând pe toţi răzăşii cu traista în băţ, iar pe cel mai colţos

1) Imitaţiune după Dickens.

www.dacoromanica.ro

dintre dânşii îl linişti spânzurându-l de un copac. Deatunci, de câte ori bătea cel mai mic vânt, hornurile casei sale şuerau aşa de groaznic, încât părea că se aud suspinuri şi gemete de oameni; iar în timp de noapte luna îşi deschidea drum prin ziduri, luminând ca ziua unele părţi ale bolţilor, şi lăsând altele într'o fioroasă întunecime.

Tânărul hatman, a cărui poveste o povestim, avea sângele războinic a străbunului său, nu însă şi năravul de a înghiţi moşii răzeşeşti. Din contra, era darnic şi cheltuitor. — El avea ochii îndrăzneţi, părul negru şi stufos, şi musteţele aşa de lungi, încât îi împungeau urechile. La vânat el purta pe spete un mintean alb de aba, în picioare ciubote de iuft lungi până la genunchi, şi la brâu un cuţit şi un corn de vânat, din care ştia să scoată felurite sunete şi mai dulci şi mai aspre.

La masă el prânzea totdeauna împreună cu doisprezece ciraci ai săi, boeri mai mici de casa Baltagilor, toţi buni de pahar şi vânători de meserie. — Ei asemenea purtau mintene albe, însă de-o aba mai proastă, şi ciubote de iuft cu talpa mai groasă.

Când hatmanul Baltag suna din corn în zori de ziua pe vârful dealului, cei doisprezece ciraci eşiau grabnic în calea sa, cu durdele în spate şi cu ploştele la brâu, şi din grăsimea celui dintâi urs ucis în bârlog, hatmanul îşi ungea musteţile.

In toate serile ei beau vin vechi de Odobeşti până ce cădeau sub masă, iar hatmanul, care dintre toţi era cel mai aprig sugător al garafelor pline, rămânea totdeauna cel din urmă în picioare, privind cu dispreţ pe ciracii săi căzuţi.

Dar plăcerile dela masă şi de sub masă cer şi ele oarecare schimbări. — Astfel, în toate serile, aceeaş masă încunjurată de aceleaşi obraze, cari spun aceleaşi poveşti, devine până în sfârşit urîcioasă, şi hatmanul

www.dacoromanica.ro

Baltag, ne mai găsind gust în asemenea petreceri casca de-şi spinteca fălcile, şi de multe ori îşi exprima urîtul cu pumnii grămădiţi pe spinarea ciracilor săi.

Intr'o sară, după o zi de vânătoare, în care Baltag făcuse mari izbânzi înjunghiind cu cuţitul dela brâu un urs mare, care trebue să fi fost tata urşilor, el se puse mânios în capul mesei, aţintind mereu ochii pe podul afumat al sălii. El înghiţi în tăcere multe pahare, însă cu cât înghiţea mai mult, cu atâta devenea mai morocănos. Acei dintre ciracii săi cari aveau locurile de cinste din dreapta şi din stânga sa, se sileau pe cât puteau să nu rămâie în urmă cu înghiţiturile, imitând în acelaş timp şi aerul său posomorît.

— Voesc, strigă deodată hatmanul, lovind cu pumnul în masă şi cu cealaltă mână răsucindu-şi musteaţa, voesc să beau în sănătatea hătmănesei Baltag!

Cei doisprezece ciraci cu ciobote de iuft se îngălbeniră groaznic la faţă, nu însă şi la nasuri, a căror văpsea era neschimbată.

— In sănătatea hătmănesei Baltag, strigară în cor cei cu ciobote de iuft, şi ale lor douăsprezece gâtlejuri înghiţiră douăsprezece pahare pline ochi, cu un vin busuioc dela Baltag bătrânul, un vin aşa de bun, că ei nu mai sfârşeau de a-şi linge ale lor douăzeci şi patru de buze.

— Fiica cea frumoasă a vornicului Smereanu, adause Baltag, voind să-şi explice toastul. Inainte de a asfinţi soarele de mâni, am să o cer în căsătorie dela părintele ei, şi dacă el se va împotrivi, baltagul meu strămoşesc îi va juca pe spete.

Un freamăt surd se răspândi în sală, şi fiecare dintre ciracii lui Baltag, cunoscându-l om hotărît, gata a-şi preface vorbele în fapte, se scărpină cu îngrijire pe spete.

Era pe atunci lucru frumos şi vrednic de laudă ascultarea fetelor. In zilele noastre aceasta nu se mai vede.

Dacă fiica vornicului Smereanu ar fi zis spre pildă că

www.dacoromanica.ro

inima ei este juruită altuia, şi ar fi căzut în genunchi, udând cu lacrimi amare picioarele părintelui ei, sau ar fi căzut leşinată după obiceiu, de sigur pe spetele bătrânului vornic Smereanu ar fi jucat baltagul hatmanului. Insă buna copilă stătu smerită când se înfăţişă peţitorul cu cererea din partea hatmanului Baltag; apoi se retrase tăcută în odaie, spre a vedea pe fereastră viind logodnicul ei, şi nu bine se încredinţă că tânărul cel nalt cu musteţele mari este viitorul ei mire, că de îndată alergă la părintele ei spre a-i zice că este gata să se jertfească pentru liniştea lui. — Bătrânul vornic o strânse cu duioşie la piept, şi era cât pe ce să verse o lacrimă de bucurie.

In acea zi, mare serbare se făcu la moşia vornicului Smereanu. — Mai mulţi juncani şi cârlani fură tăiaţi şi împărţiţi la oameni; mai multe poloboace cu vin fură supte până la cea din urmă picătură.

Lăutarii scoteau din găturі şi arcuşe cântece de cele lungi bătrâneşti, şi cu fesurile lor se cinstiră cu vin, şi cobzele lor se umplură cu bani, iar horele în care gingaşele fete dela ţară îşi legănau sinurile, nu mai conteneau din răsărit şi până în apus de soare.

In sfârşit însurăţeii, săturându-se de benchetuit, îşi luară ziua bună dela tata şi mama Smereanu, şi plecară acasă încunjuraţi de cei doisprezece ciraci cu ciobote de iuft.

Timp de şease lungi săptămâni urşii şi porcii sălbatici fură lăsaţi în pace; puştile ruginiră, şi cornul lui Baltag nu mai scotea decât sunete răguşite.

Dar dorul vânatului apucă din nou de inimă pe tânărul însurăţel, şi într'o bună dimineaţă, el porunci ciracilor să se pregătească pentru a merge la pădure.

— Iubite!... zise hătmăneasa.

— Scumpă!... zise hatmanul.

— Ce gălăgie este acolo?

www.dacoromanica.ro

— Unde draga mea?... răspunse hatmanul tresărind.

Atunci cu alba-i mână, ea arătă dela fereastra unde se găseau amândoi, pe cei doisprezece ciraci cari prânzeau şi cinsteau spre a-şi întări picioarele pentru vânătoarea ce se pregătea.

— Tovarăşii mei se pregătesc de vânat, doamnă, zise hatmanul.

— Alungă-i, dragă.

— Să-i alung!... strigă hatmanul necrezând auzului său.

— Dacă mă iubeşti, suflete.

— Dar, pentru Dumnezeu!...

In acelaş moment hătmăneasa scoase un ţipet şi căzu leşinată la picioarele soţului ei.

Ce credeţi că a făcut vestitul, înfricoşatul hatman Baltag? A chemat îndată slujnica, spre a stropi cu apă pe soţia sa; a trimes după un doctor, apoi repede s'a scoborît în curte, şi a alungat pe toţi ciracii săi, dând la care cum apuca, drept ziua bună, câte un picior în spinare, întovărăşit de câte o zdravănă sudalmă.

Ştiut este că multe femei au meşteşugul de a pune pe bărbaţii lor sub papuc. Din numărul acelora era şi hătmăneasa. Astfel, printr'un mijloc sau altul, ea puse o mare stăpânire pe hatmanul Baltag. Puţin câte puţin, zi cu zi, an cu an, ea tot mai mult îl supunea voinţelor sale, şi bietul hatman, la vârsta de 48 de ani, ajunse, fără să ştie cum, a fi un lucru de prisos în casă. N'ar fi fost nimica dacă nenorocirile lui Baltag s'ar fi mărginit aici, însă un an după căsătoria sa, un mic hătmănel intră cu pompă în lume, şi în bucuria lui se deşertară multe gărăfi şi se cheltuiră multe parale. In anul al doilea veni rândul unei mici hătmăniţe, şi aşa în fiecare an, rând pe rând, se înfăţişa câte un hătmănel, câte o hătmăniţă, ba încă uneori şi câte doi împreună, până când numărul odraslelor lui Baltag se înmulţi la doisprezece.

www.dacoromanica.ro

In fiecare zi de naştere mama soacră găsea de bănuit şi de cârtit cum că se sdruncină sănătatea scumpei sale fiice; şi dacă nu se făceau toate după cheful ei, ori că ciorba nu era destul de caldă, ori că muştele bâzâiau prin odae, gura ei umbla ca o moară stricată, şi nimeni nu mai avea odihnă în casa lui Baltag. Sărmanul Baltag suferi cât putu, dar de la o vreme pierdu cheful şi pofta de mâncare, şi căzù într'o adâncă melancolie.

Spre culmea nenorocirilor sale, nici trebile nu-i mergeau tocmai bine. El făcuse datorii şi lăzile sale, pe care familia Smereanu le crezuse nesecate, ajunseră la fund.

— Ce-mi mai rămâne de făcut? se întrebă hatmanul pe sine. Dacă m'aş ucide!...

Aceasta era o idee ca toate ideile. Iată-l deci că ia un cuţit de vânat dintr'un dulap, îl ascute de ciubotă, şi-l îndreaptă spre gâtlej.

— Nu merge, zise hatmanul oprindu-se în drum. Se vede că nu tae destul de bine. Apoi, mai ascuţindu-i tăiuşul, ridică iarăş spre gâtiţă ucigătoarea unealtă, care părea a nu pune îndestulă bunăvoinţă.

In acelaş moment însă o mare larmă, care se auzi între copii în odaia de alături, îi opri mâna în loc.

— Dac'aş fi holtei, zise Baltag, suspinând, n'aş avea nemulţumirea să fiu întrerupt în trebile mele.

— Hei! băete! adă-mi o garafă de vin şi un ciubuc în odaia cea boltită de lângă paraclis.

O slugă îndeplini porunca cu grăbire, şi după câteva minute Baltag intră în odaia cea boltită, se aşeză pe un jilţ dinaintea focului ce împrăştia în casă o lumină galbenă şi se rezemă cu cotul de-o masă pe care erau aşezate ciubucul şi garafa cu vin.

— Aprinde lumânarea, zise Baltag.

— Mai aveţi ceva să porunciţi? întrebă sluga.

— Să mă laşi singur.

Sluga credincioasă eşi şi Baltag închise uşa cu zăvorul.

www.dacoromanica.ro

— Să-mi fumez întâi ciubucul, zise hatmanul, şi apoi... sara bună.

Punând cuţitul la îndemână, el se răsturnă pe jilţ, cu picioarele întinse spre foc, şi după fiecare înghiţitură de vin slobozea câte un fum din ciubuc.

El începu să se gândească la fel de fel de lucruri, la supărările lui de faţă, la fericitul timp al holteiei sale, la ciracii săi cu ciobote de iuft, împrăştiaţi de mulţi ani cine ştie pe unde; cu toate că despre unul ştia că a murit cu cinste pe şesul Frumoasei, că altul şi-a strămutat locuinţa la groapa Ocnei, iar că vreo trei alţii au răposat prin spitaluri. Apoi urşii şi porcii sălbateci începură să-i frământe mintea; când iată că, ducând cel din urmă pahar, la gură, după care venea rândul cuţitului, văzu cu mirare că nu mai era singur în odae. Da, nu, nu era singur! In faţa focului o figură hâdă şedea sgribulită cu braţele încrucişate şi tremura de frig. Ochii săi în fundul capului stecleau ca nişte putregaiuri în întuneric; faţa-i sbârcită era peste măsură de lungă şi încadrată în nişte păr negru, care spânzura drept în jos, pe scâfârlia sa vânată, întocmai ca feştila lumânărilor. Acest chip era îmbrăcat într'o lungă mantie neagră cu dungi albe pe margini şi catărămile, în cari era prinsă mantia, înfăţişau cele două oase încrucişate, semnul morţii de pe racle. Picioarele sale slabe se arătau ascuţite pe sub mantie, şi sunau în încheieturile lor.

Fără să aibă grija hatmanului, ea ţinea ochii aţintiţi asupra focului.

— Sluga! strigă hatmanul în glas mare, spre a-i deştepta luarea aminte.

— Sluga! răspunse strania nălucă, îndreptându-şi ochii asupra hatmanului, fără însă să se mişte de pe scaunul ei. — Ei!... Şi!...

— Ei!... şi!... adause hatmanul, înfruntând cu bărbăţie privirea pironită a oaspetelui său.

www.dacoromanica.ro

— Pe unde ai intrat?

— Pe uşă.

— Cine eşti tu?

— Un om.

— Nu te cred.

— Atunci nu crede.

Figura se uită câtva timp la Baltag, care nu părea de loc înspăimântat de vocea ei răguşită, şi apoi zise cu un ton mai domol.

— Ascultă, văd că nu te pot înşela. In adevăr eu nu sunt om.

— Ce eşti atunci?

— Sunt o nălucă.

— Ciudat lucru!... răspunse hatmanul cu un aer de dispreţ.

— Sunt năluca disperării şi a sinuciderii.

Atunci ea se întoarse către hatman, spre a încinge cu el o convorbire mai prietenească; dar lucru ne mai pomenit încă, de care însuşi hatmanul se miră, el care nu prea avea obiceiul să se mire de orice, ea îşi dădu în lături poalele mantiei, şi scoase nn cogemite par ce-l avea înfipt prin stomah de-a curmezişul trupului, şi-l puse pe masă, întocmai ca pe un baston.

— Acum, zise năluca arătând din ochi cuţitul de vânat, ai de gând să faci ceva pentru mine?

— Incă nu, răspunse hatmanul, trebue mai întâi să-mi mântui ciubucul.

— Atunci dă mai iute.

— Se vede că te cam grăbeşti.

— Ba bine că nu, am atâta de lucru în lume, încât timpul mi-e numărat pe degete.

— Vrei să ciocnim un pahar?

— Aceasta nu mi să întâmplă niciodată, răspunse nă-

www.dacoromanica.ro

luca oţerindu-se, vinul nu-i bun decât pentru a da oamenilor chef de trăit.

Hatmanul aruncă din nou o ochire pătrunzătoare asupra oaspetelui său, părându-i-se cam deşanţat, şi-l întrebă dacă cumva are obiceiul să ajute cu însăşi mâna sa pe cei ce voesc să se sinucidă.

— Nu, răspunse năluca cam îngăimat, dar stau faţă totdeauna.

— Pentru a judeca despre ghibăcia loviturilor?

— Cam aşa, răspunse năluca desmerdând vârful parului ce-şi scosese din trup. Hai, grăbeşte-te, că mă aşteaptă un tânăr fără treabă şi supărat de prea multa sa avere.

— Un om care voeşte să se ucidă fiindcă are prea mulţi bani. Ha! ha! ha!. aceasta-i nostim!... Şi hatmanul scoase un hohot de râs din toată inima, precum de mult nu i se întâmplase.

— Mă rog, conteneşte cu râsul, zise năluca cu glas rugător.

— Pentru ce?

— Pentrucă râsul mă supără; suspină însă cât vrei, aceasta îmi place.

Hatmanul, ca un om bine crescut, suspină spre a-i face pe plac.

Atunci năluca luă cuţitul şi-l puse în mâni cu politeţa cea mai ademenitoare.

— Fără şagă, e nostimă idee, zise hatmanul cercând tăiuşul cuţitului. Un om care se ucide pentrucă are prea mulţi bani.

— A!... răspunse năluca. E tot aşa de nostim ca şi cel ce se ucide fiindcă nu are de ajuns.

Ce e drept, aceste cuvinte fură rostite cam fără băgare de samă. Năluca credea că hatmanul e prea hotărît

www.dacoromanica.ro

la moarte, pentru ca să aibă nevoe a-şi mai drămălui vorbele cu el.

La aceste cuvinte însă hatmanul deschise nişte ochi mari, întocmai ca un om ce se trezeşte din somn.

— Da!... Aşa este... zise el... Nici un rău fără leac.

— Afară de o ladă deşartă, strigă năluca.

— S'au mai văzut lăzi deşerte umplându-se la loc.

— Femeia rea de gură!.... zise arătarea cu un glas lung răguşit, ce părea că vine de sub pământ.

— O! dacă e numai pentru atâta, voi face-o eu să-mi ştie de frică.

— Doisprezece copii... ţipă năluca ca la surd.

— Dintre toţi, va ieşi poate vre-unul cum se cade.

Năluca devenea din ce în ce mai disperată, văzând că hatmanul la toate întimpinările ei o răpunea. Cu toate acestea ea cercă să o întoarcă pe glumă.

— Ai râs destul până acum, zise ea, să mai vorbim şi serios. Haide părăseşte lumea aceasta deşartă.

— Nu ştiu zău, răspunse Baltag, jucându-se liniştit cu cuţitul. Nu ştiu zău. Negreşit că lumea aceasta e deşartă, precum zici, dar cine mă asigură, că lumea cealaltă e mai veselă; căci judecând-o după figura d-tale, pare a nu fi tocmai atrăgătoare. Mă închizeşlueşti d-neata că voi câştiga cu schimbul? Iacă vezi!... adause hatmanul sculându-se cu iuţeală în picioare, la aceasta încă nu mă gândisem.

— Să nu mai lungim vorba, grăbeşte-te, ţipă năluca crâşnind din dinţi.

— Hait... Cară-te de aici!... răspunse Baltag cu ton hotărît. M'am săturat să privesc obrazul tău sarbăd. Voi ştiu eu să prefac lucrurile în casa mea; voi merge la vânat la urşi; voi vorbi femeii mele cum se cuvine, şi dacă mama soacră nu-şi va ţine gura, voi da-o de spate afară. Apoi, aducându-şi aminte de prostia ce era să facă, se

www.dacoromanica.ro

aruncă în adâncul jilțului și trânti un râs atât de vesel și răsunător, încât toată odaia se cutremură.

Năluca speriată făcu câțiva pași îndărăt, se uită încă odată la hatman cu ochii săi pironiți, apoi înșfăcând parul, și-l petrecu prin stomah deacurmezișul trupului, până ce vârful eși îndărâptul spinării și, după ce aruncă un urlet înspăimântător, se făcu nevăzută.

Hatmanul Baltag nu se mai întâlni cu dânsa niciodată; el vorbi cu hătmăneasa și cu mama ei un cuvânt sănătos, care fu deajuns, și trăi încă mulți ani, deși nu în bogăție dar destul de fericit spre a nu-i mai veni în minte ideia sinuciderii.

www.dacoromanica.ro

STEJARUL DIN BORZEȘTI [1])

A fost odată un timp pe când Molna și Prutul nu făceau hotar între trei țări surori, pe când bourul moldovenesc era singur stăpân pe o țară largă, îndemânatică, locuită de un popor ager și drept pământean. De pe atunci deci și până în zilele noastre, rămas-a vorba din tată'n fiu, cum că un joc de copii se încinsese odinioară pe șesul Trotușului, nu departe de satul Borzești, sub un soare frumos de primăvară. In două tabere era despărțită ceata copiilor: una înfățișa tabăra Tătarilor sub comanda lui Gheorghie, un copilandru cu plete negre și cu ochi de mure, iute și neastâmpărat ca Trotușul ce se prăvale dela munți; cealaltă era tabăra Moldovenilor sub comanda lui Ștefan, un copilandru cu plete blonde, cu ochi albaștri gânditori și cu inimă cutezătoare. Cel întâi era fiu de țăran, cel al doilea fiu de domn.

Ei însă se jucau la un loc pe iarbă verde, în răcoarea aerului, sub stăpânirea dreaptă a soarelui de primăvară.

Și ambele tabere înarmate până'n dinți cu puști de soc, cu săbii de șindilă, cu suliți de trestii, se băteau amarnic între ele de clocoteau văile Trotușului și se speriau toți graurii din tufărișuri. Iar comandanții călări pe fugari aprigi de nuele, alergau când la aripa dreaptă, când la aripa stângă a oștirilor înșirate, și-și îmbărbătau soldații la luptă.

1) Subiectul acestei novele mi-a fost istorisit de Vasile Alexandri, proprietarul moșiei Borzești.

www.dacoromanica.ro

A ţinut cât a ţinut bătălia nehotărîtă, dar însfârşit copilul cel cu ochi albaştri gânditori, care avea darul de a se războiu, moştenit de la tatăl-său, învinse pe Tătari, prinse pe Hanul lor, pe neastâmpăratul Gheorghie, şi-l legă de un stejar bătrân, martur de cea întâi izbândă a viitorului Domn.

Apoi toţi hatmanii şi căpitanii lui Ştefan se adunară împrejurul stejarului şi prinseră să judece pe Hanul tătăresc, unii pentru vre-o minge furată, alţii pentru vre-o cetate de hârtie dărâmată, tot fapte rele ce nu puteau fi iertate; iar bietul Han, cu ochii plecaţi în jos, îşi aştepta osinda abia stăpânindu-se de rîs.

Însfârşit Ştefan, după ce ascultă părerea mai marilor oştirii sale, zise cu sprâncenele încreţite:

— Porunca Domniei mele este să-l spânzuraţi de creanga cea de sus, ca să fie de pildă şi altor neamuri!

Apoi nenorocitul Han fu legat cu frânghie de subsuoară şi ridicat pe creangă în sus în salvele puştilor de soc şi în strigătele de bucurie a oştenilor învingători. Joc nebunatic, copilăresc, la care soarele, în măreţia lui, se uita zîmbind, el care văzuse multe altele pe coaja noastră pământească!

. . . . . .

. . . . . .

Dar, o Doamne, ce se aude?... Ce clocot aduc apele Trotuşului de sus în jos?... Un vifor se stârneşte de puterea căruia se leagănă în aer micul Han tătăresc, şi pământul prinde să se clatine şi să sune parcă s'ar fi răsturnat stâncile cele mari de la obârşiile Trotuşului. Iar în timp ce Ştefan şi întreaga lui oştire stăteau nedumeriţi de vuetul ce se apropia, în timp ce micul Gheorghie în braţele văzduhului se gândia la cei ce's spânzuraţi aevea, deodată se văzu o ceată nenumărată de adevăraţi Tătari venind în goana mare a cailor spre dânşii... ş'atunci... vai!... toţi copiii, cuprinşi

www.dacoromanica.ro

de groază, apucară la fugă care 'ncotro, uitând pe micul Gheorghie care, atârnat de creanga stejarului, zâmbia încă în nevinovăţia lui, neştiutor de urgia ce-l ameninţa. Da! el zâmbia încă... dar atot vĕzătorul soare încetă de a zâmbi, căci în acel moment o sută de săgeţi, o sută de suliţi se înfipserĕ în trupul lui. Cerul se posomorî, frunzele şi crengile copacului pătate de sânge copilăresc se clătinară înfiorate.

Treizeci de ani au trecut după această întâmplare, şi micul Ştefan, schimbând sabia de lemn pe paloşul de oţel, se urcă de pe treaptă pe treaptă pe scara lumii, până ce ajunse să fie numit la *Direptate* Domn ţării Moldovei, înscăunat şi miruit de Mitropolitul Teoctist. Astfel făcându-se însu-şi *ţiitor peste toată ţara,* începu viaţă grea şi anevoioasă, *tot în războaie şi osteneli* [1] căci ţara fiind bogată, largă şi îndemânatică, deştepta setea tuturor vecinilor. Dar cu cât nevoile veniau mai grele peste dânsul, cu atât inimoşia lui creştea; şi a voit Dumnezeu ca el să meargă din biruinţă în biruinţă, şi numele lui să se mărească tot mai mult, încât să răsbată peste hotarele Moldovei, departe în lumea apuseană şi să răsbată prin pătura veacurilor până la noi. Iar el, Domn drept credincios şi pământean, de fiecare biruinţă, înălţa câte o biserică spre mărturie neperitoare de trăinicia neamului nostru şi de bunătatea lui Dumnezeu. Mulţi ani domni Ştefan Vodă cel Mare, în care timp aşează cu nestrămutare temeliile stăpânirii noastre asupra câmpiilor Dunării, pecetluind şi sfinţind această stăpânire cu sângele vărsat. — Dar tot nu era liniştit. — Un gând îndărătnic îl urmăria din copilărie, gândul micului Gheorghie ucis de Tătari; şi ori unde s'ar fi dus, ori ce-ar fi făcut, chipul cel oacheş şi drăgălaş i se înfăţişa necontenit, cerându-i parcă răzbunare.

---

1) Letopiseţul Ureche.

www.dacoromanica.ro

Iată că într'una din zile i se aduce veste cum că o mulţime de oaste tătărească a năvălit în ţară peste apa Nistrului, pustiind pământul, răpind cârdurile de vite, dând foc satelor şi girezilor de pâne, robind femeile şi copiii.

Iute Ştefan îşi întocmi oastea şi le eşi înainte la satul Lipinţi. — O! de astă-dată nu mai era ca acum treizeci de ani pe şesul Trotuşului, la ştejarul din Borzeşti; era o adevărată bătălie cu Tătarii. Ştefan cel blond, cu ochii albaştri gânditori, călărea nu ca atunci pe o nuea de alun, ci pe un cal aprig de soi moldovenesc [1]) şi alerga ca un fulger la toate punctele de bătalie, vârându-se unde primejdia era mai mare.

Şi 'n loc de săbii de lemn se'ncrucişau acum săbii de fier, şi'n loc de puşti de soc detunau tunuri de schije, încât se 'negria văzduhul de fum, de uneori nu se mai vedea om cu om. Până 'n cer se înălţa răsunetul restriştii de pe pământ: iar tătărimea cuprinsă din două părţi, se măcina şi se mistuia ca pleava într'un vârtej de două furtuni ce se ciocnesc. Roş era soarele sus ca în timp de grea cumpănă, roş era pământul jos de sângele ce gâlgâia. Dar sufletul bătăliei, acel ce vedea şi stăpânia toate: era chipul blond al lui Ştefan care se arăta pretutindeni ca o icoană de îmbărbătare, dând inimă oştenilor lui şi făcându-i să meargă la biruinţă sigură.

Şi în adevăr sigură şi desăvârşită a fost biruinţa Moldovenilor, căci n'apucase a asfinţi soarele, şi întreaga urdie tătărească a fost sfărâmată şi robită, prinzându-se pe însuşi şeful lor, fiul Hanului tătăresc de peste Volga.

Iar Ştefan a dat laudă lui Dumnezeu şi a trimis soli de bucurie soţiei sale Evdochia, sora Ţarului Simion.

Apoi nu trecu mult timp după aceasta şi auzind bătrânul Han de peste Volga despre nimicirea oştirii sale

1) Proverb persienesc: „Nimic mai frumos decât un tânăr persan călare pe un cal moldovan".

www.dacoromanica.ro

la Lipinţi, trimise lui Ştefan soli încărcaţi cu odoare pentru răscumpărarea fiului său din robie, iar Ştefan răspunse solilor, că-i va da drumul, dacă se vor învoi la aceasta mai marii oştirilor lui, cari au a fi adunaţi şi întrebaţi pe malul Trotuşului la satul Borzeşti.

Era o zi frumoasă, o adevărată zi de primăvara, ziua în care Ştefan îşi adună hatmanii şi căpitanii pe malul Trotuşului, sub bătrânul stejar unde micul Gheorghie fusese ucis de Tătari.

Trist părea acum copacul şi gârbovit atât de povoara celor treizeci de ani trecuţi peste creştetul lui, cum şi de amintirea dureroasă a faptului ce l-a însângerat. De altfel nimic nu era schimbat: acelaş câmp verde înflorit, aceleaşi ape iuţi şi neastâmpărate ale Trotuşului care curg fără repaos pe aşternutul lor de prund, acelaş soare dulce şi zâmbitor, care a desmierdat odinioară jocul cel nebunatic de copii. De acelaş stejar sta acum legat un adevărat Tătar, fiul Hanului Mengli Gherei de peste Volga, şi roată împrejurul lui erau mai marii oştirilor lui Ştefan: Hatmanul Arbore, Hatmanul Şendrea, Aprodul Purice, Logofătul Tăutu, Vornicul Boldur, şi alţi mulţi oşteni şi oameni de frunte; iar în mijlocul lor, drept în faţa Tătarului, sta însuşi Ştefan, copilandrul de odinioară, peste capul căruia deasemenea trecuseră cei treizeci de ani ce au gârbovit stejarul, însă din mlădiţa de copil crescuse acum un alt stejar mai falnic, cu ramuri întinse dela munţi şi până la Mare, la umbra cărora se adăpostea un popor întreg de plugari şi de oşteni. Iar mai la o parte stăteau solii lui Mengli Gherei cu darurile de peste Volga.

— „Voi hatmani şi căpitani! zise Ştefan, încreţind din „sprincene; v'am adunat aici ca să dau în judecata voastră „pe fiul Hanului tătăresc, şi să hotărâţi voi înşivă de i „se cuvine iertare sau pedeapsă. Sunt acum treizeci de „ani, eram mic şi mă jucam sub acest stejar bătrân c'un

www.dacoromanica.ro

„copil Ggeorghie din Borzeşti, când deodată navăli fără „veste asupra noastră Mengli Gherei, Hanul Tătarilor de „peste Volga, cu o urdie nenumărată, şi ucise fără milă „pe nevinovatul Gheorghie. Iată că acum, cu ajutorul vostru „şi a lui Dumnezeu, fiul aceluiaş Han a căzut prins în mâ- „nile noastre, după ce şi el ne-a călcat ţara fără dreptate, a „ars holde şi sate, a ucis mulţime de femei şi de copii. „Părintele său ne trimite soli şi daruri pentru răscumpă- „rarea lui. Las la voia şi înţelepciunea voastră să hotăriţi „ce i se cuvine"!

Atunci toate frunţile se posomorîră, toţi ochii se pironiră asupra Tătarului, care în acel moment avu neauzita obrăznicie să scuipe asupra Moldovenilor făcându-i *câni;* iar bătrânul Hatman Arbore zise următoarele:

— „Măria Ta!... N'am avea ce face cu viaţa acestui „Tătar, ce ne batjocoreşte, căci ţara s'a adăpat cu îndestul „sânge păgânesc, şi sângele unuia mai mult n'ar spori „întru nimic roada pământului nostru. Dar acest unul „este fiul Hanului tătăresc, şi Măria Ta, care te lupţi de „atâţia ani pentru întemeierea neamului nostru, eşti dator „să faci dintr'însul pildă, ca să meargă vestea peste cele „patru hotare ale ţării, cum că ori-cine samănă moarte „pe pământul nostru, moarte culege!"

Atunci toţi într'un glas strigară: „La moarte, la moarte!..." Iar Ştefan, întorcându-se către solii lui Mengli Gherei, le zise:

— „Duceţi-vă cu daruri cu tot la stăpânul vostru şi „spuneţi-i: că atât de mult s'a scumpit capul fiului său „prin sângele creştinesc ce a vărsat, în cât el nu are destulă „avere să-l poată răscumpăra. Iar dacă vrea să-l întâl- „nească în locul unde s'a dus, atunci să se încumeteze să „ne calce hotarele!"

Apoi, după ordinul lui, fiul vestitului Han tătăresc Mengli Gherei de peste Volga, stăpânul Crimeei şi al Ucrainei, spaima Polonilor şi a Moscoviţilor, fu ridicat

www.dacoromanica.ro

în sus cu mânile legate la spate şi spânzurat de aceiaşi creangă de care se legănase odinioară micul Gheorghie, când fu străpuns de săgeţile tătăreşti: ş'atunci surlele, trâmbiţele şi darabanele îi făcură cinstea cea de pe urmă, şi o salvă puternică de sineţe, împrăştiind vestea morţii lui, făcură să salte apele Trotuşului.

Iar Ştefan, judecând că bătrânul stejar şi-a îndeplinit menirea, de oarece frunzele şi ramurile lui cu sânge au fost spălate de sânge, a poruncit să i se dea foc, şi'n locu-i a zidit, în amintirea tovarăşului său din copilărie, o biserică cu hramul Sfântului Gheorghie.

De atunci şi până astăzi multe s'au întâmplat, căci patru sute de ani trecut-au peste ţară întovărăşiţi de voi şi nevoi, dar încă şi astăzi, când merg călătorii să viziteze biserica cea neagră din Borzeşti, simt o tainică strângere de inimă, aducându-şi aminte că pe acele lespezi de piatră a călcat odinioară piciorul lui Ştefan, care a fost sufletul de viaţă, chiagul neamului românesc, şi astăzi încă ochii lor parcă văd răsărind din întunecimea bolţilor marea lui umbră, care deacum va pluti peste noi, în adânca viitorime, ca un spirit proteguitor.

www.dacoromanica.ro

SGÂRCITUL[1])

POVESTE

Era odată, căci dacă n'ar fi fost nu s'ar fi povestit... era odată un sgârcit cum nu s'a mai dat în lume, slab, cu faţa afumată, cu spinarea îndoită şi ferfeniţos încât ai fi crezut că-i lipit pământului de sărăcie, şi doar în beciul casei sale şedeau putinele cu bani de aur şi de argint, cum ar şedea la alţii putinele cu castraveţi şi cu varză. Insă ferească sfântul să fi pus el mâna într'însele, şi când o punea era numai pentru a spori numărul banilor, iar niciodată pentru a-l împuţina. El, cu femeia şi cu trei copii, mâncau abia cât trebuia pentru ca să nu moară de foame şi se îmbrăcau abia cât trebuia ca să nu se zică că umblă în pielea goală; de altminterea erau goi la degetele picioarelor, goi la coate, goi la spinare, încât vântul îi coprindea din toate părţile.

— Bărbate! îi zicea une-ori femeia; ce nu cumperi nişte cizmuliţe şi nişte haine mai calde pentru bieţii copii, că vezi cum tremură de frig sărmanii?

— Cu ce, dragă, să le cumpăr?... Nu ştii că n'am de unde?

— Cum n'ai de unde?... Dar nu sunt în beciul casei destui bani să îmbraci o oaste întreagă zece ani dearândul şi încă să-ţi mai rămâe?

— Taci soro!... Să nu te audă cineva... Acolo nu putem pune mâna; aceia sunt bani albi pentru zile negre.

---

1) Poveste de peste Olt spusă mie de d-nul Gheorghe Chiţu.

www.dacoromanica.ro

Astfel duceau ei o viaţă chinuită şi ticăloasă, întocmai ca nişte cerşetori, şi în casa lor nu mai era nici vreme bună, nici veselie, nici dragoste între părinţi, nici jocuri între copii, căci şi copii sărmanii erau îmbătrâniţi fără vreme de necazurile ce-i încunjurau. Numai un singur om dintre dânşii avea câte o clipă trecătoare de bucurie: era sgârcitul, când se cobora noaptea în beci ca un hoţ, cu fănarul acoperit şi-şi reveduia putinele. Să-l fi văzut atunci cum îşi vâra mâna până 'n coate în banii de argint şi de aur, cum îi vrăvuia, cum îi făcea să sune, cum se uita dus la zimţii şi la pajurile lor strălucitoare. Atunci era fericit!... „Aceştia toţi sunt ai mei"! şoptia el înecându-se de bucurie. Dar fiindcă nu-i lac de bucurie fără un strop de venin: „Ah! De-aş putea să-i îndoesc"! adăugea el suspinând. Apoi se urca tot în vârful degetelor, precum se coborîse şi, când ajungea sus, îşi mai arunca încă odată ochii spre gura beciului, unde-şi ştia comorile mistuite, şi gândia în sine: „Nu! Nu! ferească Dumnezeu... nu pot să-i cheltuiesc... Aş crede că-mi cheltuiesc însuşi zilele vieţii!"

Şi cum sta el astfel în toate zilele şi în toate nopţile cu gândul pironit numai la păstratul şi sporitul banilor, iată că i se înfăţişă un om bătrân, cu barba albă şi lungă până la brâu, un fel de pusnic venit parcă de pe ceea lume (mare lucru să nu fi fost un năsdrăvan) şi-i spuse în taină că pe cutare vârf de deal, lângă cutare tei, este o comoară îngropată de sute de ani, aşa de bogată, încât lumina aurului, ne mai putând sta înăbuşită în pământ, a izbucnit într'o zi afară ca o pară de foc mare şi naltă cât teiul de alăturea. Ochii sgârcitului se aprinseră de poftă.

— Şi cine va cheltui cu săparea comorii? întrebă el.

— Apoi de asta doar am venit la d-neata. Aur la aur trage, că eu unul n'am decât bătrâneţele.

www.dacoromanica.ro

— Dar dacă nu voi găsi nimic, cum va rămâne cu cheltuiala făcută?

— Atunci, ferească Dumnezeu, te voi argăţi eu o lună de zile fără leafă, numai pe pâne şi pe apă.

— Fără pâine şi fără apă... dacă-ţi place, adause sgârcitul răstit.

— Fie şi aşa! răspunse moşneagul.

A doua zi, în zori de ziuă, patru oameni săpau pe vârful cel de deal, lângă teiul arătat de moşneag: iar sgârcitul sta pe malul gropii cu ochii aţintiţi în jos, parcă-ar fi voit să pătrundă cu vederile până în măruntaele pământului. Şi săpau oamenii, săpau în sudoarea frunţii, şi groapa se făcea tot mai adâncă; de-un stânjen, de doi, de trei, când iată că hârleţul lucrătorilor atinse o piatră, care răsuna a gol.

— Aici e comoara!... gândi sgârcitul. Eşiţi oameni buni afară, să intru eu!

Oamenii eşiră pe scară afară; sgârcitul se cobori înlăuntru şi prinse cu hârleţul să cerce sunetul pietrei şi să o cureţe de pământ, doar va putea-o urni mai uşor din loc, când deodată piatra mişcată ca de-o pârghie, se ridică singură, şi un pui de drac nostim şi mititel eşi de sub dânsa într'o volbură de foc, şi sări năprasnic în gâtul sgârcitului, sărutându-l şi mulţumindu-i că l-a scăpat din închisoare.

— De cinci mii de ani, din vremea potopului, zise drăcuşorul, de când stau aice ghemuit cu genunchile la gură; şi deasupra mea s'a adaus pământul pături peste pături şi de n'ai fi venit tu să-mi ridic piatra de pe piept, cine ştie de nu mi-ar fi putrezit oasele aici de bătrâneţe.

Vorbind astfel, puiul cel de diavol într'una sărea şi sburda de bucurie, şi era hazliu bată-l să-l bată, cu pielea lui cea neagră şi lustruită, parc'ar fi fost unsă cu smoală, cu aripioarele lui de liliac, şi cu ochii cei roşi şi isteţi,

www.dacoromanica.ro

care parcă-ţi găciau gândul. De n'ai fi ştiut că-i ucigă-l crucea, ţi-ar fi fost mai mare dragul să te uiţi la el.

— Haide să te duc la tata cel bătrân, la Scaraoski, îi zise drăcuşorul; şi drept mulţămită că m'ai scăpat, îţi va da ce-i cere. Sgârcitul, văzând că în loc de comoară a dat peste ducă-se pe pustii, dar că printr'însul poate tot atât de bine să-şi ajungă la scop, primi să-l întovărăşască în iad, încă îi ceru mai întâi să jure pe coarnele lui de drac, că nu-i va face nici un neajuns şi că-l va aduce înapoi viu şi sănătos în lumea cu soare.

— Jur! răspunse acesta întinzând mâna cu evlavie. Nu sânt doar *om* să răsplătesc cu rău binele ce mi-ai făcut. Negru-i dracul, dar tot nu-i aşa de negru, precum îl credeţi voi!

Atunci... întocmai cum ar ridica vulturul un pui de găină în aer, drăcuşorul ridică în sus pe binefăcătorul său, îl puse călare după cap, întinse aripile şi se înălţă cu el în văzduh. Şi merse, şi merse până ce ajunse deasupra buricului pământului, unde se făcea o groapă ca o fântână părăsită, din care eşia un miros greu de silitră şi pucioasă.

— De-acuma intrăm în împărăţia iadului, zise el; ţine-te bine şi nu te teme.

Amândoi prinseră deci să se coboare în cea groapă fioroasă, care mergea drept în jos, şi de ce se coborau, de ce lumina zilei se împuţina, până ce dela o vreme se făcu mică, ca o stea ce abia mai licura asupra creştetului. Iată-i ajunşi dinaintea unei porţi mari de aramă, în care puiul de drac ciocăni de trei ori.

— Pe aice, zise el, au intrat Isus Christos, Toderică jucătorul de cărţi şi Ivan Turbinca.

Iar sgârcitul asculta şi se mira.

S'a deschis deci poarta în două laturi, scârţiind în ţâţâne şi după ce au trecut călătorii, iarăş s'a închis; iar ei au mers înainte, ş'au mers în jos spre adâncul pământului prin o pustietate neagră, luminată numai de ful-

www.dacoromanica.ro

gere şi de fântânile cu păcură arzătoare, în care se scăldau sufletele păcătoşilor... Ş'au mers... ş'au mers... până ce-au dat de-o apă mlăştinoasă şi urită, la malul căreia îi aştepta o luntre şi un luntraş.

— Găteşte un gologan pentru luntraş! zise puiul de drac sgârcitului.

— Eu... un gologan!... răspunse acesta înspăimântat, acoperindu-şi buzunarele cu mânile; pentru ce să dau luntraşului un gologan?

— Ca să ne treacă dincolo... Nu ştii că de aceea se pune morţilor un gologan în palmă?

— Nici mort nu voi face această cheltuială, da încă viu. N'am gologani de pierdut. Luntraşul m'a trece şi degeaba, sau dacă nu, voi rămânea dincoace pe mal.

— Ai uitat că mergem la tata Scaraoski să-ţi răsplătiască binele ce mi-ai făcut.

— Ai dreptate, zău!... răspunse sgârcitul răsgândindu-se. Apoi scoase un gologan din buzunar, şi după ce-l privi cu drag pe amândouă feţele, ca pe un odor dela care trebue să-şi iee ziua bună, îl dădu oftând în mâna luntraşului; iar în mintea lui îşi zise: E ban pus la dobândă; cu peştele cel mic se prinde pe cel mare.

Luntraşul prinse să vâslească, şi luntrea cu călătorii plecă pe apa mlăştinoasă spre malul celălalt.

Ajunşi dincolo, ei au luat-o înainte la picior... ş'au mers... ş'au mers, că-i lungă şi largă împărăţia lui Scaraoski, cu loc deajuns să încapă toate sufletele păcătoşilor din lumea cu soare; şi 'n calea lor au întâlnit turme întregi de suflete, pe care vântul cel rău le biciuia şi le 'nvăluia; şi au auzit felurite limbi şi graiuri şi bocete şi vaete încât părul bietului sgârcit se ridica măciucă în vârful capului.

— Mult o să mai mergem aşa? întrebă el pe puiul de drac.

— Nu!... Ia cât cole... un deal ş'o vale ş'o limbă de pădure.

www.dacoromanica.ro

Şi-au mai trecut într'adevăr un deal: era dealul osândei, de pe vârful căruia, păcătoşii dădeau drumul la câte-o stâncă de-a roata în vale, ş'apoi se coborau de o ridicau pe umeri până în vârf, şi iar îi dădeau drumul, şi aşa necontenit în vecia veacurilor.

Şi-au mai trecut o vale: valea plângerilor, în fundul căreia curgea un râu adunat numai din lacrimi.

Şi-au mai trecut şi o pădure, pădurea de foc, unde nenumărate suflete, unse cu smoală până la brâu, ardeau cum ar arde o pădure de brazi. Şi însfârşit au ajuns dinaintea cetăţii lui Scaraoski.

— Ce face tata? întrebă drăcuşorul pe portar.

— Şede la masă răspunse acesta.

— Cu atât mai bine, îl vom găsi în chef bun.

Intr'o sală mare, afumată, cu bolţi sprijinite pe coloane, şedea în capul mesei întunecimea Sa, Marele Scaraoski, negru ca un fund de ceaun, cu două coarne în frunte şi cu toiagul împărăţiei în mână. De-oparte şi de alta, roată împrejur, şedeau fiii şi fiicele lui, nepoţii şi nepoatele, strănepoţii şi strănepoatele: sumedenie de draci de toată mâna, de toată măsura, cari mai de cari mai negri şi mai sluţi. Iar la masă cine slujeau, cine schimbau tăcâmurile, cine umplau paharele cu vin, cine apărau mesenii de muşte cu apărători de păun?... erau sufletele goale ale Domnilor şi Domniţelor, ale Crailor şi Crăeselor, ale Impăraţilor şi Impărăteselor, ale Mitropoliţilor, Patriarhilor, a tot ce-a fost odinioară în lume mai mare şi mai puternic peste popoare şi peste oştiri. Şi unde nu se lăfăia Scaraoski, văzându-se înconjurat de nişte slugi aşa de neam, care ştiau bine sluji fiindcă şi ele fusese odată bine slujite în viaţa pământească.

— Poftă bună, tată!... strigă puiul de drac făcându-şi loc cu coatele printre mulţimea slugilor, ca să ajungă mai aproape de el.

— Ah! Tu eşti Michiduţă!... Unde ai fost până acum,

www.dacoromanica.ro

şi cine-i acest nemernic muritor, care îndrăzneşte să calce în împărăţia mea?

— Să vezi, tată! răspunse Michiduţă cu aer smerit; ştii atunci când a fost potopul... atunci când am împoporat şi noi iadul cu atâtea suflete...

— Ei... bine?

— Ei... bine... atunci... Sfântul Ilie cel care umblă cu căruţa prin nouri, mânios se vede că i-am smomit o mulţime de suflete, pe care ar fi dorit să le aibă în cer, repezi asupra mea o stâncă uriaşă care mă prăbuşi în pământ şi până astăzi am stat ghemuit sub stâncă cu genunchile la gură, fără să mă pot învârti nici în dreapta nici în stânga; când în sfârşit acest muritor, săpând pământul ce s'a fost aşezat pături peste pături deasupra stâncii, mă scăpă din închisoare... Dă-i tată o răsplătire!

— Tu ai scăpat pe Michiduţă de sub stâncă? zise Scaraoski aţintindu-şi ochii săi de jaratic, asupra sgârcitului.

— Eu, Intunecimea Voastră! răspunse sgârcitul plecându-se până la pământ.

— Şi ce vrei dela mine?... adause el cam pe nas, aşa cum au obicei câte-odată Domnii să vorbiască.

— Bani!... Intunecate Impărate... şi iar bani!

Atunci Scaraoski, care era ceva cam după masă, ne mai putându-şi stăpâni cheful, trânti un hohot de râs de se clătinară bolţile şi temeliile iadului.

— Da prost mai eşti omule!... Mai că nu-mi vine a crede că tu ai scăpat pe Michiduţă de sub stâncă.

— Dă-i, tată, dă-i! mijloci Michiduţă cu glas înduioşat.

— Ce să-i dau, copile?... Da nu ştii tu că eu n'am tarapana aice în iad; că toţi banii de pe pământ sunt d'inainte hotărîţi la cine să se împartă şi câte cât anume? Eu nu fac bani, ci iau de la unii şi dau la alţii după împrejurări.

www.dacoromanica.ro

— Atunci ia dela toţi şi dă la mine, răspunse sgârcitul.

— Eşti prea pofticios, băgă de samă stăpânul tartarului; aceasta n'o pot face: întâi, pentrucă aş călca însu-mi cărţile mele împărăteşti, prin care am prevăzut toate anume cum să fie deacum până'ntr'o sută de ani: al doilea, pentrucă de azi până într'o sută de ani ar trebui să-mi închid porţile iadului şi să nu mai am nici un câştig de suflete în împărăţia mea.

— Pentru ce?... întrebă sgârcitul nedumerit.

— Pentru că banul duce pe om în ispită. Şi dacă ţi-aş da numai ţie toate comorile din lume, te-aş câştiga numai pe tine, ceea ce nu-mi e deajuns. Cere dar altăceva!...

— Tată, zise atunci Michiduţă, n'ai să laşi tu, cogemite împărat, pe acest om să se întoarcă cu mâna goală dela scaunul împărăţiei tale. Dărueşte-i măcar averea lui, aceea care o are mistuită în beciul casei sale.

— Cum să i-o dăruiesc?... Nu ştii tu că acea avere e a lui Şloim sin Iţic?

— Ce Şloim sin Iţic? zise sgârcitul deşteptându-se ca dintr'un vis.

— Da! da! aşa e scris în cartea neagră. Tu ai s'o vătăjeşti, s'o îngrijeşti şi s'o sporeşti ca o slugă credincioasă şi fără simbrie a lui Şloim sin Iţic; dar n'ai voe să pui mâna pe ea, să cheltueşti un ban măcar. Iar după ce-i muri, copiii tăi au s'o bată toată la talpe în câţiva ani, şi toată are să intre în punga lui Şloim sin Iţic. M'ai înţeles acuma?

— Vai de mine şi de mine!... strigă atunci sgârcitul desperat... De asta m'am muncit eu o viaţă de om şi am adunat o comoară întreagă de aur, tot galbeni unul şi unul, frumoşi cu zimţi şi drepţi la cumpănă!... ca să pue mâna pe ei un parhal de jidan!... Nu te'ndura stăpâne de mine şi de bănişorii mei!

www.dacoromanica.ro

— Fie-ţi milă de dânsul, zice Michiduţă, şi dăruieşte-i averea lui pentru hatârul meu!

— Nu-mi e de alta, răspunse bătrânul Scaraoski pe jumătate înduplecat, dar pierd sufletul lui Şloim sin Iţic.

— N'aibi grijă tată, îţi voi aduce eu alţi zece în loc.

— Ei bine!... hait!... zise Scaraoski, a lui să fie; i-o dăruiesc, pentru hatârul tău.

Atunci sgârcitul, pătruns de bucurie, se înclină până la pământ, iar Scaraoski, care se afla în momentele lui de mărinimie, îi dădu pe deasupra un pahar de vin, pe care sgârcitul îl bău de duşcă în sănătatea Intunecimii Sale; apoi încălecând pe umerii lui Michiduţă, plecă cu întreită repeziciune în sus spre lumea cu soare, şi cât ai bate în palme ajunse şi descălecă la uşa casei sale.

Când însă îşi aruncă ochii în lăuntrul casei şi-şi văzu femeia desculţă şi ferfeniţoasă, copiii storşi la faţă, goi şi flămânzi, se simţi cuprins de groază.

— Dar bine femeie se poate să umbli ruptă ca o cerşetoare şi să ţii copiii aşa de rău?... Uite!... n'au nici cizme, nici haine pe dânşii... Ce însemnează aceasta?

— Ce să fac bărbate, de unde să le dau?

— Din banii noştri, că doară's drepţi ai noştri. Pentru ce-i avem?... ca să ne uităm numai la dânşii, şi să pierim de frig şi de foame?... Trimite îndată şi cumpără tot ce trebue pentru îmbrăcăminte şi hrană. Na!... grăbeşte-te!

Atunci el scoase din buzunar un pumn de bani şi'i dădu nenumăraţi în mâna femeii lui, care se uita cu mirare la dânsul, necrezându-şi ochilor şi auzului.

Apoi, puţine zile după aceea, când îşi văzu el casa grijită, văruită şi îmbrăcată cum sunt toate casele unde locuesc oameni de omenie; când îşi văzu femeia şi copiii veseli, gătiţi cu haine nouă şi curate cum nu mai fusese niciodată, când văzu pe masa lui mâncări de-acele ce merg la inimă şi aduc rumeneala 'n faţă, el, sgârcitul

www.dacoromanica.ro

de odinioară, sta şi se uita uimit în toate părţile, parc'atunci pentru întâiaş dată înţelegea bucuria vieţii; şi nu se mai sătura de a-şi privi şi a-şi desmierda femeia şi copii, parc'atunci pentru întâiaş dată simţia în inima lui dragostea de soţ şi de tată.

Şi aşa a trăit înainte, trai bun şi fericit... când într'una din zile i se înfăţişă iarăş moşneagul cel năzdrăvan, cu barba albă până la brâu, şi-i zise:

— Am venit să te argătesc o lună de zile fără simbrie, fără pâne şi fără apă... precum ne-a fost tocmeala.

Iar fostul sgârcit, căci acuma nu-i mai putem zice altfel, în loc să-l iee la argăţit îi dărui o pungă cu bani şi-l pofti la masă, o masă îmbelşugată ca de Domn, la care am fost şi eu poftit; şi după ce am mâncat bine şi m'am săturat, am încălecat pe o şea şi v'am spus-o aşa!

www.dacoromanica.ro

SFÂNTUL ANDREI

Faceţi cruci mântuitoare
Căci e noaptea 'ngrozitoare,
Noaptea Sfântului Andrei.
Alexandri

Intr'una din zile îmi luai puşca din cui, puşca cea cu noroc, mi-o grijii bine, îmi aşezăi cele trebuitoare la torbă, apoi zisei să-mi puie şargul la sanie. Deşi cam înserase, însă până la moşia vecinului meu Neagu, unde se pregătea o vânătoare de cerbi, era numai o fugă de cal şi puteam ajunge înainte de noapte. — Ion, o slugă veche pe care o aveam moştenire dela tata, intră atunci în odae, se scărpină în cap, tuşi, îşi drese glasul după obiceiu, apoi cu un aer sfiicios îmi zise:

— E cam târziu, cuconaşule, de plecat; o să înoptaţi pe pe drum. — Nu-i mai bine să vă lăsaţi pe mâni?

Auzi vorbă!... Şi de ce m'aş teme?... Vremea e liniştită, drumul bun, şi şargul iute de picior.

— Aşa este, însă mă veţi ierta să vă spun că mâni e Sfântul Andrei.

— Ei şi?...

— Apoi dě!... noaptea în spre sfântul Andrei ştiţi umblă lupii în potae, şi Doamne fereşte să-i întâlnească cineva.

— Am eu cu ce să-i întâmpin.

— Cuconaşule, mă iertaţi zău de îndrăzneală, dar nu vă sfătuesc. Sunt bătrân, am văzut multe. Se zice că în

www.dacoromanica.ro

spre Sfântul Andrei umblă şi strigoii pe la respinteni, pe la zăvoaie, pe la iazuri. Iacă bine că-mi aduc aminte!... îmi veţi da voe să ung încuetorile uşilor cu usturoi[1]) precum făceam în vremea răposatului d-voastră părinte, Dumnezeu să-l ierte?...

Un hohot de râs zbucni din pieptul meu.

— Zi să-mi pui şargul mai repede.

— Aveţi să treceţi pe la moara cea de vânt unde strigoii macină făină. Acolo nu-i loc curat.

— Hai fă ce-ţi spun!

— Mai aveţi cornul cel de luncă, haţaş de lupi, şi unde se încrucişează drumurile; se zice că, adesea ori noaptea pe la cântători se aud bocete în pădure.

— Fugi repede!

Ion, scărpinându-se în cap, ieşi gânditor. — Dar până când să-mi pue calul la sanie, îmi luai puşca şi torba lângă mine, îmi aprinsei luleaua cea de vânat şi mă întinsei leneş pe o canapea.

* * *

Şargul meu sprinten şi spornic la mers alerga acum pe câmpia albă, ca o nălucă ce fuge de umbra ei. — Două doruri cari din inima stăpânului trecuse într'a lui îl mânau din urmă. — Unul era dorul vânatului, patima mea din copilărie, celalalt dorul Elenei, fiica lui Neagu, cea mai frumoasă fată din împrejurimi. — Dar cât fugeam eu de iute, ziua fugea şi mai iute, încât în dreptul morii de vânt noaptea mă şi întâmpină. — Deodată sania mea se sprăvăli.

— Ha! gândii eu în mine, s'a întâlnit graba cu zăbava. Ion ar fi zis că-i pricina locului celui necurat. Imi aşezai sania pe tălpi, mă scuturai de zăpadă şi plecai şi mai grăbit.

1) Sătenii au credinţă că dacă ung încuietorile cu usturoi, împiedică strigoii să intre în casă.

www.dacoromanica.ro

Pe la cornul cel de luncă un lup bătrân cu o coadă cât un măturoi îmi curmezişi drumul. Ii dădui un foc din fugă ca să nu zică că a trecut fără cinstea cuvenită pe lângă un vânător, însă el numai va fi ştiind, de i-a rămas cojocul întreg sau ciuruit.

Iată zării curţile nalte ale lui Neagu, a căror ferestre luminate străluceau în întunericul nopţii ca nişte ochi fantastici. In câteva minute ajunsei la scară.

Dar ce întâmplare!... Pe scări erau întinse covoare, şi de sunetul muzicei răsunau zidurile.

— Elena albă la faţă ca zăpada, îmbrăcată în haine de mireasă, ţinea de mână pe un tânăr 'nalt şi uscăcios, şi o mulţime de lume se îngrămădea în jurul lor. Era negreşit mirele ei, căci avea un smoc mare de peteală la piept şi se uita cu îndrăsneală în ochii ei. — De unde a ieşit acest tânăr 'nalt şi uscăcios pe care niciodată nu l-am văzut?... Şi cum de s'a făcut această nuntă cu aşa taină şi aşa grabă eu care credeam că am tot timpul să mă codesc?... Lucrul îmi părea neînţeles dar era adevărat.

Bătrânul Neagu cu zâmbetul pe buze mă întâmpină zicându-mi:

— Bine ai venit între noi vecine; astăzi nunta, mâni vânatul.

Cu inima strânsă mă apropiai de Elena pentru a-i zice câteva cuvinte de urare, însă numai fruntea mea se plecă dinaintea ei, iar vorbele îmi amorţiră pe limbă. Elena atunci se uită lung la mine, par'că mi-ar fi găcit durerea, apoi lunecând pe strălucitoarele parchete se amestecă în mulţimea ce se învârtea prin saloanele pline de lumină.

Nu ştiu dacă în noaptea aceea am închis ochii sau nu, într'atâta îmi era capul de ameţit; dar a doua zi ştiu că am fost cel dintâi în picioare când a sunat cornul vânătoresc. — Unul câte unul se adunară toţi oaspeţii cu

www.dacoromanica.ro

puştile pe umăr gata de plecare, când iată că mireasa călare pe un cal alb ca şi dânsa, se arătă în mijlocul nostru.

— Cine va ucide cerbul cel mare, craiul codrului, zise ea îndreptându-şi ochii spre mine, aceluia va fi această năframă ţesută de însuşi mâna mea!

Toţi ne plecarăm dinaintea ei; toţi doream scumpa năframă. — Ajuns în pădure mă aşezai la o ruptură de pârâu aşteptând să-mi vie cerbul, când deodată auzii câinii lătrând pe urma vânatului. — Creştea, creştea vuetul mereu; părăeau vreascurile, tresăreau tufarii, tresărea şi inima mea. Ah! Iată craiul codrului, ţintat în frunte, cu coarnele rămuroase ca crengile unui stejar. — El se oprì în faţa mea cu ochi fioroşi şi prinse să scurme pământul. — „Ce fericire!... Năframa va fi a mea". Il luai la ochi şi dădui foc. Dar tot atunci ca prin vis văzui pe Elena călare pe calul ei alb trecând ca un fulger ,îndărăptul cerbului, şi un ţipăt de durere umplu pădurea. Alergăi cu grăbire la locul unde credeam că a căzut cerbul, şi ce găsii?... găsii pe Elena la pământ scăldată în sânge şi fără suflare!

O! ceas rău!... O! blestem al lui Dumnezeu!...

Cine ar putea spune disperarea ce simţii în acel moment, văzându-mă ucigaş fără voe a fiinţei celei mai scumpe inimii mele. Era albă şi frumoasa sărmana ca în sara cununiei, cu ochii nemişcaţi, dar aţintiţi asupra mea, cu buzele întredeschise, par'c'ar fi voit să mă mustre de răul ce-i făcusem, iar calul ei alb necheza de clocotea pădurea. Nenorocit, apucăi deadreptul prin codru ca să scap, nu de pedeapsa oamenilor ci de însuşi cugetul meu, dar abia făcusem câţiva paşi că mirele ei cel nalt şi uscăcios ieşi ca din pământ întovărăşit de vătăjei, dorobanţi, călăraşi, şi mă înconjurară. — Iată ucigaşul!" strigă el, arătându-mă cu degetul, un deget lung uscat, înspăimântător, par'că era degetul destinului; iar eu gârbovit de greutatea învinovăţirii, plecai fruntea şi mă lăsai prins.

www.dacoromanica.ro

Greu sue cineva scările măririlor lumeşti, dar uşor le coboară. N'a trebuit decât o singură clipeală ca să fiu aruncat tocmai la fund în noroiul unde mucezesc făcătorii de rele... Inchis, tuns la cap, îmbrăcat în haine proaste, hrănit cu mâncări de gloată, obosit de nopţile fără somn, mă întrebam une-ori de-i un vis ce fac sau o adevărată batae de joc a soartei şi mintea mi se rătăcia, într'atâta încât mai mai mă credeam însumi vinovat. Când veni ziua judecăţii, fui introdus într'o sală mare ticsită de privitori. Sute de ochi se aţintiră asupra mea, ochi fără milă, cari căutau să găsească în brazdele feţei mele urmele crimei, şi în această mulţime adunată ca la sărbătoare, recunoscui mulţi bărbaţi, multe doamne, multe domnişoare care cu câtva timp mai înainte mi-ar fi întins cu bucurie o mână prietenească — Ce era schimbat în mine?... Nimic; numai sticla prin care mă privea lumea era schimbată... era sticla cea mincinoasă a năpastii!

— Zece ani de închisoare... rostiră în glas mare judecătorii cu feţele posomorîte, îmbrăcaţi în haine cernite ca la înmormântare. — Apoi doamnele şi domnişoarele îşi luară lornetele dela ochi, îşi dresară creţii dela rochii, şi zâmbind cu gingăşie în dreapta şi în stânga, în semn de ziua bună, plecară mulţămite că au petrecut câteva oare cu interes; iar eu cu inima împietrită mă întorsei pe zece ani la locuinţa ce-mi pregătise dreptatea omenească.

Cât timp voiu fi stat acolo între pereţii osândei nu ştiu, că nu m'am ostenit să măsor timpul; dar ştiu că într'o zi spre amurg veni temnicerul şi-mi zise: „Măria Sa Domnul a binevoit să te ierte pentru ziua de mâni a anului nou!"

— Anul nou!... Măria Sa a bine voit să mă ierte!... Curios, această veste nu-mi făcu nici o bucurie. Văzând însă că uşa temniţei se deschide, ieşii fără să ştiu încotro mă duc. — Eram pe stradă. — Casele cele nalte cu balcoane de fer, droştele cari se încrucişau în fuga cailor

www.dacoromanica.ro

îmi amintiră că aşa case, aşa droşte am avut şi eu odată. — Oare mai le am şi acuma? îmi zisei; dar în starea în care mă aflam, îmi era cu neputinţă să desleg această întrebare.

O lume nebună foia în toate părţile; căci anul nou se plimba pe stradă cu sunete de clopoţei, cu vuete de buhai, cu pocnete din biciu, sărbătorit, cântat de sute de oameni cari colindau cu plugul pe la casele creştineşti.

A ho! A ho! plugul cu 12 boi
Boi bourei
In coade cudălbei
In frunte ţintaţi
In coarne înfieraţi,
Mânaţi măi! hăi! hăi!

Iar când cădea bacşişul bun în palma *Colăerului,* atunci adăuga::

Să vă dee Dumnezeu
Câte pae sus pe casă
Atâţia galbeni pe masă,
Câţi cărbuni în cel cuptor
Atâţia mândri gonitori,
Câte fire în manta
Atâtea vite a fata
Mânaţi măi! hăi! hăi!

Mă amestecai şi eu într'o ceată de flăcăi şi o pornii cu colinda pe la case. Aveam oare altă-ceva de făcut? Dar lucru neaşteptat, între colăeri întâlnii pe feciorul meu Ion cu o talancă în mână sunând şi strigând cât îi lua gura: Mânaţi măi! hăi! hăi!...

Era gras şi rumen la faţă ca un om netrecut prin mâna judecătorilor. Mă uitai drept în ochii lui, însă el nu mă cunoscu tuns şi ras cum eram şi îmbrăcat în haine de rând.

— Se vede că-ţi merge bine, îi zisei eu prefăcându-mi glasul.

www.dacoromanica.ro

— Ce fel?...

— Ai dat peste stăpân bun.

— Ba n'am de fel.

— Da ce s'a făcut stăpânul tău?

Ion se scărpină în cap, tuşi, oftă după obiceiul lui când avea ceva vajnic de spus, apoi apropiindu-se de mine îmi zise:

— Vrei să ştii numai decât?

— Aş dori, căci am auzit multe de toate.

— Ei bine, a murit!...

— Ce vorbă!

— Da, cum îţi spun; a plecat fără să mă asculte într'o sară înspre Sfântul Andrei la moşia lui Neagu unde-l ducea dorul duducăi Elenei, şi la moara de vânt ştii la locul cel necurat, i s'a răsturnat sania, i-a fugit calul iar pe dânsul l-au luat *Ielele* prin văzduh aşa de repede şi aşa de sus, că numai ce-a căzut mort în poarta curţii lui Neagu.

— Dumnezeu să-l ierte! îi răspunsei eu cu o prefăcută părere de rău. — Dar dacă s'ar întâmpla să-l vezi ce-ai zice?

— Zic că mai degrabă îmi va creşte barbă în palmă decât să se întâmple una ca aceasta, afară numai dacă ucigă-l crucea îi va lua chipul. Ei! numai eu ştiu cât am plâns la inmormântarea lui, căci fusese bun stăpân sărmanul!...

— Sărmanul!... repetai şi eu cam în bătae de joc. — Dar duduca Elena ce s'a făcut?

— Duduca Elena nu i-a dus dorul multă vreme căci s'a măritat cu un tânăr subţire şi uscat de te prevezi printr'însul. Nu ştiu ce a gândit de s'a împerechiat cu o aşa coadă de biciu.

— Şi?...

— Cum şi?...

— Nu s'a mai întâmplat nimic?

www.dacoromanica.ro

— Ce să se întâmple?

— Duduca Elena nu a...

Atunci Ion prinse să sune din talancă ca un zălud strigând dinaintea unei ferestre:

Mânaţi măi! hăi! hăi!
Iar morarul meşter bun
Alerga ca un nebun
Şi striga, mereu striga
Na na na morişcă na!
Morişca hodorogea
Şi prin apă tot fugea
Mânaţi măi! hăi! hăi!

Eram într'o curte boerească pe balconul de sub ferestrele salonului. Mă uitam şi eu pe fereastră: era un bal mare din lumea cea mare.

Doamne ce podoabe!... Ce bogăţii... Numai cu cerceii unei duduci câte văduve scăpătate ai fi putut adăposti de frig şi de foame! — Dar acolo strigătul săracilor nu pătrunde, e numai locul fericiţilor. — Ce deosebire între ei şi mine! Eu gârbovit sub ruşinea unei osinde, scos din lume ca un desmoştenit, aşteptând, lipit de fereastră, pomana ce se aruncă cerşitorilor, ei veseli, bogaţi, nepăsători de greutăţile vieţii, îmbătaţi de sunetul muzicei în saloanele luminate. — Şi doar numai un perete ne despărţea. — Aşa am fost şi eu odată, şi nu-i de mult de-atuncea, dar ce-a fost şi nu mai este, e ca dunga fulgerului care nu lasă urmă pe cer. — Şi e tot lume cunoscută aici... Iată un tânăr care-şi petrece viaţa la oglindă între pomezi, piepţini şi cimbistre: păpuşă înzestrată cu darul vorbei. — Nici vrea să ştie de gerul de afară! O! par'că şi cu el aş vrea să schimb acuma!

Iată un altul repezit cu aprinderea frigurilor în vârtejul jocului. Pe faţa lui se văd urmele patimilor ce l-au secătuit fără vreme. Duce o viaţă plină de neastâmpăr, de joc de cărţi, de amor şi de dueluri. Sfârşi-va bine,

www.dacoromanica.ro

sfârşi-va rău, nu-i pasă, căci la nevoie îi rămâne sinuciderea. — Apoi privirile mele se opriră asupra unei dănţuitoare, al cărei trup se îndoia molatic pe braţul ce-i cuprindea mijlocul. — Suflet plăpând, visător şi vecinic nedreptăţit. A fugit cu Petru ca să scape de părinţi, a fugit cu Vasile ca să scape de Petru, şi acum e gata să fugă cu Sandu ca să scape de Vasile. — Nimeni nu ştie ca dânsa să preţuiască credinţa prietenilor de casă. Dar cea mai atrăgătoare figură e a doamnei care stă colo aburită de joc, răcorindu-se cu evantaliul: — figură de creolă cu ochii învăpăiaţi şi cu buzele însetate. Ce trup!... Ce frumuseţe!... Cât despre trup, o voi artiştilor!... n'aveţi ce bănui, mai tot e pe faţă, numai picioruşele cele mici par'c'ar voi uneori să s'ascundă de ochii pofticioşi, dar numai par, căci nerăbdătoare cum sunt, numai decât se ivesc de sub tainicul văl. — Nici una nu are în juru-i atâţia suspinători ca dânsa. Iorgu, unul dintre cei mai statornici, are dreptul încuviinţat şi netăgăduit de a-i săruta mâna până la încheetura braţului, în timp ce drepturile lui Petru se întind mai departe... până la cot; iar Sandu, fericitul Sandu, se bucură de toată lungimea braţului până la umăr. O! ce n'ar da ceilalţi doi să poată, întocmai ca răzeşii cei lacomi de proprietate ,să strămute mai departe brazda stăpânirii lor! — Apoi colo pe cele scaune înşirate văd un şir de bărbaţi însuraţi, figuri naive, casnice paravane în dosul cărora tot satul ştie ce se petrece, afară de ei. Dar ce zic eu?... Fiecare rând pe rând, unul mai târziu, altul mai de vreme, a aflat ce se petrece, şi l-a durut poate la început, cum doare pe copil măseaua care creşte, dar acum ca şi măselele crescute gata nu-l mai supără.

Dar Dumnezeule!... Ce văd... Tânărul cel nalt, uscăcios, al cărui deget se îndreptase odinioară spre mine înfierându-mă ca ucigaş, iată-l la braţ cu... Dar nu se poate... e un vis, o nălucire... „Ioane!" strigai eu

www.dacoromanica.ro

simţind că mi se păinjinesc ochii; cine's cei doi? Insă Ion aşteptând bacşişul, striga cât îl lua gura:

Iar lelea Morăriţă
Bună meşteriţă
Cu cojiţe, cu tărâţe
Prinse moara de cosiţe
Ş'o apucă de călcâi
Ş'o puse pe căpătâi,
Mânaţi măi! hăi! hăi!

In acelaş moment un lacheu galonat şi mânuşat ieşi afară şi ne huidui. — Ion fugi plioştit ca cânele căruia în loc de un os, i se aruncă o piatră. — In zadar îl căutăi printre colăerii ce se depărtau în grabă dela casa binecuvântată, în zadar prin numărul trecătorilor ce se'ncrucişau pe stradă. — Ion se făcuse nevăzut.

Atunci mi-am adus aminte că pe când eram şi eu om ca toţi oamenii, adică pe când aveam sub stăpânirea mea şargul cel credincios care-mi ştia gândul, mergeam dela ţară la târg şi dela târg la ţară, cât ai bate în palmă. — De ce nu m'aş duce acum pe jos la ţară; depărtarea nu era de speriat.

Ş'apoi mai era oare a mea moşia părintească cu livada părintească, cu casa părintească, între pereţii căreia am deschis ochii, sau nu?... Fără să stau mai mult la gând, mă îndrumăi spre moşie cu bătul în mână şi cu căciula îndesată pe urechi.

Pe câmp cât cuprindeai cu ochii, se vedea albind zăpada ca un ştergar alb nemărginit, iar pe luciul ei se jucau razele lunei pline. Altădată mi-ar fi plăcut această privelişte a nopţii cu liniştea ei, cu tainele ei, însă acum nimic nu mai pătrundea în inima mea, nici bucurie, nici durere. Mergeam spre casa unde m'am născut, ca un om ce nu are nici un gând, nici un dor, nici o amintire; mergeam călăuzit de calea robilor şi par'că tot una îmi era să ajung sau să nu ajung.

www.dacoromanica.ro

Iată că într'un târziu pe la *cântatul cucoşilor,* zării în depărtare o lumină în spre miază-noapte. Era frumoasă, dar neliniştitoare lumina ceea, căci venea în dreptul moşiei mele, şi văzând cu ochii se întindea pe cer ca o perdea înfocată ce întuneca strălucirea lunei. Iar pe perdea păreau ţesute mii de flori fantastice cari necontenit se mişcau şi se schimbau, prefăcându-se când în roţi de curcubei ce se învârteau pe osii nevăzute, când în largi evantaliuri cari se 'nchideau şi iar se deschideau, când în coloane uriaşe pe vârful cărora părea că se razimă bolta cerului. Apoi din când în când se ridica în sus ca dintr'o gură de vulcan, câte un roiu puternic de scântei care desfăcându-se, cădeau pe zăpadă ca o ploae mărunţă de diamante.

Ce să fi fost oare?... Era numai zarea înşelătoare de la miază-noapte care uneori s'arată şi la noi, sau vre-un foc aevea? — Imi grăbii paşii şi ajunsei la obârşia luminei ce împodobea cerul.

Erau casele mele cari ardeau, case mari cu două rânduri pline de tot avutul părintesc. Ce privelişte Dumnezeule!... Alţii ar fi scos din piept ţipete disperate, ar fi vărsat şiroaie de lacrimi, şi-ar fi smuls părul din cap, eu însă eram rece ca de ghiaţă; par'că priveam casa altuia cum ardea. — După câte suferisem, ce putea să mai simtă biata inima mea. — Eşeau suluri de foc prin ferestre ca nişte limbi de şerpi, pocneau geamurile, se risipea acoperământul, şi fumul se ridica în vârtejuri turbate par'c'ar fi voit să cuprindă pământul. — Tot satul era adunat cu topoare, cu scări, cu cofe de apă căutând să stăpânească focul, dar munca lor era zadarnică. Mă amestecai printre oamenii cari lucrau, oamenii pe care-i ştiam de copii, născuţi şi crescuţi în sat, şi lucru ne mai pomenit, nici unul nu mă cunoştea. Par'că nici n'aş fi fost vre-odată stăpânul lor. Şi cum stam şi priveam la lupta flăcărilor, răsleţ, străin între ai mei îmi venea să râd, îmi venea să cânt, şi pentru a-mi bate joc de soarta ce

www.dacoromanica.ro

mă prigonea, luai cu însăşi mâna mea un cărbune dela focul ce-mi topea avutul şi-mi aprinsei luleaua. — Atunci auzii un nechez care-mi străbătu urechile. — Era glasul şargului care cerea ajutor. Alergăi la el, îl deslegăi dela iesle tocmai în momentul când era să se risipească grajdiul asupra lui, iute îl înhămai la săniuţa cea sprintenă care sta afară ferită de foc, şi fără ca nimeni să-mi zică un cuvânt, deşi toţi mă priveau, mă suii în săniuţă şi plecăi... Incotro plecăi?... Pe drumul mare care duce la curtea lui Neagu, drum de atâtea ori bătut de picioarele şargului. Ce era să fac acolo?... Şargul singur ştia, dar fugea de-i scăpărau potcoavele.

Focul din urmă, luna din cer, zăpada de pe pământ îmi luminau calea ca ziua, iar dinaintea mea pe şesul alb şi tăcut se vedeau aripele unei mori de vânt care se roteau în depărtare ca nişte braţe uriaşe, singura mişcare în somnul pământului. — Era moara necurată despre care îmi vorbise Ion. — Când ajunsei în dreptul ei, îmi adusei aminte că mă prăvălisem în sara spre Sfântul Andrei, dar nu bine-mi fulgerase această amintire prin cap, că săniuţa se răsturnă, calul se făcu nevăzut, iar eu rămăsei singur fără nici o apărare în mijlocul câmpului. — Nu pierdui cumpătul şi intrăi în moară, singurul adăpost ce-mi rămăsese contra dihăniilor de noapte. Deşi moara era pustie şi colindată după spusa lui Ion, de duhuri necurate, totuşi nu-mi era frică să petrec noaptea într'însa, căci nu credeam în năluci, stafii şi strigoi. — Obosit cum eram de drumul ce făcusem, mă tupilai într'un colţ şi... de aici înainte nu mai ştiu bine... ori că somnul mă cuprinsese şi visam — ori că vedeam aevea, dar deodată mi se păru că moara umblă şi că e plină de oameni. — Unii ciocăneau la măsele, alţii turnau în coş, alţii umpleau sacii, iar roţile se 'nvârteau cu o iuţeală de fumega făina şi se cutremurau pereţii. Şi ce ciudaţi mai erau oamenii aceia!... Unii aveau unghii la degete ca mâţele, alţii

www.dacoromanica.ro

copite ca de ţap, alţii nările şi bărbia tăiate în două ca la zăvozi, şi toţi aveau cozi şi ochii scurşi de li se vedeau creerii prin orbitele deşarte.

Dar pe când era vuetul mai mare şi măcinişul mai înfierbântat, deodată uşa morii se deschise, şi o femeie naltă, despletită, îmbrăcată în haine albe se arătă pe prag. La vederea ei moara stătu pe loc, nălucile dispărură ca prin minune, iar ea înaintând spre mine îmi zise cu blândeţe:

— Nu te teme, eu cunosc drumul la curtea lui Neagu şi voiu să te scap de primejdii; vino cu mine, numai de nimic să nu te miri, de nimic să nu mă'ntrebi şi mâna pe mine să nu pui.

Supus ca omul ce nu are nici o voinţă, plecăi alături cu dânsa pe drumul ce duce la curtea lui Neagu. Glasul ei îmi părea cunoscut, dar nu-mi aduceam aminte al cui era. Mergeam iute, foarte iute, grăbiţi fiind amândoi, şi de ce mergeam de ce mă simţeam mai uşor. La cornul de luncă îmi ieşi iarăşi înainte lupul cel cu coada cât un măturoi şi astă-dată par'c'ar fi voit să se pue la ceartă cu mine; însă la un semn al ei, lupul scăpără şi se făcu nevăzut. Mergeam, mergeam pe şesul întins par'că mă împingea cineva din urmă, şi tălpile mele abia atingeau pământul, — iar dela o vreme par'că nu mai mergeam, ci lunecam. Deodată mă trezii în faţa unei ape mari, fără luntre, fără pod, fără mal de ceea parte.

Nehotărît mă oprii un moment în loc şi mă uităi pentru întâia oară în faţa ei; îmi păru aşa de frumoasă călăuza mea că par'că m'aş fi dus cu dânsa până la capătul lumii. La un semn al ei intrai cu bărbăţie în apă. Dar o minune!... trupul meu nu se cufundă, picioarele mele nu se udară, ci în tocmai ca pasărea care rade apa cu aripile, aşa de sigur şi aşa de iute lunecam şi eu deasupra apei. Apoi încet, încet mă ridicăi în slavă şi mă urcăi, tot mă urcăi până ce străbătui dincolo de nouri. Căpătasem darul de a

www.dacoromanica.ro

zbura, şi-mi venea să cred că de când eram pe lume nu mai mersesem altfel, într'atâta îmi părea uşor şi firesc de a pluti în văzduh. Apoi îmi aruncăi privirea în jos asupra pământului care se învârtea sub picioarele mele ca un glob nemernic pierdut în noianul întunericului, şi aşa un dispreţ îmi veni în suflet despre cele ce se petrec acolo unde toţi vor să fie stăpâni, uitând că moartea e singura stăpână, încât dacă nu mi-ar fi fost ruşine de tovărăşiţa mea de zbor, aş fi trântit un hohot de râs.

Ce-mi păsa acuma de judecătorii cari mă osândise, de casele care-mi arsese, de nălucile din moară?... Imi căzuse perdeaua de pe ochi şi toate le vedeam şi le înţelegeam.

Mă uitam acum la soare fără să clipesc, şi câţi alţi sori ca dânsul, de-o mie de ori mai mari şi mai frumoşi vedeam rotindu-se în spaţiu, sori albaştri, galbeni, verzi, ochi ai cerului cari de când lumea tot astfel s'au rotit şi s'or roti. Iată şi colo luna nopţilor pământeşti, luna poeţilor, luna lunaticilor, luna cânilor lătrători, slugă bicisnică a pământului. — Ce fir de nisip!...

Dintr'o singură privire străbăteam toată urzeala lumii; auzeam creşterea ierbii, înţelegeam taina vieţii, atingeam firele ce leagă stelele între ele, vedeam boldul care dă mişcarea, simţeam timpul stătător; ce zic? Eu însumi făceam parte din acele fire, din acele stele, eram văz, eram auz, eram mişcare, eram *toate,* căci toate odată le cuprindeam. Şi frumoase erau aceste făpturi şi simple şi uşoare că orice minte le-ar fi priceput. Dar mai presus de ori şi ce, era călăuza mea de zbor, în ai cărei ochi senini cerul întreg se reflecta. Uneori îmi părea că-i Elena fiica lui Neagu îmbrăcată în hainele ei de mireasă, aşa cum o văzusem în noaptea spre Sfântul Andrei. Insă nu!... era mai mult decât Elena... era atât de mult... că

www.dacoromanica.ro

par'că *ea* era sufletul lumii, stăpâna veciniciei, par'că dela mişcarea buzelor ei atârna să stea soarele pe loc, sau să se mişte, dela clipitul genelor ei, să fie întuneric sau lumină. O priveam cu dragoste nesfârşită, căci se vede, şi prin ceruri câteodată dragostea se rătăceşte... când deodată auzii un cântec care răspundea dela stele, dela iarbă, dela lumină, dela tot ce avea sau nu avea fiinţă şi umplea neţărmuritul firmament. — Ce cunoscut îmi era cântecul cela! Imi venea să cred că-şi avea izvorul în însuşi sufletul meu şi că totdeauna îl auzisem aşa lămurit, frumos şi vecinic!... Dar ce zic eu... acel cântec nu pornea nici dela stele, nici dela iarbă, nici dela lumină, ci călăuza mea îl cânta c'un glas dulce nemărginit, iar lumea fermecată numai cât îl îngâna... Atunci... răpit, pierdut, uitai sfatul ce-mi dăduse, o cuprinsei în braţe, şi cântecul ei se stinse într'un sărutat!...

. . . . . .

Dar o Doamne!... Ce grozăvie!... Deodată frumoasa călăuză se topi în braţele mele ca o rază; lumea prinse să se clatine din temelie, sorii să iasă din calea lor bătută, stelele să se ciocnească, iar eu trăsnit din câteşi patru unghiuri ale cerului, fui aruncat în prăpastia nemărginirii.

Atunci... în căderea mea nesfârşită dar scurtă ca o clipă, întrevăzui ca prin vis curtea lui Neagu, şi când atinsei pământul între stâlpii dela poartă, simţii că mii de ghiulele se sparseră în creerii mei... se împlinise cuvântul lui Ion... eram mort...

* * *

— Şargul e gata, nu plecaţi? strigă Ion la urechea mea, clătinându-mă de mână.

Ars sării în picioare şi mă frecăi la ochi... Eram eu... dar eu întreg şi teafăr în odaia mea, lângă canapeaua pe

www.dacoromanica.ro

care dormisem şi cu luleaua în mână care ardea încă. Şi în aceste câteva minute avusei timpul să fac un omor, să fiu osândit, iertat, să mă plimb prin stele şi să mor.

— Zi să deshame şargul, răspunsei lui Ion, voiu pleca mâni.

— Cuminte faceţi, cuconaşule, foarte cuminte, că mâni e sfântul Andrei. — Imi daţi voie să ung încuietorile cu usturoiu?...

www.dacoromanica.ro

CATRINȚAȘ

Sunt acum 20 de ani, eram la Slănic, şi drept să spun, cu toată frumuseţa munţilor păduratici ce mă încunjurau din toate părţile ca într'o horă cum zice poetul Vlahuţă, mă cam plictiseam. Lume puţină şi necunoscută, şi timpul cam nestatornic.

Intr'una din zile, în urma unui dejun sănătos, căci la munte ai totdeauna o foame de lup, stam aşa a lene pe o bancă, şi după ce mă săturasem de privit vârful nalt al Cerbului unde odinioară se hârjoneau într'adevăr ciutele şi cerbii şi de ascultat glasul străbătător în urechi al mahalagioaicelor adunate aice de prin toate fundurile Regatului, eram cât pe ce să adorm ca un om care are un dejun de mistuit şi timp de perdut. Când iată că trece pe dinaintea mea un Turc, get beget, în şalvari largi, c'un fes roş pe cap şi o cutie de văcsuit cizmele subsuoară.

O idee!... Dacă aşi chiema pe fostul nostru *suzeran* să-mi văcsuească cizmele, adecă ce ar fi? Va fi o distracţie pentru mine şi un semn al timpurilor tot odată.

— Bre aga! Ia vin încoace, îi zisei eu, făcând semn, nu cu mâna, ci cu piciorul. Mărturisesc că acest gest n'a fost lipsit de un pic de răutate intenţionată vroind oare cum să mă răzbun de timpurile pe când le văcsuiam noi cizmele Turcilor. Ei! aşa se întoarce câte odată roata lumei.

Turcul după ce îmi făcu o temenea cu tot ifosul lui de ex-suzeran, se aşeză dinaintea mea, îşi scoase periile,

www.dacoromanica.ro

şipurile cu vacs şi începu să mă facă frumos la picioare.

Dar fiindcă ori ce faptă omenească cât de neînsemnată, găseşte imitatori, numai decât m'am pomenit lângă mine cu un oaspe bine cunoscut al Slănicului, Nicolai Codreanu, un tip *sui generis* care întinse şi el picioarele spre Turc aşteptându-şi rândul.

Codreanu dintre toţi vizitatori era cel mai credincios şi mai habotnic slănicean. De vr'o 20 de veri de-a rândul n'a lipsit odată să vie să-şi iee în fiecare dimineaţă porţia de trei pahare de la izvorul No. 1. Ajunsese un fel de beţiv de No. 1.

Apoi era un om vesel, glumeţ, stup de anecdote, bun vânător, vorbea totdeauna tare, par'că avea a face numai cu surzi, şi când râdea în deal la *Trei Fagi,* cascadele glasului lui, se auzeau tocmai în vale la *Stânca lui Negri.*

El era vecinicul iscoditor de petreceri. Nici un vânat, nici un chef, nici o serenadă cu lampioane la *cascadă,* nici un prânz în pădure cu lăutari, nici o excursiune la la *Poiana Sărată* sau aiurea nu se făcea fără imboldul lui Codreanu.

Ei Codrene, ce mai plănueşti, îl întreba-i eu pe când el admira ghibăcia Turcului, în meşteşugul vâcsuitului.

— Am înjghebat pe mâni, dac'a fi vreme bună un vânat la urşi.

— Numai decât la urşi. Mai jos nu vrai s'o laşi?

— Da ce socoţi că eu asud dinaintea ursului. Eh! he! de a-şi avea atâtea moşii câţi urşi am la răbuşul meu, mare bogătaş aşi fi.

— Ia slăbeşte-mă Codrene!...

— Ba nici de cum. Iacă dacă vrai vino şi tu. Am să te duc într'o potică unde Catrintaş, pristavul de pădurari de aici, a ucis doi urşi unul după altul şi până a nu-şi încărca puşca din nou, i-a eşit un al treilea urs, ş'atunci a aruncat puşca jos şi a luat-o la sănătoasa.

— Da bine acolo mă îndemni tu, unde e izvor de urşi?

www.dacoromanica.ro

— Habar să n'ai. Eşti cu Codreanu adause el cu un aer protector.

— Şi cine mai merge?

— Apoi suntem şase, într'ales toţi buni de picior şi meşteri la ochit, de cei care nu dau dos la faţă.

Este o vorbă că omul cum şi-o face singur nici dracul nu i-o face. Tocmai aşa am păţit-o şi eu. Ca să nu mă arăt fricos, deşi cam cu sfială în inimă, m'am prins al 7-lea tovarăş şi mi-am dat apoi întâlnire, cu ceilalţi pentru a doua zi în zori de ziuă dinaintea otelului *Cerbul*.

A doua zi pe când aburii eşeau valuri, valuri din pepturile noastre, de răcoarea ce ne cam strângea în spate, noi câteşi şapte, călări, cu puştile pe umăr urcam ca nişte voinici la munte şi în urma noastră, venea o ceată de haitaşi cu Catrinţaş, pristavul pădurilor în frunte.

Nu ştiu, zău câţi urşi va fi împuşcat Codreanu, căci el le cam împodobia; dar Catrinţaş, om nalt cât un brad, care călca sănătos, vorbea răspicat şi cu temei şi avea nişte ochi pricepuţi de par'că-ţi gâceau gândul, ştiu bine că era dintre acei ce se băgau în vizunia ursului cu lumânărica aprinsă în buza puştei.

Şi ne urcam, mă rog, la deal pe cărări neumblate prin codri de brazi pe unde nu cred să fi răsunat vre-o odată lovitura toporului sau trăsnetul puştei, căci pe atunci nu se înmulţise ceata buhnacilor buni numai de speriat vrăbiile.

In sfârşit am ajuns într'un fund de pădure unde trebuia să facem bătaea. In cea mai mare tăcere ne-am aşezat fiecare la locul însemnat de Catrinţaş, iar locul meu, care venea într'o cumplită tiharae, în gura unei văgăuni era cu deosebire fioros.

— Dacă e urs în pădure, îmi zise pristavul, pe aice trebue să easă, că n'are pe unde cotigi.

— N'are pe unde cotigi, repetai eu în gând. Vrea să zică, trebue să mă ţin bine să nu-mi dau pielea ursului

www.dacoromanica.ro

în loc să mi-o dee el mie. Şi cum stam aşa în aşteptarea pornirei haitaşilor fără să vreau îmi veniră în minte cei trei urşi a lui Catrinţaş.

Auzi trei urşi!...

— Unul înţeleg... doi treacă meargă... dar trei, fără şagă erau cam mulţi. Aveam, drept să spun, simţimântul soldatului care intră pentru prima oară în foc. Aceiaşi emoţie, aceiaşi strângere de inimă, aceiaşi groază de necunoscut cu deosebire că soldatul nu merge acolo de bun cheful său, iar eu naivul m'am prins în horă numai de ambiţie să nu mă las mai jos decât ceilalţi. Ei, dar din păcate lucrul nu se mai putea întoarce. Vorba ceea: *„Vrei nu vrei be Grigore aghiazmă"!*

Mi-am examinat cu toată îngrijirea carabina ca nu care cum-va să mă dee de sminteală tocmai la adică; de altfel drăguţa mea de carabină cu două ţevi era destul de durdulie şi glonţii destul de maşcaţi ca să nu-i poată mistui dihania ori cât de bun pântece ar fi avut.

Am stat aşa două oare întregi pe ceasornic până ce a pornit goana, căci la munte nu-i ca la câmp. Locurile sunt tari şi cu anevoe pot străbate haitaşii, prin râpele cele prăpăstioase unde şi-a înţarcat dracul copiii.

De-odată auzii sgomotul haitaşilor care ajunşi pe un colnic din faţa noastră înaintau spre linia puşcaşilor.

De acuma aţinete cucoane Neculai!

Par'c'o furtună a prins să învălue pădurea, par'că au început brazii să dănţuiască, par'că năvălea asupra noastră un potop să înnece lumea, aşa clocoteau munţii de vrăjmaş. Se speriau toate vrăbiile, toate mierlele, toate ciocănitoarele, tremurau frunzele, tremurau ecourile, tremura şi inima mea.

Şi doar nu eram aşa stângaci cu carabina. Mai dădusem eu piept cu badea lupul şi jupân mistreţul; ei, dar trei urşi, oricum, nu-s trei sarmale uşor de înghiţit.

Se înţelege dela sine că nervii mei erau cumplit de în-

www.dacoromanica.ro

cordaţi întocmai ca nişte strune de vioară gata să pocnească. Ochii în cap mi se mărise peste măsură de mult ce fixam toate tufele unde de câte-va ori par'că văzui chiar mişcând blana ursului. Apoi din vreme în vreme când se clătina vreo creangă pe copac, un fior rece mi se strecura prin trup şi părul mi se ridica măciucă în vărful capului.

Dacă vrai să ştii, iubite cetitor, ce vra să zică a aştepta să dai buna dimineaţă cu trei urşi, te-aş ruga să te înţelegi cu Catrinţaş ca să te ducă la locul unde eram eu. Imi vei spune apoi la ureche ce ţi s'a întâmplat.

Cu toate aceste matahalele de urşi nu-şi arătau vârful nasului.

Toate bătăile mele de inimă erau în deşert; haitaşii se apropiaseră de tot; nu mai aveam acum simţimântul singurătăţei în pustietatea codrului, încât începusem a crede că urşii lui Catrinţaş au fost o frumoasă poveste şi mă mustram pe mine însumi de spaima ce-mi făcusem de toate nimicurile; când deodată auzii la spatele mele un foşnet care îmi slei sângele în vine, un foşnet înfiorător, prelung, care se urca în sus pe trunchiul bradului sub care mă aflam şi puse în mişcare toate crengile lui.

Acum nu mai era glumă. Ursul se suise în copac şi fiindcă în primejdia mare vine şi curajul mare, imediat am sărit câţiva paşi alături de copac, ca să nu-mi cadă dihania în spate, am pus puşca la ochi şi... O! Doamne! Ce văzui! In loc de înfricoşatul urs, văzui o veveriţă mică şi sprintenă care sărea de pe creangă pe creangă, se uita galeşă la mine şi părea a se strica de râs de fiorii ce-mi dăduse.

Iar eu nu tăgăduesc că în acea clipă de straşnică emoţiune am simţit o nespusă bucurie văzând că ursul s'a prefăcut în veveriţă.

In acelaşi moment sosiră şi haitaşii şi goana se isprăvi.

www.dacoromanica.ro

Mulţămit că am scăpat de cei trei urşi care în timp de vre-o trei oare au stat ca o ameninţare asupra capului meu, îmi reveni, ca după orice primejdie trecută curajul la loc, ba încă îmi reveni mai mare ca şi cum m-aş fi luptat cu fiarele şi le-aş fi răpus. Apoi, pentru a nu da de bănuială tovarăşilor mei, că mi-a fost frică, am luat eu prăjina înainte şi am început să mă leg de Codreanu tocmai pe tema fricei.

— Da bine, Codrene, nu ţi-ai pus o pelcică la fondul pantalonilor?

— Eu pelcică!... Ha! Ha!... Răspunse Codreanu trîntind un hohot de râs de-au răsunat cele patru colţuri ale codrului. Am cinstea să-ţi spun prietene că am zărit roşind spinarea unui cogemete *Martin,* bine blănit, dar când i-a mirosit a Codreanu a scaparat nemernicul de n'am mai avut vreme să trag în el.

Noroc c'a scăpărat!... Că altfel era să fie vai de el, dacă nu vai de tine.

Codreanu nu se supăra de glume, dar nici el nu-şi cruţa prietenii; avea limba ascuţită şi se pricepea să lovească pe om la cusur.

Toţi îşi istoriseau acum impresiunile, însă nici unul nu mărturisea drept ceia ce a simţit în aşteptarea ursului.

Mi-a trebuit şi mie douăzeci de ani, ca să mă hotărăsc a destăinui adevărul. Ne adunasem deci într'o poiană prea frumoasă prin mijlocul căreia şerpuia un pârâu rece ca ghiaţa şi limpede ca lacrima; acolo la urmbra cător-va brazi seculari, pe un muşchiu verde şi moale ca o saltea de puf, lângă pârâul cel recoros în undele căruia ne-am aşezat butelcile ca să le răcim, ne-am pus şi noi jos roată împrejur, dupe moda orientală a văcsuitorului nostru de cizme, iar după ce Catrinţaş ne-a desfăcut sacii cu merindele, apoi... halal să ne fie!... Era drept dragul să ne fi văzut cineva la lucru. Poftă de mâncare şi poftă de vorbă cât lumea .Par'că făcusem cine ştie ce izbândă.

www.dacoromanica.ro

Cu cât se deşertau sacii şi butcile cu atât creştea cheful şi voea bună, cu atât poveştile vânătoreşti deveneau mai gogonate.

Ca să dau o idee despre ce este în stare să istorisească un vânător sătul cu o ploscă de cotnari trasă la măsea, e destul să spun următoarea întâmplare a lui Codreanu care se jura pe oţelele puştei lui, tot ce avea el mai scump pe lume, că era adevărată:

— Intr'o zi la o goană, povesti el, am împuşcat un hrăpăreţ de lup, talpa pădurei, bătrân, colţos şi care desigur a călcat multe poieţi şi stâni căci era gros în ceafă ca un vlădică. De la cel dintâi foc a rămas mort, ca toţi morţii, înţepenit cu dinţii rânjiţi de par'că-ţi era frică de el. Apoi fiindcă în ziua ceia căzuse mult vânat, de nu mai încăpea în căruţa noastră, ne-am hotărît să jupuim toate vulpele, şi toţi lupii împuşcaţi că să le ducem numai pieile acasă. Unul dintre haitaşi s'a şi apucat să jupoaie lupul meu începând operaţia dela coadă în sus. Dar nu bine îl dispoese până la jumătatea trupului că deodată spurcăciunea de dihanie prinse să urle de clocotea pădurea, chemându-şi se vede finii şi cumetrii în ajutor, iar noi zăpăciţi uimiţi, l'am privit cu gurile căscate cum ticălosul pe jumătate jupit a fugit în pădure şi fugit e şi în ziua de astăzi.

Bine trebue să-l fi primit finii şi cumetrii răspunse-i eu, când l'au văzut într'un costum aşa *décolleté* întocmai ca unele din cucoanele noastre, care sunt, vorba frunţuzului: *trop basses par en haut et trop hautes par en bas.* Dar să vă spun eu o altă ciudăţenie care ar fi de necrezut dacă nu mi s'ar fi întâmplat chiar mie.

— Să vedem ciudăţenia, adause Codreanu, făcând un semn din ochi tovarăşilor săi.

Eu cetisem nu de mult cartea lui Odobescu „*Pseudo Kynegheticos*“ şi fără mustrare de cuget îmi însuşii următoarea anecdotă vânătorească localizând-o după tre-

www.dacoromanica.ro

buinţă; alţii au făcut mai rău decât mine, au braconat prin codrii literaturii şi au tăcut pitic.

— Inchipuiţi-vă zisei eu, că la un Crăciun, în pădurile de la Bordea, lângă Iaşi, am împuşcat o vulpe cum nu s'a mai văzut, o vulpe cu un măturoi de coadă de cinci stânjeni.

Aici mă oprii şi aruncai ochii roată împrejur.

— Ei ce vă uitaţi aşa ciudat la mine?... Nu s'a văzut copii născuţi cu două capete, viţei cu şase picioare?... Şi altele şi altele.

— Asta-i din calea afară gogonată bădiţă!... strigă Codreanu indignat. Ia mai lasă ceva la loc de tocmeală.

— Bine, n'o fi fost poate tocmai de cinci stânjeni, că n'am măsurat'o dar de doi stânjeni nici vorbă că a fost.

— Mă rog, mă rog, nu ne prosti.

Mai ai loc de lăsat ca precupeţul care cere şapte preţuri.

Fie chiar de un stânjen, încă tot e o minune.

— Ascultă dragă! Degeaba umbli să ne iei aşa peste picior ca pe nişte mazete, ştim şi noi ce e o coadă de vulpe.

Atunci înşfăcând un pahar de vin ce sta plin înaintea mea, îl dădui duşcă pe gât şi cu un aer mânios răspunsei:

Pentru Dumnezeu! Ce vreţi Domnilor?... Să vă spun numai decât că vulpea a fost bercă, asta n'o pot face nici în ruptul capului, măcar de m'aţi duce la spânzurătoare.

Un straşnic hohot de râs peste care domnea se înţelege, râsul lui Codreanu întâmpină vorbele mele. Dânşii habar n'aveau că eu îi trăgeam pe sfoară cu povestea lui Odobescu.

Dar culmea nu-i aici.

Catrinţaş care şedea în picioare şi ne asculta cu mâna la gură, avea în faţa lui un aer de reculegere, de nedomerire, par'că să creadă, par'că să nu creadă cele ce auzea.

www.dacoromanica.ro

Eu care mă ridicasem prin ultimul pahar dat pe gât la un diapazon de veselie mai presus de ceilalţi tovarăşi ai mei, mă sculai în picioare şi adresându-mă lui Catrinţaş îi zisei:

— Măi Catrinţaş!... Ia spune şi tu ce întâmplări ai avut in viaţa ta de vânător?

— Ce să am? — Cinstiţi boeri, răspunse pristavul scărpinându-se în cap. Ce pot eu să vă spun, un biet ţăran de la munte, pe lângă cele spuse de D-vs. care aţi umblat şi aţi văzut atâta lume.

— Ori cum nici tu nu eşti de eri de alaltăeri; ai călcat multe păduri şi trebue să fi avut multe păţănii, de când ţii puşca în mână.

— Dacă-i aşa apoi cu voea d-vs. voiu spune şi eu una dar să nu vă supăraţi dacă'ţi găsi-o proastă, că dă... ceea ce ştiu aceea vă spun... aşa cum mă pricep şi eu ţărăneşte.

— Spune, spune Catrinţaş îi ziserăm noi cu toţii.

— Apoi odată, urmă el, pe când eram tânăr, m'am suit la munte să culeg zmeură. Era o zi frumoasă ca astăzi. Linişte mare în pădure; numai ciocănitoarele se auzeau lovind cu pliscul în coaja bradului. Umplusem coşarca pe jumătate, când iată mă trezii la spate cu un afurisit de urs sburlit, ridicat în două labe, care venea spre mine mornăind şi scuipându-mă par'că vroea să mă mustre că de ce i-am calcat răzăşia. Caut să fug, dar în faţa mea se deschide o râpă adâncă peste care numai doar în sbor aşi fi putut trece. Noroc că de a curmezişul râpei sta un trunchiu de brad culcat care ţinea loc de punte; îmi fac cruce şi apuc pe buturuga ceea pe care se vede Dumnezeu me-a pus-o în cale, da n'ajung bine la jumătate, că dincolo pe celalt mal îmi iesă naprasnic un alt părdalnic de urs şi mai zburlit şi mai mânios. S'au adunat talhării la zmeură şi me-au tăet drumul din două părţi, iar eu eram cu mânele goale...

www.dacoromanica.ro

— Cu mânele goale!...

— Da... cu mânele goale; fără puşcă, fără cuţit, fără un un ciomag măcar, fără să pot fugi nici înainte nici înapoi, şi cu prăpastia sub mine... Inchipuiţi-vă în ce hal eram... Maica Domnului!... şi astăzi când îmi aduc aminte, îmi înghiaţă sângele în mine!

— Şi ce ai făcut Catrinţaş?

— Ce se fac, boeri D-vs.?.... *Ia m'au mâncat urşii.*

. . . . . .

Şiretul de Catrinţaş a rostit aceste cuvinte cu un aer atât de blajin, cu o atât de prefăcută naivitate, încât toţi am rămas un moment buimăciţi.

— Ura!.. .Să trăiască Catrinţaş strigă însfârşit din răsputeri Codreanu. El a pus capac la toate. Voi iştialalţi nu mai plătiţi o ciapă digerată. Şi fiindcă a dat Dumnezeu de a înviat după ce l'au ospătat urşii, apoi să bem în sănătatea lui ca să nu mai moară a doua oară!

Povestea lui Catrinţaş a mers din gură în gură; a făcut ocolul Slănicului şi pot zice a ţărei întregi.

De atunci, ca mai ba, vânătorii noştri să istorisească că au văzut lupi pe jumătate jupiţi fugind prin pădure şi alte de asemenea parascovenii bune de adormit copii în ajunul Crăciunului.

Catrinţaş merită o recompensă naţională!

www.dacoromanica.ro

COMOARA DE PE RARĂU

Intovărăşit de un călăuz din Dorna, tânărul Costin se urca pe muntele *Rarău,* care este unul din cele mai înalte piscuri ale Carpaţilor. Deasupra Rarăului stau clădite două stânci gigantice numite *Pietrele Doamnei,* înegrite de timp, sfâşiate de furtuni, şi cari văzute printre negri, cu turnurile lor fantastice, samănă a fi un palat zidit în lumina aerului.

Atras de frumuseţea acelor stânci, Costin se urca încet şi greu în urma călăuzului pe o potecă strâmtă, unde abia găsia destul loc spre a-şi aşeza piciorul, având în dreapta muntele ce se înălţa ca un zid deasupra capului său, şi, la stânga, o prăpastie fioroasă, în fundul căreia se zărea şerpuind Bistriţa, mică ca o cordea. Cu cât înainta, cu atât coasta devenea mai repede şi mai obositoare. Cărarea se strâmta din ce în ce mai mult, şi pe unele locuri dispărea cu totul.

Era în luna lui August.

Aerul răcoros, plin de mirezme, ce se ridica din sânul codrilor, îi străbătea adânc în piept, şi ochii săi alergau rătăcind din loc în loc, privind când figurile ciudate ale stâncilor, când cursul împleticit al Bistriţei, când şesurile întinse şi aurite ce se zăreau, dincolo de munţi, la marginea orizontului.

Trei oare şi jumatate Costin urcase mereu la deal şi căldura soarelui începuse a-i acoperi fruntea de sudoare.

— Domnule! îi zise călăuzul desfăcându-şi traista cu

www.dacoromanica.ro

merinde, te văd cam ostenit: gustă ceva din vinul ista să mai prinzi la putere şi să ne grăbim pasul, ca nu cumva să fim siliţi să dormim la Pietrele Dornei cu liliecii şi stafiile.

— Ce, sunt stafii pe acolo?

— Hei! ba ce! Acolo nu-i loc curat; ci-că în toată noaptea se preumblă pe vârful Rarăului umbra Domniţei, care a botezat stâncile cu numele ei.

— Ai văzut-o vreodată?

— Să mă ferească sfântul.

— Şi ce Domniţă era aceea?

— Da mai ştiu eu, domnule! Se povesteşte din părinţi că, gonită de Turci, ea s'a urcat pe Rarău şi a îngropat sub stânci toate odoarele ţării. De aceea se vede uneori acolo în miez de noapte o pară de foc galbenă eşind din pământ. Când ai plecat dela câmp n'ai venit aici pe valea pârâului *Suha?*

— Ba da!

— Apoi n'ai trecut printr'un sătuleţ, care se cheamă *Tabăra?* [1]).

— Am trecut!

— Ei bine, acolo se spune că s'a oprit tabăra turcească ce gonea pe Domniţa şi deaceea satul a rămas cu numele de Tabăra. Apoi mai sus, tot pe Suha, nu ai întâlnit un alt sat care se numeşte *Iesle?*

— Am întâlnit.

— Acolo ci-că erau ieslele călărimii Domniţei care fugea de oastea păgânilor. Dar să mergem, domnule, că e târziu şi n'am gust să fac la noapte cunoştinţă cu stima comorii.

— Ştii una, zise Costin surâzând, dacă am rămâne astă noapte acolo sus la Pietrele Doamnei să vedem şi noi para cea galbenă şi umbra Domniţei?

1) Tabăra şi Ieslele sunt două sate în drumul ce merge dela Mălin spre Dorna.

www.dacoromanica.ro

— Ba zău, răspunse călăuzul, jumatate serios, jumatate în glumă, ţi-ar trece prin minte să faci una ca asta?

. . . . . .

După alte două oare de suiş, ei ajunseră pe vârful Raräului, unde Domniţa îşi îngropase comorile. In acest timp un fum alb şi umed începu a se ridica din fundul văilor şi în curând împodobi toţi munţii cu un văl argintiu, din care răsăreau, ca nişte verzi insule, numai culmile lor. Costin, care de pe înălţimea muntelui vedea la picioarele sale întinzându-se acest ocean de aburi deasupra căruia razele soarelui scânteiau cu mii de culori, nu-şi putu stăpâni mirarea.

— A! cât e de frumos! strigă el.

— E frumos! nu-i vorbă zise călăuzul, dar, nu prea îndemânos. Ce dracul, adause el după o pauză, uitându-se cam cu îngrijire la cer, de câte ori mă urc la afurisitele astea de pietre trebuie să mi se întâmple ceva.

— Ce ţi s'a întâmplat?

— Intr'un rând mi-a luat dracul pălăria din cap şi-a aruncat-o în râpă; în alt rând mi-am sclintit un picior, şi acum o să ne prindă furtuna.

— Unde vezi furtuna?

— Ia uită-te colo hăt departe spre dealul Măgurii.

— Ei bine?

— Nu vezi nourul cel negru cum vine ca un balaur peste noi? Vai de oasele noastre dacă n'om da dos undeva; o să ne ducem după pălărie!

Ei se găseau acuma lângă stâncile uriaşe numite Pietrele Doamnei. Se zice că Raräul, cât e de mare, geme purtând pe spinare povoara lor. Mâncate de şiroaie, brăzdate de fulgere, ele se desfac pe unele locuri în adâncimi întunecoase în sânul cărora s'aude, din când în când strecurându-se picăturile de apă ce isvorăsc din umezeala nourilor.

Costin privia cu sfială la stâncile ce-l apăsau prin mă-

www.dacoromanica.ro

reţia lor, şi iată că i se opriră ochii pe un soi de vizunie care se deschidea fioroasă la picioarele stâncilor şi mergea adânc în pământ.

— Ce este aceasta? întrebă Costin pe călăuz.

— Astă groapă n'are fund; se zice că merge până la măruntaele pământului. Ea nu de mult s'a ivit, şi într'însa locueşte stafia muntelui Dar pentru Dumnezeu, domnule, să nu pierdem vremea! Furtuna ne grămădeşte din urmă şi dacă nu vrei să te dai hrană corbilor, haide iute în vale; cunosc un loc unde ne putem adăposti.

In adevăr, munţii luase o înfăţişare posomorită. Vălul cel întins de neguri se desfăcu în nenumărate pâlcuri care, mânate de vânt, rătăceau şi se încrucişau în văzduh, întocmai ca nişte legiuni ce se pregătesc de luptă. Turmele împrăştiate pe plaiuri, simţind apropierea furtunii, alergau să caute adăpost şi tălăncile lor sunau fioros prin freamătul codrului. Tunetul începu să clocotească în văi.

— O să mă jur să nu mai calc pe aici, murmură călăuzul, ia sama unde pui piciorul... Ţine-te de mine şi nu te prea uita în jos... Bine-mi spunea tata că nu-i loc curat aici.

Costin, simţind pericolul, îşi grăbia paşii cât putea, spre a ajunge mai curând la locul de scăpare. Fulgerele îi sclipeau pe dinaintea ochilor, şi nourii spărgându-se într'un şuvoiu de ploaie, umflară într'o clipă toate pâraele cari, în cursul lor turbat, luau cu sine pământ şi pietre şi le rostogoleau la vale.

Dela un loc, Costin nu mai putu face nici un pas înainte. Cararea era ruptă în două. O râpă înfricoşată sta deschisă, înaintea sa, prin care era cu neputinţă să treacă spre a ajunge la celălalt capăt de carare. Atunci el se crezu pierdut. Având în faţă şi în stânga râpa, în dreapta zidul, obosit de osteneală, udat până la oase, el se încleştă cu amândouă mânile de o rădăcină de brad, şi se culcă la pământ.

www.dacoromanica.ro

— Fii mai verde, domnişorule, nu-i vreme să tremurăm de frică. Ducă-se pe pustii ne-a tăiat drumul; dar bun e Dumnezeu; de-om trece de aici suntem scăpaţi.

Şi fără a pierde un minut, călăuzul scoase din traistă o funie lungă, legă pe Costin de-a curmezişul trupului şi luând celălalt capăt în mână îşi făcu semnul crucii şi apucă de-a dreptul pe peretele muntelui. Intreprinderea sa era din cele mai îndrăzneţe. Deasupra sufla furtuna aşa de puternic încât ducea păsările de-a roata în aer, şi ameninţa când de când să-l răstoarne în prăpastie; dedesupt pământul nisipos şi ud îi luneca sub picioare, şi cu toate acestea el se urca mereu, ajutându-se când cu piciorul, când cu braţul, de fiecare ruptură unde putea să se sprijine, de fiecare bolovan, de fiecare creangă până ce în fine ajunse pe coama stâncii. Apoi, răsuflându-se adânc, el începu a atrage cu funia la sine pe tovarăşul său din vale.

— Ia seama şi nu te teme! strigă el.

Costin văzându-se atunci ridicat în sus în mijlocul unei furtuni care urla a moarte în urechile lui, şi sprijinit numai în funie, deasupra unei adâncimi de câteva mii de picioare, pe marginea căreia se legăna întocmai ca limba unui ornic, simţi tot sângele amorţindu-i în vine şi un văl negru i se puse pe ochi.

El pierdu cunoştinţa de sine şi nu se trezi din ameţeală decât mult după ce călăuzul îl ridicase şi-l aşezase deasupra stâncii.

— Pe cât îmi aduc aminte, zise călăuzul, este aici o peşteră unde ne putem ocroti; apoi uitându-se în dreapta şi în stânga: Ha! strigă el cu bucurie, iat-o!...

Atunci ei se coborîră cu încetul în peşteră, unde abia era loc pentru amândoi.

— Deacuma şezi jos şi vino-ţi în fire, căci prin mare şi grea cumpănă am trecut.

www.dacoromanica.ro

— Suntem oare scăpaţi? întrebă Costin uimit de primejdiile prin care trecuse.

— Scăpaţi buni teferi! Mulţămeşte lui Dumnezeu. Alţii au păţit-o mai rău decât noi.

— N'ar fi fost oare mai bine să fi rămas sus la Pietrele Doamnei în vre-o crăpătură undeva, decât să ne coborâm aici?

— Doamne sfinte! Pe semne d-ta tot nu crezi că acolo sălăşlueşte ducă-se pe pustii? La Pietrele Doamnei se încrucişează vânturile din toate părţile şi ai fi zburat ca o frunză în văzduh, sau ai fi rămas turtit sub vre-un bolovan cât casa, sau te-ai fi prăbuşit în fundul pământului după cum s'a întâmplat lui Simion flăcăul, Dumnezeu să-l ierte, căci la vremi grele ca de-al de aceste tidva Rarăului se clatină ca vârful unui copac.

— Ce fel s'a prăbuşit Simion?

— Apoi nu mă întreba, că-mi plânge şi acum inima în mine şi doar cât l-am sfătuit să nu se potrivească unui cap de muiere! Numai de!... Când se leagă păcatul de om, trebue să-l tragă. Aşa-i pârdalnica asta de dragoste!

— Vra să zice era şi o femee la mijloc.

— Ba bine că nu! Să ştii dela mine că oriunde s'ar întâmpla vre-o nenorocire, trebue să fie amestecată o codiţă de femee acolo.

Această vorbă făcu pe Costin să surâdă. El îşi uitase spaimele, de când se afla ascuns sub stâncă, când deodată o detunătură înfricoşată se auzi deasupra capului său.

— Ce este? strigă Costin sărind drept în picioare.

— Nimică!... o fărâmătură de stâncă se duce de-a roata în vale. Ucigă-l crucea le aruncă cu praştia de sus, dar ce risipeşte ziua, el pune noaptea la loc. De aceea Pietrele Doamnei stau totdeauna întregi. Fii însă liniştit; aicea n'avem grijă, afară numai dacă s'ar risipi muntele întreg, lucru de care ne-a feri Dumnezeu. Vorbiam

www.dacoromanica.ro

adineaorea de Simeon. Ce bunătate de flăcău mai era! Nici c'a mai fost un al doilea pe meleagurile noastre.

„El era fecior de mijlocaș și cam-sărac, dar voinic ca un pui de zmeu și mândru de fermeca toate fetele din sat. El însă își căuta de sărăcia lui și nu se uita la nici una dintr'însele; și mări că trăia bine și liniștit! Iată că într'una din zile sosi la biserica din sat un popă dela un târg din vale, care avea o fată subțirică și naltă ca o trestie și cu niște ochi adormitori de șerpoaică. O chema Catrina. Fudulă ca toate târgovețele, ea nu visa decât fuste și rochii, cordele și capele, lucruri ce nu erau de obrazul ei și nici că se punea alături cu vre-o fată de-a noastre.

Să te ferească Dumnezeu de fetele de popă! Ceva ceva de-or fi sprâncenate, nu le mai ajungi cu prăjina la nas. De soi țărănesc și cu gărgăuni de cucoană în cap, ele sunt cum e mai rău, nici țărance, nici cucoane.

Simion, de cum o zări îi căzu curmeziș pe inimă, și mult amar începu să ofteze. Iar fățarnica de fată nici îl primia, nici îl respingeà, ci îl ținea mereu în îngăimală, și ca să-l năucească mai tare, uneori îi zâmbea cu noimă, privindul pe sub geană, alte ori se făcea că nici îl vede, încât bietul flăcău cădea tot mai tare în boala dragostii și se usca cum se usucă frunza de vântul toamnei. Ziua el nu mai muncea, noaptea nu mai dormea și lucru mare! El care se lupta în pădure brățiș cu ursul, dinaintea ei nu îndrăznea să zică un cuvânt; de cât unde o întâlnea se uita lung în ochii ei vicleni, și ea, șerpoaica râdea în inimă.

Dacă vre-un bătrân din sat, îi zicea prietenește: „Măi băete, ie-ți de samă, nu te lăsa calcat de un picior de muiere", el îl privea dușmănește și-i răspundea răstit, crezând că-l sfătuește de rău. Iar celelalte fete suspinau și ziceau: „Pacat de el"!

Din câșlegi și până în Paști el se munci mereu cu pa-

www.dacoromanica.ro

tima, fără să-i mărturisească pe față dorul ce-l ardea, când atunci Catrina i se arătă mai mult de cât totdeauna dulce ca fagurul de miere. Ea se dete în scrânciob cu dânsul, la joc se puse lângă dânsul, tot strângându-l de mână și spunându-i vorbe prefăcute ce-l umpleau când de frică când de nădejde, astfel încât Simion, neînțelegându-i mrejele și socotind că a venit vremea să-și verse focul inimii o ceru de soție într'un noroc. Inima într'însul se bătea ca vai de el.

— Hei, Simione! îi răspunse Catrina, ai tu destui bani să-mi pui pe cap ștergar de mătasă și în gât salbă de aur?

— Ba nu!

— Apoi dragă, caută-ți femee de sama ta. Nu m'a învățat tata carte să mă învălesc în catrință și să dorm în așternut de mărăcini.

— Halal! strigă Costin, îmi place astă mândrie la o fată de popă.

— Diavolie femească, domnule! Pe urmă s'a știut ce-a fost pricina. Adică ea era logodită de mai înainte c'un arendaș bogat din vale și nici gândea să iee pe Simion de bărbat.

— O fi și asta, că mari șirete mai sunt femeile.

— Unde pui d-ta mândria Catrinei, când vedea ea că Simion numai la dânsa se uita. Ea voia să fie cea dintâiu în sat, și pentru asta puțin îi păsa ei, că el nemernicul, își va sparge capul. Un om ca dânsul nu însemna nimic când era vorba să umilească pe celelalte fete. Simion însă nu se pricepea la așa lucruri. El ținea a lui una și bună. O iubea și voia să o aibă de soție. Auzind răspunsul ei, el rămase amețit, ca și cum l-ar fi lovit cineva cu o secure în cap. De unde era el să adune atâția bani?... Să muncească îi trebuia viața întreagă; să hoțească, nu-l lăsa cugetul, că era fecior de tată cinstit. Un întuneric i se făcu dinaintea ochilor.

Se vorbea din bătrâni că la Pietrele Doamnei sunt co-

www.dacoromanica.ro

mori îngropate de Domniţa care se războise cu Turcii, şi el, ştiind aceasta îşi puse în gând să le sape. Vezi domnule unde te duce pustia asta de dragoste! Fereşte-te cât vei putea de dânsa, căci ea muşcă în inima omului cu dinţi de câine turbat. He, multe am văzut eu în viaţa mea, până când am cărunţit.

Aşa, într'o bună dimineaţă, Simion care nu mai ştia ce face, îşi luă hârleţul în spate şi se urcă pe Rarău. Păcatul îl păştea din urmă. Nu ştia sărmanul c'o să-i rămâie casa văduvă şi neamurile cernite, că boii lui au să uite a trage la plug, că ogorul are să i se părăginească, şi că, pe urma lui, va plânge tot satul afară de Catrina. Imi aduc aminte că în acea zi câinele lui urlă mult a pustiu.

Aici călăuzul se opri, şi o lacrimă i se furişă pe sub geană.

— Să nu râzi, domnule, că eu om bătrân, nu-mi pot stăpâni plânsul; dar vezi d-ta, când se prăpădeşte, pentru nişte minciuni femeeşti, o floare de flăcău ca dânsul, mă doare zău în suflet. El a săpat tocmai în locul unde ai văzut groapa cea fără fund, şi pre cât se înţelege i s'a prăbuşit deodată pământul sub picioare şi l'a înghiţit. Trei zile după aceea, un cioban a găsit cojocul lui şi-a dat peste afurisita de groapă, care nu mai fusese până atunci. Ce s'a mai fi petrecut sus? Dumnezeu ştie; decât părinţii noştri povestesc că oricine s'a suit la Pietrele Doamnei, cu gând să sape comorile, înapoi nu s'a mai întors. Trei limbi de foc, se zice, că se ivesc din pământ îndată ce începi a sapa, şi'apoi s'arată stima comorii. Atunci urlete şi vaete s'aud în văzduh, şi de-i ziuă soarele se întunecă, şi de-i noapte, stelele s'ascund şi furtunile pornesc din câte-şi patru colţuri ale cerului, şi'apoi în praf şi în pulbere se prefac oasele nenorocitului ce-a cutezat să atingă odoarele domneşti.

Astfel, domnule, s'a prăpădit Simion!

— Dar Catrina ce s'a făcut? întrebă Costin.

www.dacoromanica.ro

— Catrina a murit fată mare, căci arendaşul a părăsit-o auzind de moartea lui Simion, iar alt nebun nu s'a mai găsit care să alerge după comori pentru dânsa.

Furtuna încetase. Nu se mai auzea decât foarte slab voacea tunetului, care gemea în loc depărtat. Soarele reapăru vesel dintre nouri, şi aburi calzi se ridicau din pământ pe urma torentelor. Ambii călători părăsiră peştera, şi după două oare de coboriş, ajunseră în vale, unde se odihniră de ostenelile zilei. Costin însă avu în acea noapte un somn neliniştit, căci revăzu prin vis toate prăpăstiile prin care trecuse ziua şi toate stafiile despre care îi povestise călăuzul. Ceea ce-i rămase mai puţin în minte, fură sfaturile ce-i dăduse bătrânul său tovarăş, de a se feri de amor. Astfel de sfaturi au totdeauna soarta de a rămâne neascultate.

www.dacoromanica.ro

ASTRONOMUL ŞI DOFTORUL

Vestea despre ţara Moldovei mersese odinioară departe, până în ţările cele mai departate dela apus. Se zicea cum că grâele rodesc în pământul ei atât de mult, încât oamenii nu dovedesc să le strângă în girezi; că vinul din podgorii curge pârae, încât oamenii, ne mai având ce face cu el, îl uită cu anii în pivniţă, până ce putrezesc doagele şi cercurile poloboacelor şi rămâne vinul în cămeşa lui; că oamenii sunt blajini şi primitori, neştiind ce-i cumpăna şi măsura în ale traiului, şi că la masa fiecăruia este totdeauna loc pentru zece.

„Acolo e de noi!" zise un astronom către un doftor dintr'un oarecare târg departe de la apus.

Astronomul, deşi om învăţat, se uită de mult timp la cer, însă cerul îndărătnic nu-i trimitea mană ca în vremea lui Moise; iar doftorul, om nu mai puţin învăţat, aştepta bolnavii cari nu veneau, nu doar că bolnavi n'ar fi fost, dar pentru că alţii mai norocoşi în meseria lui îl luase pe dinainte.

Ei se sfătuiră să vie în ţara cea mult lăudată a Moldovei, sperând că acolo se vor îmbogăţi cu uşurinţă. Ei merseră deci cum putură, încetul cu încetul, şi mai călări, mai pe jos, şi mai în căruţă, ca oamenii subţiri în pungă, căci pe atunci nu se visa încă de drum de fier, şi astfel ajunseră după lung drum şi osteneală la hotarul ţării.

Era toamnă, pe când, vorba ceea, gospodarii îşi numără bobocii, iar rândunelele îşi caută de drum. Nu de-

 www.dacoromanica.ro

parte de hotar se vedea un sătulean înecat în fumul ce eşia de prin ursoaice, semn că pretutindeni fierbeau oalele la foc, căci era în spre sară, pe când oamenii se pregătesc de ale mâncării şi odihnei. Călătorii intrară în cea dintâi casă din marginea satului, unde locuia Niţă Blehan. Niţă îi primi după obiceiu cu inima deschisă şi fără să-i întrebe cine sunt şi de unde vin. Femeia lui priveghea oalele la foc, şi cinci copii în jurul ei, hârjonindu-se între dânşii, trăgeau din vreme în vreme cu ochii la străchinile de pe masă.

Masa, aşezată în mijlocul odăii, era joasă, pe trei picioare şi pe dânsa fumega o cogemite mămăligă, mai mare decât pălăria astronomului, încunjurată de trei strachini: una cu slănină, alta cu varză şi a trei cu ardei. Femeia aşează apoi pe masă oala de la foc, în care pregătise un minunat borş de fasole amestecat cu ceapă, al cărui abur îmbăta mirosul nerăbdătorilor copii.

— Poftim la masă! zise Niţă străinilor, ce stăteau la o parte privind cu curiozitate prânzul ţărănesc.

Astronomul făcu o mişcare pentru a se apropia de masă, dar doftorul îl opri de poala surtucului în loc.

— Foarte mulţumim, răspunse acesta; suntem sătui, chiar odinioară am mâncat.

Românul niciodată nu respinge străinul dela masa lui, dar nici nu are obiceiul să-l poftească de două ori. Astfel Niţă, fără ai îndemna mai mult, se puse cu familia roată împrejurul mesei şi, cât ai bate din palme, mămăliga cea mare se făcu nevăzută şi împreună cu dânsa borşul, slănina şi celelalte; iar doftorul se uita la dânşii cu ochii plini de mirare şi se afla într'o mare nelinişte.

— Ii vezi? şopti el astronomului la ureche, toţi au să moară la noapte.

— Cum se poate!

— Iţi jur pe diploma mea de doftor. — Ei s'au îndopat cu atâtea mâncări grele şi nemistuitoare, încât punga sto-

www.dacoromanica.ro

mahului lor umflânndu-se peste măsură, are să producă sau o „paralizie" a creerilor, complicată cu „intoxicaţie" de sânge, sau o „hipertrofie" a inimii; şi una şi alta sunt boale grabnice şi fără leac.

— Aşa trebue să fie, negreşit... d-ta eşti doftor şi le ştii acestea, răspunse astronomul plecându-şi capul.

— Ascultă-mă, urmă doftorul; să nu cumva să ne culcăm cu dânşii în odae în astă noapte, căci mâne dimineaţă o să fim învinovăţiţi că i-am otrăvit.

— Bine zici.

Niţă după ce mântui de ospătat, îşi şterse musteţile şi-şi aprinse luleaua, cu aerul mulţămit al omului ce şi-a îndestulat pofta mâncării.

— Nevastă, zise el, pregăteşte aşternutul pentru musafiri: d-nealor sunt osteniţi şi vor voi să se odihnească.

— Foarte mulţămim! răspunse din nou doftorul. Noi ne vom culca afară pe prispă, căci suntem siliţi să plecăm de cu noapte şi nu voim să vă stricăm somnul la pornirea noastră!

— Nu vă sfătuesc să vă culcaţi afară, băgă de samă Niţă. Am semne că la noapte o să vremuească, o să fie furtună cu ploae şi ninsoare.

— Auzi? zise doftorul către astronom.

— Ba că chiar! Eu n'am să ştiu de va fi vreme bună sau rea?... Doar au trecut „equinoxele" toamnei şi putem zice că suntem în calea „orbitei" aproape de „perihelie", astfel că după „paralaxa" soarelui nu se poate că în astă sară să fie vremea rea.

— Aşa trebuie să fie, negreşit. D-neata eşti astronom şi le ştii acestea, răspunse doftorul, plecându-şi capul la rândul său.

Ei se culcară deci afară. Vremea era bună de cu sară; stelele clipeau nenumărate pe ceriu; dar într'un târziu, pe la cântatul cucoşului, se stârni deodată un vânt de crivăţ căptuşit cu lapoviţă, încât învăţaţii călători se treziră din

www.dacoromanica.ro

somn degerați ca vai de ei. In zadar se înveleau ei cu mantalele, prin cari ploaia străbătea drept dragul; în zadar se adăposteau sub streşină, în dosul casei, după poiată, vântul îi învăluia din toate părțile şi-i ardea la inimă.

— Să batem la uşă să ne deschidă, căci o să pierim afară, zise astronomul.

— Dar cine dracu ne va deschide, răspunse doftorul, nu ştii că ei sunt morți înlăuntru?

— Ai dreptate, nu mă gândisem la aceasta.

Dar iată că un sgomot neaşteptat se aude înlăuntrul casei; uşa scârție în țâțâni, se deschide, şi Niță în cămeşă, cu capul gol şi desculț, se înfățişează străinilor cari se uitau la dânsul speriați ca la ducă-se pe pustii.

— Intrați în casă, zise el, nu v'am spus că o să vremuiască? de ce nu m'ați ascultat?

— Se vede că boala încă n'a făcut criza, gândi în sine doftorul.

Ei intrară înlăuntrul, se încălziră, adormiră şi a doua zi deşteptându-se, văzură cu mirare pe toți buni sănătoşi; femeia pregătea mâncare la foc, copiii zburdau veseli prin casă, iar Niță şedeà liniştit pe laiță cu luleaua între dinți.

— Buna dimineața; aşa-i că tot e mai bine în casă de cât afară?

— Aşa este, răspunse doftorul, dar ia spune-mi, mă rog, totdeauna ospătezi d-ta mâncări de acelea ce am văzut eri pe masă?

— Totdeauna, căci nu avem de altele.

— Şi n'ai fost bolnav niciodată.

— Ba da, odată mi-aduc aminte că mi-am răsucit un picior venind cu carul din pădure; însă moş Trohin mi l-a tras la roată şi mi l-a îndreptat. Altă dată m'a durut o măsea, pe care mi-a scos-o fierarul cu cleştele. Apoi

www.dacoromanica.ro

mai am câteodată vătămătură, ştii vătămătura care o are tot omul, dar aceea nu-i boală la noi.

— Doftorii dela spiţerie n'ai luat nici-odată?

— Spiţerie?... Să mă ferească Dumnezeu! Doar nu mi s'a urît cu zilele. Spiţeria mea e cuptorul. Când m'apucă vătămătura, beau un pahar cu rachiu şi mă culc pe cuptor şi după ce mă încălzesc bine pe o parte, apoi mă întorc de mă încălzesc pe cealaltă parte, şi a doua zi dimineaţă mă scol teafăr ca d'intâi.

— Ciudat! zise doftorul cu un aer gânditor.

Apoi astronomul, apropiindu-se de Niţă, îl întrebă la rândul lui:

— Ia spune-mi, mă rog, de unde ai ştiut că o să se strice vremea astă noapte?

— Iacă vorbă!... Ori cine hrăneşte un porc în poiată, trebue s'o ştie aceasta.

— Ce fel?

— Apoi da!... La noi e cunoscut că mascurul, când vine dela câmp cu un pai în gură, vremea o să se schimbe în furtună. Aceasta o ştim din buni şi străbuni şi niciodată nu ne-am înşelat.

— Ciudat!... adause astronomul.

Apoi, după ce cugetă câtva timp, se întoarce către tovarăşul său şi-i zise:

— Frate! Ştii ce?... să nu mergem mai departe că ne pierdem vremea. Intr'o ţară unde cuptorul ţine loc de spiţerie, şi mascurii ştiu mai mult decât astronomii, n'avem ce căuta.

— Ai dreptate! răspunse celalalt.

Astfel învăţaţii călători, cari veniseră aşa de departe spre a se îmbogăţi în Moldova, se întoarseră dela hotar.

www.dacoromanica.ro

DIN TIMPURILE „UNIREI"

Nu am intenţiunea să fac o descriere istorică amănunţită a tuturor împrejurărilor prin care a trecut ţara cu ocaziunea luptelor pentru Unire. Mi-ar trebui volume pentru aceasta şi îmi lipseşte în mare parte şi materialul trebuitor.

Vroesc numai să reculeg amintirile mele personale, despre unele fapte întâmplate sub ochii mei, la o vrîstă când impresiunile se întipăresc în memorie ca pe ceara fierbinte, penrtu a nu se mai şterge.

Am ajuns aproape la capătul cărărei.

Când mă uit îndărăt la calea ce am străbătut şi la atâta amar de vreme rămasă în urmă, ruptă din existenţa mea, simt o tainică emoţiune văzând marea prefacere ce a luat ţara în acest restimp. In cincizeci de ani ce par mulţi în viaţa unui om, dar cari nu sunt decât un fulger sclipitor în viaţa unui popor, toate s'au schimbat din temelie.

Am avut norocul să trăesc în această epocă de transformare şi să văd aceia ce nimeni în viitor n'o să mai vază. Să văd două ţări surori vasale Turciei, aproape barbare, urgisite, umilite închegându-se într'un stat unic independent, înălţat la rangul de regat.

Să văd apoi ţara noastră desvoltându-se, civilizându-se ca prin farmec şi luându-şi un loc de cinste între popoarele culte ale Europei.

De unde mulţi dintre cei ce vieţuim astăzi am apucat o stare de lucruri aşa de înapoiată, că nu era un singur

www.dacoromanica.ro

chilometru de şosea, afară de acele puţine făcute de Mihai Sturdza pe la moşiile sale, un singur pod pe apele curgătoare, o singură şcoală rurală, o singură fabrică, vedem astăzi ţara înzestrată cu şosele, drumuri de fer, telegraf, telefoane, şcoli, căzărmi, spitaluri, fabrici, în fine cu tot aparatul de civilizaţiune pe care alte ţări nu l'a putut avea de cât după o muncă de sute de ani, şi cu preţul a multe revoluţiuni şi vărsări de sânge.

De unde ţara noastră era într'un timp nu tocmai depărtat cutrierată de horde străine şi bande de haiduci a căror nume ajunsese legendar, de unde pentru siguranţa publică nu era de cât o ceată de panţâri plătiţi mai mult pentru paza Domnului de cât a ţărei, iar artileria noastră se mărginea în două tunuri, unul la Iaşi şi altul la Galaţi; de unde noi cei mai bătrâni am apucat timpuri pe când nu se dădea o funcţiune, un decret de boerie, un hrisov, o hotărâre judecătorească fără tradiţionalul ruşfert care intrase adânc în moravuri, astăzi avem în capul României moderne un Rege model de înţelepciune şi virtute, o armată puternică care şi-a făcut probele pe câmpul de bătae, o magistratură instruită şi cinstită, o administraţiune regulată care dacă prezintă încă neajunsuri se vor îndrepta negreşit, căci mult a fost şi puţin a mai rămas de făcut; astăzi putem constata cu mândrie că nivelul moral şi intelectual al ţărei este incomparabil mai ridicat; astăzi, simţimântul de patrie, odinioară stins prin veacuri de restrişte a încolţit din nou în inima poporului şi a deşteptat în fie care conştiinţa, că a devenit cetăţean liber într'un stat liber şi de sine stătător.

Acest avânt uriaş spre progres s'a accentuat cu deosebire de la 1857 încoace când a început să se agite ideia Unirei.

Simt dar o mare plăcere să revin un moment asupra acestor fapte petrecute, precum am zis sub ochii mei şi

www.dacoromanica.ro

cari au schimbat faţa ţărei într'un timp relativ aşa de scurt.

Eram un băetan abia eşit din şcoli şi cu musteaţa nu tocmai bine răsărită, când fui numit membru la tribunalul de Suceava în timpul scurtei căimăcănii a lui Theodor Balş. Se ştie că după moartea lui Balş, Poarta a numit caimacan în Moldova pe principele Neculai Conache Vogoridi.

In Folticeni, oraşul meu natal, era pe vremea aceia o generaţiune întreagă de tineri excepţional de numeroasă, compusă câte din doi şi trei fraţi şi anume: fraţii Morţun, Forăscu, Botez, Singurof, Razu, Pleşescu, Stamate, Vasescu, Ghiţescu, Gane, Macărescu, Romano, etc. toţi în număr de aproape 40, uniţi prin strânse legături din copilărie şi care îmbrăţoşasem cu entusiasm ideia mare şi mântuitoare a Unirei.

Toţi eram gata să facem orice jertfe cu averea şi persoana noastră pentru realizarea acestui ideal care ni se înfăţoşa ca un soare luminos pe cerul patriei noastre.

O! Doamne! Ce sus erau atunci inimile tuturor; cu ce foc, cu ce curaj, cu ce abnegaţiune lucra fie care pentru marele scop de regenerare a neamului românesc.

Era o suflare puternică de reînviere care trecea peste ţară şi căreia nici un obstacol din lume n'ar fi putut să-i pue stavili.

Şi totuşi biruinţa nu era de loc sigură, căci aveam duşmani straşnici atât în afară cât şi în lăuntru cari ne stăteau în cale. In afară erau trei mari împărăţii vecine, Austria, Rusia şi Turcia cari nu vedeau cu ochi buni, curentul unionist de la noi. Apoi ne mai împotrivea şi Anglia care deşi mai depărtată dar tot atât de influentă, era dominată de principiul integrităţei imperiului Otoman, şi căuta prin urmare să împiedice orice mişcare ar fi fost de natură, să atingă această integritate.

Iar în lăuntru, aveam în contra noastră bătrâna clasă

www.dacoromanica.ro

privilegiată, compusă mai mult din odrasle de la Fanar, clasă refractară la orice progres, neaccesibilă la orice idee nobilă şi patriotică. Ei ne numeau pe noi *pantalonari, bonjurişti,* şi căutau să ne convingă cu argumente ca de-al de aceste:

— Ştiţi, voi ce vă aşteaptă dacă nebuniile voastre se vor împlini? O să se desfiinţeze rangurile de boeri, o să vă iee la oaste, o să plătiţi bir!

Noţiunea egalităţei cetăţeneşti nu intra de loc în mintea lor; iar ţara era predestinată, după dânşii să fie în veci supusă sau Ruşilor sau Turcilor.

Asemenea oameni cu asemene idei nu ne puteau opune piedici serioase dacă n'ar fi fost sprijiniţi din afară.

Centrele noastre de întrunire şi consfătuire erau în Iaşi, la reposatul Mihalache Cantacuzin Paşcan în casele căruia s'a subscris actul solemn al Unirei, iar în judeţul Suceava la monastirea Slatina unde era egumen reposatul Calinic Miclescu ales în urmă Mitropolit Primat al României. In fruntea comitetelor de acţiune din toată Moldova erau: Mihai Cogălniceanu, Anastasie Panu, Dimitrie Ralet, Dimitrie A. Sturdza, Vasile Mălinescu, Costache Negri, Alecu Cuza, Lascar Catargi, Petru Mavrogheni, Costache Hurmuzache, Manolache Costache Epureanu etc. oameni vrednici, de mâna întâi cari au ajuns mai curând sau mai târziu la cele mai înalte trepte ale ţărei, şi dintre care o mare parte plătisă cu exilul generoaselor lor aspiraţiuni.

In judeţul Suceava ne întruneam noi regulat tinerii cel puţin odată pe săptămână la Slatina sub prezidenţia lui Calinic Miclescu unde combinam toate planurile de luptă, dresam procesele-verbale de rezultatele obţinute, întreţineam corespondenţa cu celelalte comitete şi unde din vreme în vreme, făceam şi câte un chef stropit cu vin de cel vechiu din pivniţele monastirei. Imi aduc aminte că la

www.dacoromanica.ro

una din acele petreceri la care se cinstea pentru unire cu paharele pline, un amic al nostru Manolache Morţun, care se greşise se vede cu un pahar prea mult, zicea: „că cele patru puncte ale divanului ad-hoc sunt punctele cardinale ale universului"; iar Neculai Verdeanu care de asemenea se cam întrecuse cu şaga ne apostrofa mereu cu cuvintele:

— Fraţilor!... Eu nu sunt beat de vin, sunt beat de amor de patrie!

Astfel şi la chef şi la treabă, şi la voe şi la nevoe grija ţărei domina totul. Şi doar nimene dintre noi nu avea în vedere foloase personale. Din contra, toţi ştiam de mai înainte, sacrificiile ce eram chemaţi a face odată cu realizarea Unirei; toţi ştiam că interesele noastre materiale aveau să fie întru cât-va sdruncinate prin strămutarea capitalei din Iaşi, şi cu toate aceste dorinţa mare a constituirei statului român ne stăpânea întru atâta, încât nici unul dintre noi nu se gândea să-şi calculeze pagubele, căci dinaintea ochilor fiecăruia, strălucea de astădată un ţel pe care cei mai mari Domni din epoca eroică a ţărilor dunărene au încercat în zadar să-l atingă.

Acest simţimânt de abnegaţiune şi dragoste de ţară care se manifesta cu aşa tărie în toată suflarea românească, nu are exemplu în trecutul nostru. — Sunt curente de înălţare de inimă în viaţa popoarelor, care le fac capabile de orice jertfe, şi care se pot asemăna cu acele momente când omul la vârsta tinereţei, şi-ar da bucuros ultima picătură de sânge, pentru fiinţa ce iubeşte.

Eram şi noi ca popor în acea vrâstă binecuvântată a tinereţii deschisă tuturor pornirilor generoase. Fericit cine a apucat acele timpuri!

Viaţa omului e aşa de scurtă şi mai totdeauna aşa de deşartă, sau plină de decepţiuni, încât cine a trăit în acea perioadă de prodigioasă mişcare naţională şi i-a văzut roadele, poate zice, că a trăit două vieţi.

www.dacoromanica.ro

II.

Eram în miezul iernei cu câteva zile înainte de Sft. Neculai. Mare chef între tinerii noştri de la Folticeni. Cei mai mulţi primiserăm prin poştă pe ne aşteptate decrete de boerii dela caimacanul Vogoride. Eram căftăniţi fiecare după aprecierile bine voitoare ale Luminaţiei sale cu rangurile de căminari, comis, spatar, ban, agă, etc.

In dispoziţiunea de spirit în care eram noi atunci, e lesne de înţeles ce haz am făcut de această marinimie intenţionată a Caimacanului. Toţi eram de părere la început să-i întoarcem imediat decretele, dar am amânat lucrul de Sft. Neculai pentru când ne-am hotărît să-i exprimăm mulţămirile noastre într'un mod mai drastic.

Intru adevăr părintele meu deşi bătrân dar om vesel şi primitor, mă însărcină să invit la masă de Sft. Neculai, pe toţi prietenii mei din oraş. Imi aduc aminte că atunci cu ocaziunea acelui banchet, am scris eu însumi invitaţiunile cu litere chirilice încălecate unele peste altele, după moda veche punând în fruntea fiecărei scrisori următoarea adresă:

Onorat d-sale boerului... Mare Agă sau Mare Ban, sau Mare Spatar, după rangul fiecăruia; singura dată când am uzat de titlurile cu care Vogoride sperase să ne cumpere.

Iar la masă să dea Dumnezeu bine! Numai râs şi chef; şi nici că se putea să fie altfel când eram vre-o 40 de ştrengari, toţi unul şi unul, tineri, sănătoşi, veseli, la adăpost de grija zilei de mâni şi toţi însufleţiţi de focul pe care Vogoride cercă să-l înăduşe cu pergamente.

— Bine te-am găsit bre comis!

— Să trăeşti chir paharnice!

— La mulţi ani arhon spatar!

— Şi cu bine cilibi aga!

erau toasturile care se încrucişau într'una întovărăşite de cele mai pipărate glume la adresa căftănitorului nostru.

www.dacoromanica.ro

Afară luminaţie, focuri bengale, muzici, transparente cu portretul lui Vogoride şi norod de nu puteai resbate cu sufletul. In dricul entusiasmului de comandă ce se manifesta pe strade, eşirăm şi noi de la banchet, numai buni pentru asemenea demonstraţiuni, şi ne îndreptarăm spre primărie, unde pe un cogemite transparent luminat se vedea zugrăvită o caricatură omenească sub care era scris cu litere roşii: „Trăească Excelenţa Sa Caimacanul Neculai Vogoride.

Ura!... Strigarăm noi din răsputeri, şi deodată zece, douăzeci, treizeci de pietre fură aruncate asupra transparentului şi-l rupse de sus până jos.

— Jos Grecoteiul!

— Jos maslinarul!

— Jos capra râioasă!

Şi o nouă ploae de pietre, distruse transparentul cu desăvârşire, de nu mai rămase nici un petic din el. Iar publicul, în loc să iee partea Grecoteiului, făcu imediat cauză comună cu noi şi prinse să strige:

Musica!... Hora Unirei!... Atunci tarafurile de lăutari, cari în atâtea rânduri şi-au văzut scripcele şi cobzele lor umplute cu sorocoveţii şi irmilicii noştri, intonară în aplauzele frenetice ale publicului întreg. hora Unirei, vestita horă a lui Alexandri, care era cântecul înălţător, hrana noastră sufletească de toate zilele.

Atunci toată lumea care se află în faţa dărămăturilor transparentului, se prinse de mână într'o horă straşnică, uriaşă, cum nu se mai văzuse în oraşul nostru, în care oameni de toate vrâstele, de toate treptele sociale, jucau cu o furie nebună şi în acelaş timp cântau în cor:

Hai să dăm mâna cu mână
Cei cu inima română
S'nvârtim hora frăţiei
Pe pământul României,

www.dacoromanica.ro

Unde-i unul nu-i putere
La nevoi şi la durere
Unde-s doi puterea creşte
Şi duşmanul nu sporeşte.

O! cine ar putea să descrie entusiasmul fără seamăn ce mişca acea sumedenie de oameni care îşi vânturau căciulele în aer, frământau pământul cu călcăile şi cântau de răsuna văzduhul.

Erau valurile poporului cari întocmai ca un şuvoi ce a rupt stavilile, nu mai întâmpină piedici.

In faţa acestei privelişti impunătoare, oamenii poliţiei rămaseră încremeniţi. Unde ar fi îndrăznit ei să ne atace sau măcar să ne zică un cuvânt, căci praf şi pulbere s'ar fi ales de dânşii.

Astfel nesupăraţi de nimeni, după o oară de joc nebun, puturăm să ne ducem cu toţii pe la casele noastre bucuroşi de izbânda făcută, şi fiind siguri că Caimacanul Vogoride va fi fericit când va auzi în ce mod i-am adresat mulţămirile noastre de ziua-i onomastică pentru boeriile cu care ne căftănise.

A doua zi pe la oarele 11 dimineaţa când mă pregăteam să merg la tribunal fui întâmpinat de aprodul care îmi remise o hârtie.

Eram destituit din funcţiunea de membru a tribunalului Suceava.

Am fost în viaţa mea, fără să solicit şi fără să doresc, chemat la funcţiuni şi onoruri înalte pe care poate nici le-am meritat. Ei bine, n'am simţit niciodată o mai mare mulţămire sufletească ca acea din ziua destituirei mele din prima funcţiune ce ocupasem.

Eram acuma om complect; îmi plătisem tributul de jertfă pentru ţară; îmi câştigasem pintenii ca şi când aşi fi fost într'o bătălie, din care a-şi fi eşit cu cinste, rănit şi decorat.

Imediat se răspândi vestea destituirei mele şi toţi prie-

www.dacoromanica.ro

tenii şi partizanii politici veniră să mă felicite de marea onoare ce mi se făcuse. A doua zi sara, se dădu un bal în casele reposatului Alecu Forescu unde toţi invitaţii mă serbătoriră ca pe un erou al zilei. Mărturisesc că eram foarte simţitor la cuvintele lor măgulitoare, mai ales la ale doamnelor cari jucau un rol activ în mişcarea noastră naţională. Una mai cu samă, căci totdeauna trebue să fie una care să aibă o înrăurire mai hotărâtoare, ne stimula şi ne încălzia inima cu farmecul cuvintelor şi al ochilor ei.

Ei! sunt mulţi ani de când frumoasa femee a trecut hotarul vieţei pământeşti, dar chipul ei mi-a rămas şi acum în minte ca o plăcută vedenie din zorile tinereţelor mele.

Acum eram deslegat de orice rezervă faţă cu Grecoteiul şi hotărît pe luptă până în pânzele albe. Dar n'avurăm noi nevoe cei din Suceava de luptă aşa de aprigă, căci conducătorii noştri din Iaşi, izbutiră să pue mâna pe corespondenţa lui Vogoride, doveditoare de fraudele comise cu ocazia alegerilor pentru Divanul ad-hoc, şi obţinură de la puterile subscriitoare tratatului de Paris casarea acelor alegeri.

Ţara puse acum în poziţiune de a se pronunţa liber, trimese la al doilea alegere în Divanul ad-hoc, numai deputaţi unionişti cari votară cele patru memorabile, puncte ce rezumau dorinţele ţărei:

1. Unirea Principatelor.
2. Autonomia şi neutralitatea garantată de puteri
3. Domn străin ereditar.
4. Guvern constituţional, reprezentativ.

Cu toate aceste nu fără greutate se făcură în judeţul Suceava al doilea alegeri; căci avurăm în contra noastră pe şeful separatiştilor, reposatul Neculai Istrati care era proprietar mare în judeţul nostru şi în măsură de a lupta cu oarecare sorţi de izbândă. Curentul însă unionist era

www.dacoromanica.ro

aşa de puternic, încât în cele din urmă Istrati nici nu îndrăzni să vie la vot, iar din urne eşiră în toate colegiile cu majorităţi enorme:

Iorgu Varnav Liteanu
Alecu Botez Forescu
Costache Morţun
Dimitrie Grigoriu Vasescu şi
Toader sin Pavel deputat sătean din Rădăşeni.

Alte petreceri, alte baluri pentru a serbători marea izbândă în alegeri.

Hora unirei se cânta şi se juca în toate respintele; versurile lui Alexandri erau până şi în gura copiilor; jurnalul unionist *Steaua Dunărei,* redactat de Mihail Cogălniceanu şi Vasile Mălinescu scris într'o limbă cu un foc şi cu o putere de argumentare cum nu mai fusese jurnal românesc scris până atunci, era evanghelia care ne inspira în toate zilele şi întreţinea căldura entusiasmului nostru.

Căci soarta cea bună a ţărei a vroit ca în împrejurări aşa de grele să avem şi oameni trebuitori pentru a ne cârmui barca şi a o aduce la liman.

III.

Divanul ad-hoc, îşi isprăvise chemarea prin votarea celor patru puncte ale dorinţelor ţărei, şi în virtutea convenţiunei de la Paris din 7 August 1859 o altă cameră urma să fie convocată pentru alegerea Domnului.

Caimacanul Vogoride revocat de Inalta Poartă a fost înlocuit prin o locotenenţă domnească de trei, după prescripţiunile regulamentului organic, compusă din Ştefan Catargiu fost ministru de interne, Anastasie Panu fost locoţiitor de ministru dreptăţei şi Vasile Sturdza fost preşedinte divanului domnesc sub ultima domnie a lui Grigorie Ghica.

www.dacoromanica.ro

O nouă perioadă electorală se deschidea deci tot atât de vie, tot atât de hotărâtoare pentru soarta Moldovei, căci candidaţii la domnie se iviseră în număr considerabil între care cei mai în vază erau fostul Domn Mihail Sturdza şi fiul său Prinţul Grigore Sturdza.

Lupta între tată şi fiu de la scaunul domniei, din cauza condiţiunilor nenaturale în care se prezenta, s'a întors în folosul ţărei, căci curentul opiniunei publice s'a îndreptat de la sine spre partidul naţional unionist care în campania electorală de atunci a învins cu o puternică majoritate.

Mai figurau între candidaţi: Lascar Catargi, Petru Mavrogheni şi Costache Negri înconjuraţi fiecare de un număr de amici personali şi politici, iar Vasile Alexandri a fost pus înainte de alţii fără ca el însuşi să aspire la domnie.

Il vedeam des pe Alexandri în casele unchiului meu Dimitrie Văsescu unde se adunau mulţi deputaţi tineri spre a consfătui asupra viitoarei alegeri de Domn.

Parcă-l aud şi astăzi apărându-se de această mare onoare cu verva sa poetică cunoscută, zicând că el nu-i făcut din lutul din care se fac Domnii. Că el nu înţălege să fie robul etichetei, să nu poată face un pas fără să-i bată darabana la urechie; să fie toată viaţa prizonier în propriul său palat, condamnat, să trăiască fără rude, fără prieteni, fără libertate, într'o atmosferă de intrigi şi de linguşiri; că pentru nimic în lume el nu va preferi aerul apăsător şi otrăvit al curţei domneşti, aerului liber şi limpede de la ţară unde poate duce viaţa fără programe, unde ca supuşi are un întreg popor de vietăţi ce nu-i cer slujbe.

Ascultam aceste cuvinte ale lui rostite cu accentul sincerităţii, şi mi se părea omul acesta atât de sus pus pe scara lumei de oarece despreţuia o domnie, încât în ochii mei lua proporţiile unei fiinţi extraordinare, supra umane.

O da! Era fără îndoială atunci cel mai mare om al

www.dacoromanica.ro

Moldovei. Poet tânăr, recunoscut şi sărbătorit de toţi, el desgropase limba noastră de sub dărămăturile trecutului, i-a redat frumuseţea ei originară şi a adus-o la cinste într'o lume care uitase s'o vorbească; el a fost cel dintâi care a înduioşat inimile noastre prin versul lui dulce şi limpede curgător ca izvorul de la munte; el simboliza într'un cuvânt întreg neamul nostru cu suferinţele, cu lacrimile lui din trecut, cu dorul şi aspiraţiunile lui spre viitor. El de-ar fi vroit, să alegea Domn.

Şi ce bine a făcut că a rămas poet.

Domnia peste oameni era să-i răpească domnia peste lumea visurilor omeneşti.

El retrăgându-se, toate voturile lui au rămas răsleţe. Atunci un număr de deputaţi, Alecu Grigoriu Vasescu, Neculai Pisoschi, Panaite Cazimir, neştiind încotro să se orienteze, deoarece ei doreau să aleagă un domn care să nu fie tocmai din aşa numita aristocraţie de pe vremea aceia, puse înainte numele Colonelului Alecu Cuza fără vre-o şansă de reuşită şi fără să-l fi consultat macar.

La o întrunire care a avut loc în sara de 3 Ianuarie 1859 la *Elefant,* aşa era supranumit cabinetul de istorie naturală din Iaşi, unde Leon Ghica şi Dimitrie Ralet ocupau un apartament, s'a făcut o încercare de alegere pentru a se vedea cine va întruni majoritatea absolută a voturilor cu hotărârea luată de mai înainte că minoritatea să se supue majorităţei. La primul scrutin Colonelul Alecu Cuza întruni o slabă minoritate compusă din deputaţii care luaseră iniţiativa alegerei lui şi alţi câţiva dintre partizanii răsleţi a lui Alexandri; iar celelalte voturi se împărţiră între Lascăr Catargi, Petru Mavrogheni şi Costache Negri. La al doilea scrutin renunţând Costache Negri, Colonelul Alecu Cuza întruni majoritatea absolută a voturilor.

Imediat se închee un proces verbal de rezultatul acestei alegeri pe care îl iscăliră toţi deputaţii prezenţi, cu an-

www.dacoromanica.ro

gajament solemn ca în ziua de alegere fixată pentru 5 Ianuarie să voteze toţi pentru Alecu Cuza, aşa că înălţarea lui la scaunul domniei era acum asigurată. De notat e că Alecu Cuza care nu se gândea la una ca aceasta, nici a fost de faţă la operaţiunile acestei alegeri pregătitoare. El dormea liniştit în apartamentul său din casele reposatului meu socru Pavel Stoianovici când i se aduse marea veste. Pe soţia lui Doamna Elena Cuza o năpădiră lacrimile, iar el rămase uimit părându-i-se că face un vis. Intr'adevăr era un vis şi cel mai frumos ce poate un om să-l facă în viaţa lui; să se culce simplu cetăţean şi să se deştepte Domn. Dar împreună cu el, întreg poporul făcea un vis, pentru ca întâiaşi dată după sute de ani, el reintra în drepturile sale, de a-şi alege Domn din libera sa voinţă. Lumea aşteaptă deci cu frigurile nerăbdărei ziua de 5 Ianuarie spre a-şi vedea realizată cea mai scumpă dorinţă.

In ziua de 5 Ianuarie 1859, zi frumoasă cu soare, tot oraşul era în picioare încă de dimineaţă. Fiecare simţea ca în acea zi are să se petreacă un fapt mare care va lăsa urme adânci în istoria ţărei noastre.

La ora 11 dimineaţa, unchiul meu Alecu Grigoriu Văsescu care era secretar la biuroul adunărei, mă introduse într'una din tribunele publice ale camerei elective. Rând pe rând veneau deputaţii, Alecu Cuza viitorul Domn, palid de emoţiune, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alexandri, Manolache Costache Epureanu, Costache Hurmuzache, într'un cuvânt toţi aleşii ţărei cari făceau parte din camera electivă. Mai multe zeci de mii de oameni umpleau tribunele publice, coridoarele şi curtea palatului.

La ora 12 se deschide şedinţa sub preşidenţia Mitropolitului Moldovei şi Sucevei Sofronie Miclescu. Se face apelul nominal la care răspund 49 deputaţi. Inainte de a se proceda la alegerea de Domn. Costache Hurmuzache raportorul comisiunei însărcinată cu redactarea unui proect

www.dacoromanica.ro

de mulţămire către puterile garante, ceteşte proectul care are următoarea cuprindere:

1. „Adunarea electivă a Moldovei rosteşte a sa adâncă „recunoştinţa puterilor ce au subscris tractatul de Paris „pentru recunoaşterea şi garantarea drepturilor Principa- „telor Române înscrise în capitulaţiunele lor cu imperiul „Otoman.

2. „Adunarea electivă înaintea lui Dumnezeu şi a oa- „menilor declară că: Unirea principatelor într'un singur „stat şi sub un principe străin din familiile domnitoare „ale Europei, cerută în unanimitate de adunările ad-hoc, „în memorabilele zile de 7 şi 9 Octombrie 1857, a fost, „este şi va fi dorinţa cea mai vie, cea mai aprinsă, cea „mai generală a naţiunei române".

3. „Adunarea electivă în numele ţărei rosteşte adânca „ei părere de rău, că această mare dorinţă, singura care „împlinită, poate asigura fericirea a cinci milioane de ro- „mâni, nu s'a împlinit; totuşi ea preţueşte şi îmbrăţişează „o constituţiune care cuprinde elemente ce ţintesc la rea- „lizarea dorinţelor unanime şi constante ale naţiunei".

Această rezoluţiune se votează în unanimitate minus două abţineri ale d-lor A. Balş şi Dimitrie Cornea.

Apoi Mitropolitul Sofronie Miclescu se ridică în picioare în mijlocul unei tăceri aşa de adânci, că fiecare nu-şi auzea decât inima sa bătându-se, şi ţinu cu glas mişcat următoarea cuvântare:

„Această adunare menită pentru a fi legislativă se gă- „seşte întrunită astăzi numai spre alegerea Domnului ţărei. „Nu mă îndoesc, iubiţii mei compatrioţi, ca fiecare din „D-vs, preţueşte cât de importantă este această operaţie „şi în cât grad viitorul ţărei se află legat cu rezul- „tatul ei.

„Mai înainte de a păşi la lucrare, eu rog pe milostivul „Dumnezeu ca să ne lumineze şi să ne povăţuiască spre „a nimeri cu ale noastre voturi pe acela din candidaţi ca-

www.dacoromanica.ro

„rele mai mult merită încrederea obştească şi a cărui le-„gături cu ţara închizeşluesc mai mult priincioasele cu-„getări ale sale către compatrioţi. Aşa dar fieşte-care „povăţuit de al său cuget, îndeplinească chemarea sa cu „depunerea votului pentru această alegere care potrivit cu „înţelesul convenţiei, trebue neapărat să iee sfârşit în „seanţa de astăzi".

După pronunţarea acestor cuvinte Mitropolitul este aclamat de adunare cu un întreit strigăt de: Să trăiască Mitropolitul Moldovei şi Sucevei.

Apoi după programul admis de mai înainte de camera electivă, fiecare deputat este chemat pe rând după ordinul alfabetic să depue jurământul şi să voteze pe faţă pentru persoana ce voeşte să o aleagă Domn. Unul câte unul se sue deputaţii la biurou şi rostesc cu mâna pe cruce: „Jur şi Dumnezeu să-mi fie întru ajutor!" Şi iarăşi unul câte unul se sue din nou la biurou şi declară în glas mare: „votez şi subscriu pentru Colonelul Alecu Cuza!"

Această declaraţiune de vot ei o scriu şi o subscriu într'un tablou de mai înainte pregătit; iar după terminarea votării preşedintele constată că Colonelul Alecu Cuza a întrunit unanimitatea voturilor afară de unul singur, a însuşi Colonelul Cuza care s'a abţinut.

Atunci Mitropolitul Moldovei ridicându-se din nou în picioare şi împreună cu el toţi deputaţii şi tot publicul din tribune, proclamă în numele camerei elective şi a poporului, pe colonelul Alecu Cuza de Domn stăpânitor ţărei Moldovei.

Strigătul de entusiasm care izbucni în acele momente din piepturile tuturora nu se poate descrie. Aplaosele, aclamările, uralele, să trăiască Alecu Cuza! Să trăiască Camera! zguduiau zidurile palatului. Cu mare greutate Mitropolitul putu restabili tăcerea, şi atunci alesul ţărei urcă treptele biuroului şi depuse jurământul după formula următoare:

www.dacoromanica.ro

„Jur în numele prea Sfintei Treimi şi în faţa ţărei mele, „că voiu păzi cu sfinţenie drepturile şi interesele patriei, „că voiu fi credincios constituţiei în textul şi spiritul ei, că „în toată domnia mă voiu priveghea la respectarea legilor „pentru toţi şi în toate, uitând toată prigonirea şi toată „ura, iubind de o potrivă pe cei ce m'au iubit şi pe cei „ce m'au urît, neavând înaintea ochilor mei decât binele „şi fericirea naţiei române. Aşa Dumnezeu şi compatrioţii „mei să-mi fie întru ajutor!"

Apoi până a nu se scoborî Domnul dela tribună, Mihail Kogălniceanu, privighitoarea Moldovei cum era numit pe atunci, îl întâmpină la scara tribunei şi rosti cu voace adânc emoţionată următorul discurs:

Măria Ta!

„După o sută cincizeci şi patru de ani de umilire şi de- „gradare naţională, Moldova a intrat în vechiul său drept, „consfinţit prin capitulaţiile sale, dreptul de a-şi alege „pe capul său, pre Domnul. Prin înălţarea Ta pe tronul „lui Ştefan cel Mare s'a reînălţat însăşi naţionalitatea „română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a „voit să împlinească o veche datorie către familia Ta, a „voit să răsplătească sângele strămoşilor Tăi, vărsat pen- „tru libertăţile publice.

„Alegându-te pre Tine Domn în ţara noastră, noi am „voit să arătăm lumii aceea ce toată ţara doreşte: la „legi nouă, om nou.

„O Doamne! mare şi frumoasa-ţi este misiunea! Con- „stituţia din 7/19 August ne însemnează o epocă nouă si „Măria Ta eşti chemat să o deschizi. Fii dar omul epocei; „fă ca legea să fie tare, iar Tu Măria Ta ca Domn, fii „bun şi blând, fii bun mai ales pentru aceia, pentru cari „mai toţi Domnii trecuţi au fost nepăsători sau răi.

„Nu uita că dacă 50 de deputaţi te-au ales Domn, „însă ai să domneşti peste două milioane de oameni!

www.dacoromanica.ro

„Fă dar, că domnia Ta să fie cu totul de pace şi de „dreptate; împacă patimile şi urele dintre noi şi reintrodu „în mijlocul nostru strămoşeasca frăţie. Fii simplu Măria „Ta, fii bun, fii Domn cetăţean; urechea Ta să fie pu- „rurea deschisă la adevăr şi închisă la minciună şi la lin- „guşire.

„Porţi un frumos şi scump nume, numele lui Alexandru „cel Bun. Să trăeşti dar mulţi ani,

„Ca şi dânsul, fă o Doamne, ca prin dreptatea Europei, „prin desvoltarea instituţiunilor noastre, prin simţimintele „Tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri „glorioase ale naţiei noastre, când Alexandru cel Bun zicea „ambasadorilor împăratului din Bizanţiu că: „România nu are alt ocrotitor decât pre Dumnezeu şi sabia sa!"

Când Kogălniceanu îşi isprăvi discursul toată lumea plângea în tribune, căci bucuria mare ca şi durerea mare tot prin lacrimi se exprimă. Afară văzduhul clocotea de sunetul clopotelor tuturor bisericilor din oraş şi de bubuitul a 101 lovituri de tun.

Dacă astăzi după 42 de ani de regim constituţional, punem un interes atât de arzător pentru o simplă alegere de deputat, îşi poate cineva închipui ce a trebuit să fie atunci când era vorba de prima alegere de Domn după 154 de ani de viaţă umilită şi îngenunchiată.

Eu unul mărturisesc că niciodată n'am avut o mai puternică strângere de inimă, ca în faţa acestui mare act care era prima piatră aşezată în temeliile statului român. In acel moment am simţit individualitatea mea de român sporită, neamul meu înălţat; am văzut dintre negurile trecutului răsărind un soare nou care avea să ne încălzească şi să ne lumineze calea spre un viitor şi mai frumos.

Şi într'adevăr după 19 zile se împlini în Bucureşti un act şi mai măreţ, alegerea lui Cuza Vodă de Domn al ţărei Româneşti. Astfel că dorinţa cea mai vie, cea mai aprinsă, cea mai generală a naţiunei române, Unirea ţărilor surori, era acum îndeplinită.

www.dacoromanica.ro

Mulţămesc lui Dumnezeu că mi-a fost dat să le văd acestea!

De sigur că mulţi din generaţiunea actuală care vor ceti aceste rânduri amintitoare din vremi trecute, vor sta la îndoială dacă nu cumva am alunecat în exagerări sentimentale. Se poate că în dorinţa mea de a colora mai viu mişcarea de atunci, să fi întrebuinţat cuvinte pe care un istoric rece le-ar fi înlăturat. Dar mi se va erta, căci am fost însu-mi martor la aceste evenimente unice în istoria noastră contimporană; am împărtăşit insu-mi emoţiunile ce au sguduit inima mult încercatului nostru popor, am trecut însumi rând pe rând prin toate crizele lui de neastâmpăr, de îndoeli, de speranţe, de bucurii la o vrâstă când aceste mişcări sufleteşti nu se uită, şi poate de aceia voi fi eşit din limitele strictei obiectivităţi.

Şi apoi, am rămas acum între acei puţini care au văzut ce a fost şi văd astăzi ce este, şi pot face comparaţiune dreaptă între trecut şi prezent şi măsura distanţa ce am străbătut.

Prin urmare cuvintele mele ori cât de vii, nu vor fi niciodată la înălţimea faptelor săvârşite.

Iar cei care au deschis ochii mai încoace, şi trăesc astăzi în casa zidită gata, la adăpost de vremi răle şi vijelii, aicea nu vor înţălege poate mărimea muncei generaţiunei de la 1848 şi 1859; îşi vor închipui poate că România a trebuit să fie de când lumea aşa precum au găsit-o ei.

Ei bine! Acelora voiu zice: Inchinaţi-vă cu dragoste şi veneraţiune memoriei oamenilor din bătrâna generaţiune; încălziţi-vă inimile la amintirea faptelor şi virtuţilor lor, căci dacă n'ar fi fost ei, cine ştie ce aţi fi astăzi voi şi împreună cu voi, întreaga ţară!

---

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag.

Nicu Gane (schiță biografică) 3
Cânele Balan 9
Aliuță 31
Andrei Florea Curcanul 41
Ion Urdilă 63
Petrea Dascălul 81
Piatra lui Osman 89
Hatmanul Baltag 111
Stejarul din Borzești 123
Sgârcitul 131
Sfântul Andrei 141
Catrințaș 157
Comoara de pe Rarău 167
Astronomul și Doftorul 177
Din timpurile „Unirei“ 183

www.dacoromanica.ro